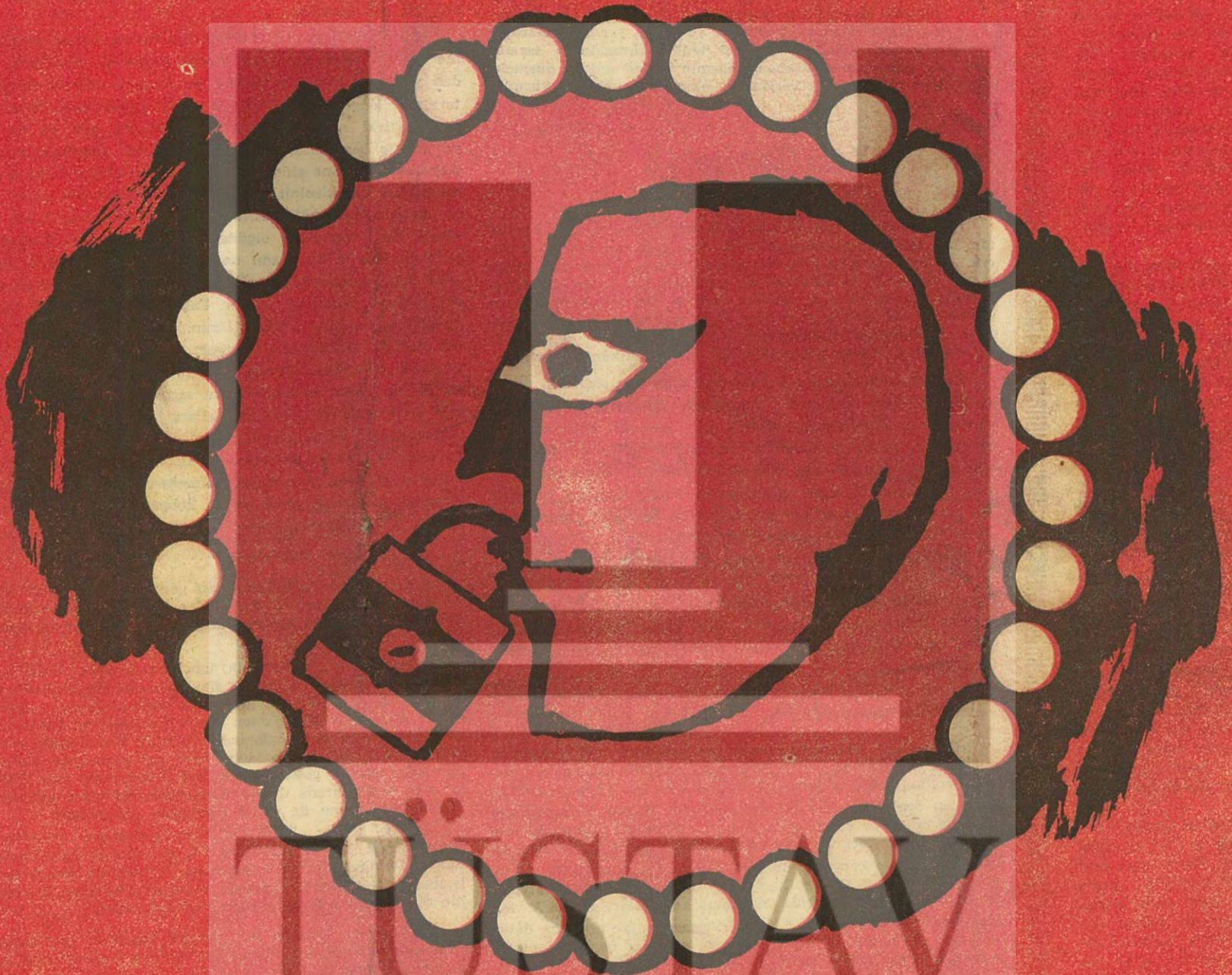

YÖN

HAFTALIK GAZETE

VİTAMİN TUZAĞI

VATANDAŞ

BOŞ YERE VİTAMİN YUTMA!
KESENİ KORU!

TÜRK DOKTORU!

BOL BOL VİTAMİN YAZMA,
BU FAKİR MEMLEKETE ACI!

OKUYUCU'DAN YÖNE

BAŞKA BİR SES: SESSİZLİK!

Bizim Aydın çukuru, gerek yedi düvelde gerekse Aydın adının duyulduğu yurt köşelerinde pek ünlüdür.

Zeytin, üzüm, pamuk, tütün. Hele onun dünyada ününün sağlayan incirin yemesine doyum olmaz. Herkes bu yüzden cennet sanır Aydın çukurunu Övgüler söy. ermişir onun üstüne. Söz gelişi «Dağın yağ ovasından bal akar» diye.

Ne var ki: saydığım şu güzelim ürünlerin değer fiyatlarını bu maması bir yana halk da, üretici de doyuya yiye-memektir. Öyledir üretici bile yiyemez. Yemek için ayırdıklarını tefeci bilmem kim efendinin faizine yatırır. Ve üretici de umudunu, o seneki ürün ne denli bol olursa olsun hep gelecek yıllara bağlar.

Ulusal uğraş sonunda Yunanlılar kovulduktan sonra kent kasaba ve köy yıkıntılarının üstüne «Ganaimciler» karga gibi üşüşmüşler ve elde ettikleri «Ganaim» i gelecek dönemlerde politik silâh olarak kullanıp özel sektörcü dönemlerde analarının ak sütü gibi helâl ettirmesini becermişlerdir.

Bunlar o günlerden bu güne olan «türlü-çeşitli» yerlerinde çöreklenmişler ve kendilerine düşen aslan paylarını refah içinde kalkına gelmişler ve bu efendiler kendi kalkınmalarını tamamladıklarından «Kalkınan Türkiyenin kalkınmasına» önyak olmak için buldukları yerlerde «türlü-çeşitli» işlerin ya ticaretini yapıyorlar ya da daha girişken olanları aynı işlerin fabrikasyonu ile uğraşıyorlar. Böylece de adlarının sonuna doğunun üç harfli «AGA» sına karşılık Batının üç harfli «Bey» ekleniyor. Falanca bey, filanca bey diye.

Gel zaman git zaman bu «bey» ler ovanın en dip köşelerine kadar çengelci aracıları ile çengel atmışlardır. Eline kantarı alan «bey» lere mal satın alırlar. Öyle ya fabrikalar da zeytin ister, susam ister, pamuk ister... İster de ister. Ötekiler de ticaret yapmak isterler.

Tüm çengelciler işinin ehlidirler. Dara ve kantar oyunlarının piridirler. Beye ucuz mal tesliminde birbirleriyle yarış ederler. Hele karşısında başka bir beyin çengelciyi yoksa siz seyredin üreticinin halini. Ne diyorduk çengelciler çeki uzmanlardı. Ama gene de hataya düşerler. O da tez giderilir tabii. Kazara çengelcinin teslim ettiği zeytinlerde yağ verimi az oldu mu, yani beş kilodan bir kilo yağ hesap ederken altıda biri buldu mu bilinki bey zarar etmiştir. Çengelci, beyin yüzünü karartmasından ya da avansı az almasından anlar durumu. Ertesi günü bir bakarsınız fiyatlarda düşme. Bunun nedenini sorarsanız köyde üretici olarak, — Bey verdiklerinizden zarar etti de onun için, der.

Bir kezinde kahvede otuyordum. Mevsim gereği şöyleşi konusu zeytindi. Konuşmacılardan biri söz arasında «Köydeki filan çengelcinin ver-

BASIN'DAN

ALMANYA'NIN SESİ RADYOSUNDA TIP

Yeni Gazete, Almanyanın Sesi radyosunda, Frankfurter Allgemeine Zeitung muhabiri Karl Kerber tarafından yazılan bir yoruma atfen yapılan konuşmayı yayınlamıştır. Konuşma, komik bir tahrifçilik örneğidir. TIP yöneticileri bu tahrifçiliğe karşı herhalde tepki göstereceklerdir. Bizim üzerinde durmak istediğimiz nokta, CIA kokusu sezilen konuşmada TIP'in kapatılması gerektiğinin ustalıklı telkin edilmesidir: «Demirel, TIP'in kapatılması hususunda kendi taraflarınca istenilen tedbir almayla muvaffak olamazsa, bu partinin hiç değilse daha fazla gelişmesi mümkündür» demekte ve «Türk halkı belli olmaz, bir sürpriz yapabilir» uyarmasını yapmaktadır. Bu görüş, son zamanlarda «Henüz bir tehlike yok ama, yarın ne olacağı bilinmez, şimdiden önleyici tedbir alınmalıdır» tarzında sözler eden iktidarın başının tezinine uygun düşmektedir. Bu ibret vesikasını okuyucularımıza duyuruyoruz.

Yeni Gazete

«Komünist eğilimli olduğu söylenen Türkiye İşçi Partisi'nin bir temsilcisini tanıyabilmek için çok talihli olmak gerek. Her zaman büyük bir memnurlukla irtibat sağlamağa razı olan ve hatta eskiden bu partinin idarecileri ile tanıştıkları pekâlâ bilinen dostlar, hemen kekelemeye başlıyor ve bu yönde neden yardımcı olamayacakları hakkında isabetli kaçamaklar buluyorlardı. Bu, gerçekten de acayip bir durum. Fakat neticede yine de bir imkân bulunuyor.

Kararlaşırılan saatte Parlamento binasının asansörü önünde bir de kadın duruyor. Bu kadın, yabancıyı derhal tanıyor; «Acaba Aybar'a mı gitmek istiyorsunuz?» diye soruyor ve hareket halindeki asansörde kendisini tanıtır: «Ben Behice Boran. Eski dostlar gibi el sıkışıyoruz. İnsan bu durumun bir tesadüf eseri olduğundan şüphe etmeğe başlıyor. Bu, günlerden beri aranıp bulunamayan kadındır. Onun «tehlikeli» olarak vasıflandırılan bir zekâ nevine sahip olduğu söyleniyor. Parlâmentonun geniş koridorlarından süratle geçerek, İşçi Partisi'nin, TIP'in Meclis Grubu odasına gidiyoruz. Bayan Boran kapıyı vurmadan açıyor. Bir erkek, yazı masasının arkasından kalkıyor. Elli küsur yaşında olabilir; uzun-boyu, akıllı bir yüzü var; hemen hemen özenle giyinmiştir. Mükemmel Fransızca konuşuyor. Bu, Aybar'dır; meslekten Anayasa Hukukçusu; tardedilinceye kadar İstanbul Üniversitesinde ders veriyordu.

«Gazetenizi tanıyoruz, diyor ve ekliyor: «Ziyaretinize memnun olduk?» Misafiri Türk çatısı altında daima çevreyen samimi burjuva havası içinde rahatça yapılan sohbet, Aybar'ın özel bir tarih dersiyle başlıyor. Bayan Boran bir sıra üstünde oturuyor ve susuyor. Aybar, makinenin öldürdüğü manifatura işletmeleri ve 1872 yılında ilk defa olarak yapılan işçi grevi gibi, geçen yüzyıla ait hatıralardan sonra 1961 yılına geliyor. O sırada 12 sendikacı TIP'i kurmuşlardır. «Türkiye'de işçilerin sınıf idraki içinde bir parti kurdukları ilk defa vâki oluyordu.» Aybar, ancak bir yıl sonra, «partiye girmeğe davet edilmiş» olduğunu söylüyor. Hemen partinin başkanlığını ele aldığından ise, bahsetmiyor.

diği zeytinlerden filan beylerin kollektif şirketi zarar etmiş. Şimdi de onu çıkaracaklarmış» diye arkadaşlarını durumdan haberdar ediyordu.

Ve şimdi bu ovanın pamuğuna, tütününe, zeytinine, incirine emek veren binlerce ırğatın, üreticinin alın terleri önce kantar ve fiyat oyunlarıyla çengelci tarafından, sonra tefeciler, sonra bey sonra da bankalardaki çeşitli kredi oyunlarıyla silinir.

Banka ki üreticinin alnında ter yok, bey yeniden postalar onu tarlaya ya da bahçeye.

Terlemeyene para var mı dün vada? Hele Türkiye'de. Çalıştınsa herkesle birlikte sen de yersin.

İşte Aydın çukurundaki emek sömürme düzeni. Yıllar yılı hep aynı dolap döner, hep aynı beygir döndürür dolapları ve hep aynı ses duyulur bu dönen dolaplardan. Gıcır, gıcır...

Mantar gibi yerden bitercesine açılı açılveren lüks döşemeli banka şubeleri de halkın dışından tırnağından artırdığını da itibarlı iş adamlarımıza aklımızın almayacağı kolaylık-

1960 ihtilâlini de, bir tek kelime dahi olsa, zikretmeden, şu mülâhazada bulunuyor. «O sıralarda demokratik sosyalizm için çok müsait bir zemin vardı.»

Ve Aybar, bu sözlerinde haklı olduğu gibi, bir çok kimseler için hâlâ meğhul tarihi bir gerçeği de ifade etmiş bulunuyordu. Zira, Türkiye'nin 1960 yılı Mayıs İhtilâli, ön plânda restarasyon, yani bozulan düzeni ihya yönündeki darbesine rağmen, aslında yine de bir ihtilâldi. Bu ihtilâl - ihtilâlcilerin kısmen arzulamadıkları - o zamana kadar gizli kalan kuvvetleri serbest bırakmış ve onlara, ihtilâlin karışıklığı dışında ne faaliyet gösterebilecekleri, ne de görünebilecekleri ufuklar açmıştır. Önde fakir aydınlar ve arkalarında zayıf bir işçi tabakası, gelişme halindeki memleketlerin sorunlarını başka gözlerle gördüler. Tito ve Nâsır'ı gördüler, o zamana kadar kapalı olan aşırı sol yolun birden bire imkân dahiline girdiğini gördüler. Bu ihtilâlin yarattığı hava olmasa idi, ilk andan itibaren sınıf suuru taşıyan bir işçi partisinin hiç kimse kuramazdı.»

TIP KOMÜNİST Mİ?

Makale sahibi, Aybar'a, kendisine karşı yapılan «Komünist» ithamları hakkında ne düşündüğünü sorduğunu ve şu cevabı aldığını yazmaktadır:

«Bize istediğiniz adı veriniz. Biz sadece halkın menfaatlerine hizmet eden bir parti olmak istiyoruz. Hedefimiz aşağıdan yukarıya hükümet değil.» Bu ilhamın «direkt demokrasi» taraftarı Yugoslav Kardelj'den gelip gelmediğini soruyor ve Türkiye'deki şartların diğer ülkelerinkine pek az benzediği, ya da hiç benzemediği cevabını alıyor. «Marksizme taraftar mısınız?» sorusuna aldığımız cevap da şu oluyor: «Bu, Marksizmi politik bir ideoloji mi, yoksa ekonomik bir bilim olarak mı anladığınıza bağlı. Birinci halde evet, ikinci halde hayır.» «Peki, bu bilim geniş ölçüde reddediliyor mu?» Cevap: «Beşeriyetin büyük bir kısmı ona inanıyor ve ona göre yaşıyor.» «TIP üretim araçlarını devletleştirir mi?» Bu soru ile misafir asıl konuya değinmek istiyor. Fakat öyle anlaşılıyor ki, soruyu gülünç bir hâle sokmak lâzım. «Tabii, her çekiç ve her ibrik devletleştirilmeyecek.» diyor, ve hemen akabinde baklayı ağızdan çıkarıyor: Radial bir toprak reformunun uygulanması, dış ticaretin, bankaların ve sigortaların devletleştirilmesi, ağır endüstride ve tüketim malları üretiminde reformlar yapılması lâzım. «Kapitalist olmayan gelişme» baş prensiptir. Buna rağmen «karma ekonomi» esaslı, «âmme» sektörüne öncelik tanımak şartıyla, muhafaza edilmektedir. Öyle anlaşılıyor ki, bununla, özel sermayenin yerini kooperatiflere ait kaynakların alacağı kastediliyor.

TEMEL HAK KANUNU

Yazıda Demirel Hükümetinin getirmek istediği Temel Hak ve Hürriyetleri Koruma Kanunu'na da değinilmekte, böyle bir kanunun Anayasaya aykırı olacağı belirtilerek şöyle denilmektedir:

«Türkiye'deki geniş halk tabakalarında ve özellikle köylüler arasında Rus ve Sovyet aleyhtarı etkilere de haklı olarak işaret ediliyor. Fakat bu mülâkatın gösterdiği asıl sudur: Aybarlar, Sovyetler Birliği'nden hiç bahsetmiyorlar, bahsetmeler de anti emperyalist bir tonda bahsediyorlar. Kendilerini, yüreklerinde Türkiye'den başka hiçbir şeye yer vermeyen «millî» komünistler olarak gösteriyorlar. TIP idarecileri, meselâ Yugoslavların arada sırada dönüp dolaşıp ele aldıkları, internasyonalizmi tek kelime ile olsun ağızlarına almıyorlar.

Sadece bunlar, TIP'i «iktidara getirmeğe» yetmiyektir. Bunu bizzat TIP'in idarecilerinin de bildiği anlaşılmaktadır. Fakat, Demirel, TIP'in kapatılması hususunda kendi taraftarlarına istenilen tedbiri almağa muvaffak olamazsa, bu partinin, hiç değilse daha fazla gelişmesi mümkündür.

Türk halkı, kendini iki yüz yıl boyunca sabretmeğe ve beklemeğe alışmıştır. Fakat, her ne olursa olsun, sürprizlere de hazır olmak lâzımdır.»

ları göstererek halkın dışından lur o zaman halkta: SESSİZ- arttırdıklarının hovardalığını LİK... yaparlar. Başka bir ses duyul- Tahsin SÜLÜKÇÜ

BU KİTAP İÇİN KİM NE DEDİ?

- « Bu kitabın başkalarına ve her defasında yabancı ortakları yardımı çağırarak Macar kontları tarafından haksızca bastırılan haklı bir halkın tarihi... » YÖN
- « Bir halkın, tarihi boyunca emperyalizm ve emperyalist emperyalistlere karşı savagı ni öğrenmek istiyormuş? Bu kitabı mutlaka okuyacaklardır. » Cahit Akıs
- « Tullar var ki, bilyesine güçlü, değışik, sağla bir eser okumaktık. » AKİS
- « Bu devrimci eser, her aydınlar tarafından okunmalı, her köyde ulaştırılmalı, her köy kahvesinde okunmalı. » Yönetim Kurulu
- « Bu kitabı okuyan her iş adamı alıp okuyuyor. Bir dersin kalbünü... » MEYDAN

BİLİM VE SOSYALİZM YAYINLARI 22. Sok. No: 12/A KİDA PK. 289 İSTANBUL BAĞCILIEVLER ANKARA

HAFTALIK FİKİR VE SANAT GAZETESİ

Kurucuları: Cemâl Reşit EYUBOĞLU, Mümtaz SOYSAL, Doğan AVCIOĞLU, İmtiyaz Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Doğan AVCIOĞLU

ADRES: Her türlü yazışma için adres: P. K. 512 — İstanbul

Ankara Bürosu: Emekli Sandığı İşhanı Kat: 4-401/Kızılay (Temsilci: İlhamî Soysal). Telefon: 17 69 89 İstanbul Bürosu: Mollafenârî Sok. 30/32 Çağaloğlu/İstanbul Telefon: 22 95 70

ABONE Bir yıllık (52 sayı) 60 TL 6 aylık (26 sayı) 30 TL 3 aylık (13 sayı) 15 TL Yurt dışı abonelerde bu fiyatlara posta pulu bedeli kadar ilâve yapılır. Geçmiş sayıların fiyatı 2.5 liradır.

İLÂN: Beher sütunda santimi 25 TL'dir. Sürekli çıkacak ilân ve reklâmlar ile yayın ilânları için özel indirimler yapılır. İlân ve reklâmların yayınlanmasından ötürü hiç bir sorumluluk yüklenilmez. Basıldığı yer: Vatan Matbaacılık A.O.

SUNAY'IN AMERİKA GEZİSİ

Ne saklayalım, Sayın Cumhurbaşkanının Amerika gezisini endişe ile izlemekteyiz. Bundan onüç yıl kadar önce de bir Türk Cumhurbaşkanı Amerikaya gitmişti. Orada petrol şirketleri temsilcileriyle yediği bir yemekte, petrolcülerin adamı Max Ball'un hazırladığı Petrol Kanununun çıkmak üzere olduğu müjdesini vermisti. Mecliste, muhalefetin etkili müdahalesiyle, kapitülasyon hükümlerinin düzeltilmesi yolunda bir akım doğduğu halde, Cumhurbaşkanının Amerikadan yaptığı müdahaleler sayesinde ki, casarı, petrol şirketlerinin arzulan biçimde kanunlaşmıştı.

ABD, büyük şirketlerle devlet yöneticilerinin içiçe oldukları bir ülkedir. Başkan Johnson'un politik başarısında dahi, petrol şirketlerinin iş takipçiliği önemli bir rol oynamıştır. Bunun içindir ki, yabancı devlet adamlarının Amerika gezilerini, şirketler ve politikacılar «business» açısından değerlendirmeyi normal bulmaktadırlar.

Herkesce tanınan Amerikan sistemini kınayacak değiliz. Üzücü olan bizim Washington'a daima «Aman bize daha fazla yardım verin» ricaları ile gitmek zorunda kalışımızdır. Ricacı durumunda bulunanların ise, ne kadar iyi niyetli olurlarsa olsunlar, Amerikan taleplerine mukavemet etmeleri kolay değildir.

Bu acı gerçeği iyi bilmek gereklidir: Emperyalizmin himmetiyle gerçekleştirilen istenen sanayileşme hareketi, kökü dışarda bir sanayi doğmasına yol açmıştır. Bu sanayinin yalnız makinaları değil ham maddesi de geniş ölçüde dışardan gelmektedir. Cıvız Türk sanayinin, yıllık ham madde ithalat ihtiyacı, 300 milyon dolar civarındadır! Büyük gelişme gösterdiği illeri sürülen tekstil alanında dahi, yünü kumaşların ham maddesi dışardan getirilmektedir. Nematî yağ ülkesi olması gereken Türkiye'de, soya yağı ithali biraz aksadığı için, derhal margarin karaborsası başgöstermiştir. Ekmeklik buğdayı bile birçok yıl dışarıdan getirmek zorunda kalmaktayız. Tek kelimeyle Türk ekonomisi, komprador iktidarların elinde kökü dışarda bir ekonomi yapılmıştır. Bu sebeple iktidarlar için en hayati mesele, veter miktarda dış yardımın devamlı akışını sağlamaktır. Gerekli dış yardımda ufak bir azalma, en azgın bir muhalefetten çok daha fazla iktidarların başına dertler acabilir.

Bu yardımı hâlen sağlayan ülke, ABD'dir. Konsorsiyumun Avrupalı üveleri, ancak Sam Amcanın zorlamalarıyla yardım paylarını arttırmaya rıza göstermektedirler. Askerî yardımlar konusunda ise Amerika tekel durumuna sahiptir. Türkiye, yıllardan beri Amerikanın askerî yardımı arttırması yolunda çaba göstermektedir. Demirel dahi, Başbakan Yardımcılığı sırasında «Dört yıldan beri Amerika ve NATO'dan doğru dürüst askerî yardım gelmediğinden» doayırı şikâyetçi olmuştur. Onun içindir ki, Johnson'dan yalnız ekonomik yardım değil, askerî yardımın da arttırılması rica edilecektir.

Bu yolda, 1965 seçimlerinden hemen sonra Amerikaya koşan Çağlayangil, meslekdaşı Rusk nezdinde ilk tessebbüsleri yapmıştır. Çağlayangil, Amerikalıları

en hassas noktalarından yakalamak endişesiyle «solu temizleyeceğiz bize yardım edin» demiştir. Hariciye kaynaklarından sızan bu haber, 1966 yılı başında Akis dergisinde yazılmış ve o tarih'ten beri yalanlanmamıştır. Akis'in, hatırlatılmasında fayda gördüğümüz haberi söyledir:

«İhsan Sabri Çağlayangil'in Amerikada Amerikan Dışişleri Bakanı Rusk ile yaptığı görüşmede son derece esef verici bir durum meydana gelmiştir. Cumhuriyet Hükümetinin Dışişleri Bakanı nihayet yabancı bir devletin dışişleri bakanı olan Rusk'a AP'nin seçimlerde sol ile mücadele edip onun elinden iktidarı aldığı AP iktidarının solculukla daimi surette uğraşıp ona Türkiye'de imkân vermiyeceğini söyledikten sonra, Amerikanın bu iktidara yardım etmesini istemiştir. Cumhuriyet Hükümetinin Dışişleri Bakanı Amerikanın Dışişleri Bakanına, buna karşılık, AP iktidarının Amerikan dostluğu konusundaki teminatını sunmuştur. Çağlayangil görüşmenin bu kısmında, Türkiye'nin sola kaydırılması tehlikesini AP'nin önlediğini itharla anlatmıştır.»

Çağlayangil'in hâtâsının Amerika gezisinde yeniden işleneceği iddiasında değiliz. Böyle davranışlara, herhalde müsaade edilmevecektir. Belirtmek istediğimiz sadece Amerikan yardımıyla yaşadığımız ve Beyaz Saray'a, esas itibarıyla ekonomik ve askerî yardımın arttırılması için gittiğimizdir. İkili anlaşmalar, Kıbrıs gibi meseleler bu açıdan değerlendirilmelidir. Gündelik yaşayışımız bakımından dahi Sam Amcaya tam bağımlı durum devam ettiği sürece, Kıbrıs meselesi, hiç şüphe edilmesin, Amerikanın istediği biçimde ve Amerikanın uygun gördüğü gün çözülecektir. New York Üniversitesi Ekonomi Profesörü Stephen Rousseas'ın Atina dönüşü, 27 Mart 1967 tarihli The Nation dergisinde vazdığı su sözler, Kıbrıs gerçeğini gözler önüne sermektedir «Yunan politik havasında, ABD Büyükelçiliğinin tasvibi oimadıkça, hiç bir şeyin vabilamayacağı hususunda herkes birleşmektedir. Bununla beraber,

«AYRANI YOK İÇMEYE, ARABAYLA ÇIKAR GEZMEYE...»

Atina'da en güçlü durumda olan kuruluş, Amerikan Dışişleri Bakanlığı değildir. CIA ve Amerika Savunma Bakanlığı, çok daha önemli ve kesin rol oynamaktadır. Eğer Kıbrıs, Yunan işgali altında ise bu, Amerika öyle istediği içindir. Yunanistan ile anlamsız ikili görüşmelere bir türlü son verilemiyor ve işler aleyhimize olarak uzayıp gidiyorsa, Washington öyle uygun bulduğu için dir. Biz de Amerikaya karşı, «Aman biraz daha tâviz verin» diyebilmekten öte durumda değiliz. Gerek Atina'da, gerek Ankara'da Kıbrıs işinde biraz direnmek isteyen liderlerin iktidardan uzaklaştıkları unutulmamalıdır.

İkili anlaşmalar konusunda da, işler farklı değildir. Anlaşmalarda ancak Amerikanın lütfettiği ufak tefek biçimsel değişiklikler yapılabilecektir. Nitekim 1961 yılından beri, Türkiye'de suç işleyen Amerikan askerlerinin hangi mahkemelerde varılanması gerektiği konusunda söz sahibi olmak istemekteyiz. Yıl 1967'dir, bir sonuç alınmamıştır. İktidarlar durumu değiştirecek bir şey yapamamaktadırlar. Tunçkanat'ın açıkladığı CIA Raporundaki ikili anlaşmalarla ilgili sözler, mesele ve ısı tutacak niteliktedir: «Benim tahkik ve iskandillerimin sonucu olarak ikili anlaşmalar ve üsler problemlerini söyle tesbit ettim: Amerika ve NATO ile birlik olmamız lüzumunu nâtidan çıkarmıyarak - ki bu, karşılıklı anlaşmalar olmadan mümkün değildir - hâlen mevcut durumu etkilemeyecek bazı değişiklikleri kabule mütemayil aorumunuz yapıcı olarak kabul ediliyor.» Yani ikili anlaşmalar ve üsler konusunda, ABD, kamu oyunu yatıştırıcı önemsiz değişikliklerle yetinme eğilimindedir. Ve bizim fazla bir şey elde edebilmemiz mümkün değildir. Ne var ki, Sam Amca, Türkiyeden yeni şeyler isteyince, bunları kolayca sağlayabilecek durumdadır. Meselâ Johnson'un Saygon'a askerî gözlemler gönderme kararını «Vietnam Savaşına Türkiye'nin katkısı» diye değerlendirerek bü-

yük memnuniyet duyacağı açıktır. Türk kamu oyunun tepkisine ve muhalefet partilerinin itirazlarına rağmen, bu yola sürükleniş nedenleri bellidir. Öte yandan, Johnson, Türkiye'nin Yunanistan ile yeniden sarmaşdolaş olması ve NATO'nun Güney Doğu kanadını güçlendirmesi lüzumu üzerinde herhalde duracaktır.

André Fontaine'in bu sayımızda yayınladığımız yazısı, Türk - Amerikan ilişkilerinin geleceği konusunda bazı uyarıcı düşünceler getirmektedir. Le Monde'un dış politika yazarına göre, Moskova ve Washington, «veni bir Yalta» konusunda anlaşmışlardır. İk. süper devlet, birbirlerinin nüfuz bölgelerini bugünkü biçimiyle tanımlar ve dünya barışının korunmasında ortak sorumlulukları bulunduğunu kabul etmişlerdir. Büyüklerin anlaşması küçük devletlerin hareket serbestisini arttırmak ve blokların çözülmesini sağlamak yerine blokların gruplaşması eğilimini güçlendirmektedir. Süper büyükler, nüfuz bölgelerindeki hâkim durumlarını daha da sağlamlaştırma yolundadırlar. Küçük devletler, artık Washington ile Moskova'yı birbirine karşı oynayarak az çok bir hareket serbestisi ve bağımsızlık sağlama imkânından yoksun kalacaklardır. Zira iki büyükler, birbirlerinin değişmez saydıkları nüfuz bölgelerine saygı göstereceklerdir.

André Fontaine'in tahlilleri doğru ise, gelecekte Türkiye'de Amerikan nüfuzunun azalması değil artmasını beklemek gerekecektir. Hiç şüphe yok ki, Türk milliyetçileri, süper büyüklerin çizdikleri kadere boyun eğecek değillerdir. Bir milletin bağımsızlık azmî, yeni tip Yalta anlaşmalarıyla kırılmaz. Yalnız artan güçlerin iyi bilinmesi ve doğru «durum muhakemesi» yapılması, başarılı bir mücadelenin ilk şartıdır. Durum vahimdir ve Türk milliyetçileri herseyden önce durumun vahametini idrak etmek zorundadırlar.

Doğan Avcıoğlu

BAŞKAN SUNAY AMERİKA YOLUNDA

Washington'da Acheson kozunu oynayacağız

Başkan Sunay'ın Amerika gezisi, ufak bir Amerikan hediyesiyle başlamaktadır. Sunay'ın Genelkurmay Başkanlığı sırasından beri önemle üzerinde durduğu Amerikan malları kaçakçılığını önlemek için ABD nihayet bazı tedbirler almıştır. Kaçak mal akımının durmasıyla, «Biteks»lerde fiyatlar bir kata yakın artış göstermiştir. Meselâ Neskafe, 50 liradan 90 liraya fırlamıştır.

Sunay, yıllardır bu kaçakçılıkla mücadele etmektedir. Nitekim 1965 yılında Sunay, Başbakanlığa, Devlet Plânlama Teşkilâtına, Maliye ve Gümrük Bakanlıklarına yazdığı bir yazıda, Amerikan aleyhtarı bir hava yaratılmasına yol açan kaçakçılığın önlenmesini enerjik bir dille istemişti: «Hiç bir yabancı memlekette görülmeyen bu halin yalnız memleketimizin iktisadiyatına değil, milli şeref ve haysiyetimize hükümler hakkımıza açık bir tecavüz mahiyeti arzettiği ve ma lûm olduğu üzere halk efkârında Amerikalılara karşı nefret uyulmasına ve bundan daha tehlikeli olarak, bu nefretin Amerikalı müttefiklerimizle olan dostluğumuzun aleyhine istismar vasıtası olarak kullanılmasına yol açmaktadır.

Önlenmesi millî menfaatlerimiz ve haysiyetimiz ile, Türk-Amerikan münasebetleri bakımından son derece önemli ve hayatî bir zaruret hâlini almış bulunan bu hâlin, bu husustaki mevzuatımızın boşluklarından ve bilhassa kontrol hak ve yet-

kimizin gereği gibi tatbik edilememesinden ileri geldiğine şüphe yoktur».

Ne var ki, kaçakçılık, bizim kontrol hak ve yetkimizin gereği gibi kullanılması yoluyla değil, Amerikalıların aldıkları tedbirlerle şimdilik azalmıştır. Amerikalılar, altı ay kadar önce Vietnam'da da kaçakçılığı önleme konusunda çok sıkı tedbirler almışlardı. Ne var ki, birkaç ay sonra tedbirler gevşetilmiş, Saygon sokakları yeniden «Biteks»lerle dolmuştur. Türkiye'deki tedbirlerin ise, ne kadar uzun ömürlü olacağı belli değildir. Halbuki Türk yetkilileri, malların gelişinde doğrudan doğruya Amerikalıların depolarına girmesi yerine, Denizcilik Bankası ambarlarına alınması ve sonra Amerikalılara teslim edilmesi, P.X.'lere girişte ortak kontrol yapılması gibi, bizim kontrolümüzü sağlayıcı tedbirler alınmasını istiyorlardı. Böylece kaçakçılıkla daha ciddi ve güvenilir bir mücadele yapılacaktı. Ama yine de «Biteks»i besleyen kaynakların kurutulması sevindirici olmuştur.

Cumhuriyet Hükümeti de, Amerikaya bir hediye ile gitmektedir. Başkan Johnson'un Türkiye'nin Vietnam'a askerî gözlemci gönderme kararını büyük bir sevinçle karşılayacağından şüphe yoktur. Bilindiği gibi Başkan Johnson'un gündüzleri sınırlarını bozan, gece ri ise uykusunu kaçırarak baş meselesi Vietnam'dır. Johnson, bütün müttefiklerinin Vietnam Savaşını desteklemesini ısrarla istemektedir. Amerikan Dışişleri Bakanlığı lâfta kalan bir çimento gönderme teklifinde bulunduğu için dahi, Türkiye'yi «Vietnam'a yardım eden ülkeler» listesine almıştır. Şimdi askerî gözlemcilerin Vietnam'a yollanmasıyla, Washington, Türkiye'nin asker göndererek Vietnam Savaşını desteklediğini ilân etmekte kusur etmeyecektir. Sembolik mahiyette de olsa, Vietnam'a askerî gözlemci gitmesi, bu sırada Türkiye'nin Johnson'a yapabileceği en değerli hediyedir.

Washington'da neler konuşulacaktır? Sunay'ın askerî yardım meselesi üzerinde duracağı muhakkaktır. Türkiye, Amerikan askerî yardımın yeterliliğinden şikâyetçidir ve beş yıllık süre zarfında 900 milyon dolar tutarında askerî yardım yapılmasını istemektedir. ABD ise, en fazla Türkiye ile Yunanistan arasındaki ustaca plânlanmış askerî güç dengesine önem vermektedir. Türkiye ise, dengeyi açık biçimde lehine çevirme çabasıdadır. Bu bakımdan güçlükler çıkmaktadır. Johnson, Türkiye'ye askerî yardımını arttırırken dengeyi göz önünde tuttuğu gibi, Türkiye'nin Yunanistan ile sıkı işbirliği yapmasını isteyecektir. Türk-Yunan işbirliği, Kıbrıs meselesini ön plâna çıkartmaktadır. Amerikanın gönlünün NATO üslü Enosis'e gittiği herkesçe bilinmektedir. Türkiye de NATO formülüne karşı değildir. CHP iktidarı tarafından da olumlu karşılanan Birinci Acheson Plânı tarzındaki bir çözüm yoluna Demirel Hükümeti çoktan razıdır. Mesele, Johnson'u yeterli taviz vermeye razı edebilmektir. Bu bakımdan Türk Hariciyesi, Bismarck tipi «real politik» taraftarı Acheson kozunu deneyecektir. Ac-

heson, Türkiye, Yunanistan'dan daha güçlü ve NATO'ya daha yararlı bir ülke olduğu için, Türkiye'ye yeteri kadar tâviz verilmesi gerektiği kâşınıdadır. Acheson, Cenevre görüşmelerinde Prof. Nihat Erim'e bunu defalarca söylemiştir. Bu sebeple, Beyaz Saray'da Johnson, Acheson ve Nihat Erim'i bir araya getirecek bir sabah toplantısı düzenlenmiştir. Acheson kozunun ne ölçüde etkili olacağını zaman gösterecektir. Ama ilk Acheson Plânının dahi, bize dağlık bölgede üs adıyla bir miktar kıraç arazi ve Türk Cemaatine bir takım haklar vermekle yetindiği hatırlanmalıdır. Yalnız bu plânın, Türk kamu oyununa, «İşte Taksim» diye sunulabileceği ümit edilmektedir.

CHP'nin Sekizleri

AP iktidarının «TİP'i bile geçti» diye bütün hücumlarını Ecevit'e yöneltmeleri de göstermektedir ki, bütün yurdu adım adım tarayan CHP Genel Sekreteri etkili bir kampanya yapmaktadır. Ecevit, tam bir samimiyetle aracılara, tefecilere ve büyük tarım kapitalistlerine cephe almaktadır. İşçinin de, köylünün de, esnafında ve millî sanayicinin de, aracı-tefecinin egemenlik düzeninden kurtulmakla, nasıl önemli avantajlar sağlayacağını açık seçik anlatmaktadır. Aracı-tefecî düzeninin savunucuları ise, «Vay, sı nıf mücadelesi yapıyor!» diye kıyametleri koparmaktadırlar. Tabii bu feryatlara, CHP içindeki Truva atları da katılmaktadırlar. Olganüstü Kurultayda tam bir hezimete uğrayacaklarını anlayan Truva atları, hafta ortasında yayınladıkları bir bildiriyle, şimdiden «minareye kılıf» hazırlamaya çalışmaktadırlar. Sekizlere göre, Kurultay, «peşin hükümlerle ve ön tertiplerle» toplantıya çağrılmaktadır. Kurultay bir siyasî mahkeme değildir. Kurultayın bir «hal çaresi» bulabilmesi için, başta Genel Başkan İnönü, Kurultayın seçtiği bütün görev-

Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay
Amerikadan ne getirecek?

liler istifa etmelidir. Olganüstü Kurultay, ortanın solunun sınırlarını komünizm mi, yoksa sosyalizm mi olduğunu açıklığa kavuşturduktan sonra, yeni seçimlere gidilmelidir. Yalnız Kurultaya, «görevli veya misafir» diye hiç kimse sokulmamalıdır. Yalnızca sarı basın kartı taşıyan gazeteciler alınmalıdır. Kadın ve Gençlik Kolları gibi teşekküllerin temsilcileri Kurultayın dışında bırakılmalıdır.

Sekizlerin daha bir sürü şüphe yaratmak ve muhtemel yenilgilerine mazeret aramak için Anayasa ve Siyasî Partiler Kanununa dayandırmaya çalıştıkları şartlar vardır. Bütün bunlar, bir defa daha göstermektedir ki, Truva atları, ellerine geçiremedikleri partiye azamî zarar vermeye kararlıdırlar. İşbirlikçileri, partiden bir an önce atılmaktan başka çıkar yol yoktur. Nitekim dün kadar Feyzioğlu ekibine çok yakın olan Cihat Baban dahi Sekizlerin tutumunu şöyle değerlendirmektedir: «Bu polemiklerden şu neticeyi çıkarıyoruz: Sekizler Atatürkçüdürler, Sekizlerin karşısında olanlar veya onlarla beraber yürüyenler sahte Atatürkçülerdir. Sekizler Halk Partisini komünist yapmak isteyen aşırı sol tahrikçilerin faaliyetlerini durdurmak az minderdirler. Onlara nazaran

Ecevit'in yürüttüğü yol, Cumhuriyet Halk Partisini komünizme götürecektir. Çünkü Ecevit, bu komünistlerin malası veya maşasıdır. Öyle anlaşılıyor ki, bu arkadaşlar, bir ayrılma ihtimali karşısında, yeni siyasî hayatlarının sloganını da beraber hazırlamaktadırlar. Halk Partisini sahte Atatürkçülükle olduğu kadar, komünizm paravanası olmakla da itham edeceklerdir».

Seçimler

Cumhuriyet gazetesinin «Mahalli seçimler geri bırakılıyor» haberini vermesi üzerine, AP iktidarının organı rolündeki Son Havadis, AP yetkililerine dayanarak haberi hemen yalanlamak ihtiyacını duydu: AP grubunun seçimlerin geri bırakılmasını istediği gerçeğe uygun değildi. Mahalli seçimler, 17 Eylül Pazar günü yapılacaktı. AP Genel Merkezince kurulan bir komisyon, seçimlerle ilgili bir de rapor hazırlamıştı. Raporda, İstanbul, Ankara gibi büyük şehirlerde Belediye Başkanı adayının Genel Merkezce seçilmesi istenmekteydi.

Ne var ki, Senato seçimleri ufak bir pürüz çıkarmaktadır. Anayasaya göre, senatörlük süresi 6 yıldır. Bu süre, Ekim başında dolmaktadır. Fakat 1963 yılında, Anayasaya uy-

SUNAY'IN GEZİSİ

Pek yakında Cumhurbaşkanının Amerika'ya yapacağı gezide şimdiden bazı güçlükler çıkmıştır. Bir defa Amerikan Hariciyesi Heyeti çok kalabalık add ederek sayısının azaltılmasını istemiştir. Gerçekten de, heyet tam doğulu devletlere has bir kalabalıktır.

Diğer taraftan, heyetin ziyaret edeceği yerler tamamen turistikdir. Bunlar arasında Niagara Falls, Disneyland, Yellowstone Park'ı bulunmaktadır. Bu arada Cumhurbaşkanımızın bundan önce bir kaç kere ziyaret etmiş olduğu Cape Kennedy de gene ziyaret edilecek yerler arasındadır. Cumhurbaşkanımızın şerefine Yellowstone Park'ın dışı Park Müdürlüğü tarafından yemek verilecektir ki bu görülmüş bir şey değildir.

Bir de Amerika'yı, arkasından Rusya'yı ve Türkiye'yi ziyaret etmiş olan Hâle Selasiye'nin gezi programına bakalım. Heyet Cumhurbaşkanımızın heyetinin aşağı yukarı yarısı kalabalıklığında idi. İkincisi Selasiye, sadece 3 gün Washington'da kaldıktan sonra derhal New York'a gitmiş ve Genel Sekreter U-Thant ile görüşükten sonra Amerika'dan ayrılmıştır. Ayrıca, Selasiye bir de arkasından birçok memleketlere gitmiştir. Eğer bizim heyette aynı şekilde birkaç memleketi ziyaret edecek olsa idi, heyetin sayısı rahatça 50'yi bulurdu.

gunluğu şüpheli bir davranışla, ilk senato yenileme seçiminde iki yıllık süre, iki yıl sekiz aya çıkarılmıştır. Bu durum, bazı pürüzler yaratmaktadır. Uzatma dolayısıyla bazı kişiler, Senato seçimlerinin 1967 sonbaharında değil, 1968 Haziranında yapılmasını istemektedirler. Yalnız bu takdirde, Senatonun üçte biri 6 yıl sekiz ay senatörlük yapmış olacaklarından «Senatörlük altı yıldır» diyen Anayasa hükmü bu sefer açıkça çiğnenmiş olacaktır. Anayasaya uygun davranış, Senato seçimlerinin de mahalli seçimlerle birlikte 1967 sonbaharında yapılmasını gerektirmektedir. Ayrıca Çorum ve Urfa'da ara seçimleri vuku bulacaktır. Ne var ki 1963 uygulaması, tereddütler yaratmıştır. AP tam bir açıklığa varmak için Yüksek Seçim Kuruluna başvurmuş, mahalli seçimlerle Senato seçimlerinin birlikte yapılmasını istemiştir. Seçim Kurulu, önümüzdeki günlerde bu talebi cevaplandırarak ve seçimlerin gününü belli edecektir. Bununla beraber AP'nin seçim uzmanı Saadetin Bilgiç elini çabuk tutmakta ve sonbaharda seçim ihtimaline göre, Seçim Kanunu teklifini kanunlaştırmaya çalışmaktadır. Teklifin, önümüzdeki günlerde AP Grup Yönetim Kurulunda ve AP Grubunda görüşülerek Meclise verilmesi beklenmektedir. Bu haftanın başında Bilgiç, gazetecilere şunları söylemiştir:

«Büyük bir ihtiyacı karşılayacak olan kanun teklifinin diğer partilere mensup milletvekilleri tarafından da sempati ile karşılanacağına inanıyorum. Eğer Türkiye'de demokrasi düzeninin iyi verleşmesini istiyorsak, seçim düzeni üzerinde yüzde yüz bir anlaşmaya ihtiyaç vardır. Parti yöneticilerinin, bu konuda «örüş birliğine varmaları gereklidir».

Kıbrıs Raporu

Türkiye ile irtibatı dahi Makarios Hazretlerinin müsaadesiyle sağlanan dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Kunalp Kıbrıstan iyimser bir raporla dönmüştür. Başbakan Demirel'e verilen rapora göre, Türk Cemaatine Adaya dönmesi istenen, fakat Ankara tarafından gidişi önlenen Denktaş'ın durumu ve Kemal Coşkun'un geri çekilmesinin yarattığı tepki önemsizdir. Cemaat, Türk Hükümetinin bulacağı çözüm yolunu kabul edecektir. Esasen Kıbrısta tam bir fiili taksim uygulanmaktadır. Türk Cemaatinin iktisadi durumu kuvvetlendirilirse mesele yoktur.

İlerde hesabını sormak üzere, bu iyimser raporun anahatlarını sütunumuza alıyoruz:

«Bugün Kıbrısta Türklerin yaşayışları bakımından tam bir fiili taksim uygulanmaktadır.

— Türklerin ekonomik bakımdan durumları, Rumlara göre iyi değildir. Çiftçilik yapanlar daha güç durumdadır.

— Rumlar devamlı olarak Türklerin iktisadi durumlarını daha da güçleştirmeye çalışmaktadır.

— Türk Hükümetinin üzerinde dikkat ve önemle durması gereken husus, Türklerin iktisadi durumlarının güçlendirilmesi, Rum taziyekinin bu istikamette hafifletilmesi için çareler bulunmasıdır.

— Türk cemaati, ufak tefek fikir ayrılıklarına rağmen gâyeye varmak için gerekli ana

unsurlara sahiptir. Hedefte birleşmişlerdir.

— Bir kısım Türk basınının üzerinde büyük çapta durduğu cemaat içinde anlaşmazlık unsuru olarak gösterilen mesela Kemal Coşkun'un geri çekilmesi, Rauf Denktaş'ın Kıbrıs çağırılması konuları aslında ön planda etki yapmış konular değildir.

— Türk mücahitlerin zaman zaman istekleri ve müracaatları olmaktadır. Fakat bunlar kesin itiraz mahiyetinde değildir. Kıbrıs Türkleri, Türk Hükümetinin kendilerini yalnız bırakmayacağını, kötü bir hal çaresine razı olmayacağını bilmektedir. Bundan dolayı da Türk Hükümetinin bulacağı hâl çaresini kabul edecektir.»

Velhasıl Kıbrısta asayiş ber-kemaldir. Yalnız ufak bir noktayı soralım: Rapor, fiili taksim gerçekleşmiştir, diyor. Bu söz doğrudur, Türk bölgesinin, Makarios'un izni ve denetlemesi olmadan, doğrudan doğruya anavatanla irtibatı bulunması gerekmez mi? Türk Hükümeti, bu irtibatı bir türlü sağlayamamıştır. O halde, taksim yerine bir muhasaradan söz etmek gerçeğe daha uygun değil midir?

Demirel'in Tutumu

İç ve dış iş çevrelerinin kudretli desteği ile politika hayatında çabuk yükselen ve bir iki yılda durumunu güçlendiren Demirel'in, çok işine yarayan bir özelliği vardır: Güçlük ve mukavemet görünce olayın üstüne gitmek, dün söylediğinden derhal vazgeçerek ipleri çok germekten kaçınmak ve meseleleri zamana bırakmak. Demirel Menderes'in akibetini çabuklaştıran inatçılığın zararlarını iyi değerlendirmiştir. Bu özelliği, Demirel'e politik hayatında çok yardımcı olmuştur. Ama gün geçtikçe, Demirel'in politik hayatında handikap teşkil eden bir özelliği belirmektedir: Çok konuşmak. Demirel'in yurt bilgisi dersinde dahi geçer not alamıyacak sözlerle Anayasa tartışmalarına girişmesi, gazeteleri yurt-bilgisi kitaplarına çevirmiştir. «Milli irade nedir, baskı grubu nedir, gibi tartışmalar, basını, üniversite hocaları ağzıyla ders takririne zorlamıştır. Bir ara hocalık yaptığı Orta Doğu Teknik Üniversitesinin bütün hocalarının kınaması bile, Demirel'i uyardırmaya yetmemiştir. Demirel, hâlâ konuşmaktadır. Haftanın başında Gölbaşı kıyısında yemek yerken Milliyet muhabirine yine yurtbilgisi dersinden geçer not almaya yetmeyecek ve hele mantık dersinden sıfır alacak sözler söylemiştir: «Türkiyede komünizm fikri mi yayılacak, bunun bilimsel bilinmesi lâzımdır. Türkiyede buna ihlâl edecek faaliyet içinde bulunmak Türk kanunlarına göre yasaktır. Bunları yapmak kimsenin hakkı değildir. Şimdi bunların yapılması münakaşa ediliyor. Bu, devletin şekli münakaşa ediliyor demektir. Milletin bütünlüğü böylece tehlikeye mi girsin?»

İktidara gelişinin ilk günlerinde Demirel ve hanımının çok konuşmaya başlaması üzerine, tecrübeli eski demokrat politikacılar, «Aman çok konuşmayın» diye basınla nasihat yolu yazılar yazmışlardı. Demirel, anlaşılacak eski demokratların sözlerine artık pek kulak vermemektedir. Ama sözlerine çok önem verdiği tecrübeli ve kudretli çevreler de vardır. Bari onlar Demirel'i uyarırsalar da, şu yurtbilgisi tartışmaları son bulsa.

Gizli Meclis Zabıtları

AP iktidarı, Johnson mektubundaki gibi «karşılıklı mutabakat» mazereti de olmadığı halde,

Meclisin eski gizli toplantı zabıtlarını açıklamaktan endişe etmektedir! Açıklanırsa, zabıtlar «şer kuvvetleri»nin eline malzeme olurmuş. Milli iradeciler, bu ölçüde kamu oyunundan ve halkın sağduyusundan korkmaktadır. AP'li Termen, zabıtların gizli tutulmasını şu gerekçeyle savunmuştur: «NATO'ya niçin girmek istediğimizi bir gizli toplantıda eksperlerden dinledik. Komünizmin hangi merhalede olduğu hakkında bir gizli müzakere de hatırlıyorum. Bunların açıklanması mahzurludur. Şayet bunları açıklarsak, sağ ve sol kuvvetlerin ve şer kuvvetlerinin istifadesine vereceğiz.»

Tabii Senatör Vehbi Ersü ise, Haydar Tunçkanat'tan sonra sağduyunun sesini konuşturmuştur: «Bizim için gizli olan bu hususlar başka devletlerce bilinmektedir. Müttefikimiz olarak güvenilen en gizli belgelerimizi ellerine geçirmişlerdir. Onların bildiğini kendimizden niye saklayalım? Ne var ki, AP, yabancılara açık, Türk halkına ise kapalı bir yönetimden yanadır! Hatırlatalım ki, YÖN, İnönü'nün komünistleri himaye etmekle suçlandığı «komünistlik» gizli oturumunda konuşulanları 3 Ocak 1962 tarihli 3. sayısında yayınlamıştır.

Coca-Cola'cı Has kardeşlerin yeni oyunu!

Sanayi Bakanı Mehmet Turgut, şişeye hayretle bakmaktan kendini alamadı. Şişe, Fanta gazozuna aitti ve üzerinde şunlar yazılıydı: «Fanta-Müseccel marka- The Coca-Cola Company'nin

«Fanta» gazozunun şişesi Neye güveniyorlar?

müsaadesiyle şişeye konmuş-tur.

Coca-Cola'cılar, Paşabahçe'de 500 bin Fanta gazozu şişesi imal ettirmişlerdi. Halbuki bir yabancı gazozu daha Türkiye'ye sokmanın anlamsızlığını gören Mehmet Turgut'un çabalarıyla, İktisadi Kurul, Fanta gazozunun, Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanununa göre Türkiye'ye getirilmesini reddetmişti. Bu durumda, Coca-Cola'cı Has kardeşler, neye güvenerek 400 bin lira civarında para harcayıp «müseccel Fanta» şişeleri hazırlamaktadırlar? İktisadi Kurula, tükürdüğünü yalatacak kadar kendilerini güçlü mü görmektedirler? Veya bir kabine değişikliğinde Mehmet Turgut engelini yıkılacağını ve meydanı boş bulacaklarını mı hayal etmektedirler? Yoksa Coca-Cola'nın yılda 300 bin doları bulduğu söylenen «Royalty» sini Coca-Cola'cı Has kardeşler, «usulünce» ödeyip, Yabancı Ser-

mayeyi Teşvik Kanunu hükümleri dışında Fanta imalatı yapma sevdasında mıdır? Üç durum da mümkün olmaması ve Coca-Cola'cı Has kardeşlerin «müseccel marka-Fanta» yazılı 500 bin şişeleriyle başbaşa kalması gerekir.

Bu arada hatırlatalım ki, Fanta gazozu konusunda karar sahibi politikacıları etkilemek için gazetelere «20 bin ton narenciye alınacaktır» diye ilân veren Coca-Cola'cı kardeşlerin, aldıkları narenciye 2 bin tonu bulmamıştır. Bu yabancı sermaye oyunlarını bozmak, milliyetçi basının baş görevi olmalıdır.

Toprak Kapitalistinin Marifeti!

Ordu birliklerine dağıtılan ve «Amerikan aleyhtarları komünisttir» temasını işleyen broşürün yazarı Yalçın Metiner'in kimliği, (sanırım Tural'ın telkinleriyle), Savunma Bakanı Topaloğlu tarafından açıklandı. Orduda McCarthy'cilik propagandası yapmaya çalışan bu kişi, Söke'de 76 bin dönüm araziye sahip Türkiye Çiftçi Federasyonları Başkanı toprak kapitalisti Fahri Tanman'dır. Tanman, CIA üsluplu daha birçok broşürü Çiftçi Federasyonu adına yayınlayan ve Brezilya'daki faşist darbeyi Türkiye'ye örnek diye gösteren kişidir. Ayrıca, açık oturumlarda devlet arazisini yağma etme yoluyla elde eylediği 76 bin dönümlük arazisine rağmen, «Türkiyede dağıtılacak toprak yoktur» tezi ni uydurma rakamlarla savunmuştu.

Mesele bu yönden fazla önemli olan, «müttegallibe kapitalistlerin» çıkarlarını savunan McCarthy broşürlerinin orduya geniş ölçüde dağıtılmasına nasıl müsaade edildiğidir. Savunma Bakanı, «Pösta ile yolaniyor. Yayını yasaklayan bir karar da yok. O halde gönderilebilir» demiştir.

Ama ordu birliklerine ve birçok sivil kişiye gönderilen yalnız Yalçın Metiner-Tanman broşürleri değildir. Başta Dünya gazetesi, bir sürü kapitalist McCarthy yayımları ile ordu bombardımanı edilmektedir. Bu değirmenin suyu nereden geliyor? Eski emniyetçi Topaloğlu dan asıl bu sorunun cevabı sorulmalıdır. Zira bu 76 bin dönüm arazi sahibi müttegallibelerin, kapitalist düzeni savunan yayımlarla ordu birliklerini bombardımanı, en hafif deyişi ile, yetkililerin müsahabası ile mümkündür.

Bizim Radyo Oyunu!

AP müteahhitlerinin basını, zaman zaman, çürütmek istedikleri kişi ve teşekkülleri «Bizim Radyo, bunları övüyor», «Bu kişi ve teşekküller, Bizim Radyo'nun direktiflerini tekrarlıyor» diye yayın yapıyorlar. Haftanın ortasında bu oyun tekrarlandı. Bu sefer hedef, Temel Hak ve Hürriyetler Tasarısı, Ecevit, Ulus, Cihat Baban, Selahattin Hakkı Esatoğlu ve Fikret Ekinci seçilmiştir. Son Havadis, başlığı patlatmaktadır: «Temel Hak ve Hürriyetler tasarısına karşı dışardaki komünistler de faaliyete geçti - Bizim Radyo, Ulus'un yayınlarını övüyor - Bülent Ecevit takımının tasarıya karşı gelmekle ödevlerini yerine getirdikleri belirtiliyor - Bu tasarıya karşı Türkiye Komünist Partisi de canla başla katılmış».

Bu oyunlar, artık bıkkınlık verdiği için, üzerinde durmaya

dahi değmez. Yalnız bilelim ki, AP müteahhitlerinin basınına, bu haberler, devlet parasıyla işleyen teşekküller eliyle ulaştırılmaktadır. Böylece, çok başka görevlerle uğraşması gereken bir devlet servisi, en adi cinsten iç politika oyunlarına karıştırılmaktadır. Parlamento üyeleri, bu oyunu açığa çıkar-malıdır.

Yeni bir petrol skandalı!

Johnson - Demirel döneminde yabancı petrol şirketlerinin büyük imtiyaz sahibi olduklarını geçen sayımızda uzun uzun yazmıştık. Bu imtiyazların nereye kadar gidebileceğinin yeni bir örneğini Bayram ve Ulus gazeteleri açıklamışlardır. Bir skandal ölçülerine ulaşan hikâye şöyledir: Bilindiği gibi gaz fiyatının arttırılmasını milletvekillerinin reddetmesi üzerine, akaryakıt zammı gecikmiştir. Halbuki daha önce kabul edilen kanunla, rihtim ve ithalattan alınan damga resmi arttırılmıştır. Şimdi yabancı petrol şirketleri, akaryakıt zammı olmadan «ithal resmi» ödeme durumunda kaldıkları için zarar ettiklerini, alınan ithal resimlerinin geri verilmesini ve akaryakıt zammı gerçekleşinceye kadar ithal resmi alınmamasını istemektedirler. Yani mevcut kanun, akaryakıt zammı yürürlüğe girene kadar yabancı petrol şirketlerine uygulanmıyacaktır! İşin acı tarafı, Maliye Bakanlığının bu kanun tanımaz tutumu kabul etmek zorunda kalışıdır. Ulus gazetesi, bu acıklı tutumu şu sözlerle belirtmektedir:

«Yabancı petrol şirketlerinin isteği olumlu karşılanmıştır. Hazine Genel Müdürlüğü yetkililerinin belirttiklerine göre, yabancı petrol şirketlerinin bugüne kadar ödedikleri ithal resminin günlük ortalaması 50 bin liradır.

Maliye Bakanlığı, yabancı petrol şirketlerinin isteklerinde ısrar etmeleri üzerine bu kararı almak zorunda kalmıştır. Yabancı petrol şirketlerine bugüne kadar ödedikleri ithal resmi, Petrol Fonundan geri verilecektir.»

Yabancı petrol şirketlerine, kanun dahi işlememektedir.

TİP'in Güney Gezisi

Adana, Hatay ve Antep il ve ilçe merkezleri ile köylerinde halkla temas ve sohbetlerde bulduktan sonra Ankara'ya dönen TİP Genel Başkanı, sevinçli izlenimlerle döndüğünü açıklamıştır. Aybar, «Gezi izlenimlerim, tahminlerin üstünde müsbettir. Emekçi halkın hızla uyanarak bilinçlenmesinde kısa süre içinde gördüğüm ilerleme hayret vericidir» demiştir.

Adana ilçelerinde gezisine devam eden Behice Boran ise, TİP ile CHP arasındaki farkı anlatmıştır: «TİP'in altı yıldır geniş halk kitlelerinin Anyasa teminatı altındaki hak ve hürriyetlerini ve menfaatlerini sebat ve cesaretle savunması, zamanla diğer partileri de etkiledi. Onlardan bazı kişiler de, hele CHP'nin ortanın solu, TİP'in söylediklerine benzer bir dil kullanmaya başladılar. Halkımız bu defa aldanmamak için gözüni dört açmalıdır. Toprak reformu mu deniliyor? Sorup öğrenmelidir, nasıl bir toprak reformu teklif ediyorlar. Derde deva olacak gerçek bir reform mu? Köylümüzün ürünlerini değerlendireceğiz, tefeciden, faizci-den kurtaracağız mı diyorlar? Ne yapacaklar, ne gibi tedbirler alacaklar, ona bakmalıdır.»

Bir ilâç sahtekârlığı

Vatandaş! Boş yere vitamin yutma keseni koru! Türk Doktoru! Bol bol vitamin yazma, bu fakir memlekete acı!

Türkiyede nasıl bir ilâç soygunu yürütüldüğü son günlerde belgeleriyle açıklanmıştır. Ülkemizde 20 bin çeşit ilâç vardır. Halbuki 400 - 500 çeşit ilâç bütün ihtiyaçları karşılamaya yeterlidir. Bu ilâçları satmak için çok masraflı kampanyalara ve çeşitli anormal usullere başvurulmaktadır. Ağır satış masraflarını, tabiatıyla ilâç tüketicisi ödemektedir. Ne var ki, bu sayede, ilâç firmaları, fakir Türk halkına lüzumsuz ölçüde ve derdiyle ilgisiz ilâç tükettirmeyi başarmaktadırlar.

Bol reklâm ve propaganda ile, geniş bir tüketim alanı yaratılan ilâç türlerinden biri de vitaminlerdir. Genç ve zinde kalmak için, biraz hâli vakti yerinde olan vatandaşlarımız ve entellektüellerimiz her sabah sihirli vitamin haplarını yutmaktadırlar. Ve bu vatandaşlarımız, propagandanın etkisiyle, sihirli hapların onları dinçleştirdiğine inanmaktadırlar! Aslında normal

beslenen bir insanın ayrıca vitamin almasına hiç bir ihtiyaç yoktur. Bunu biz değil, vitamin soygunu karşısında harekete geçen en yetkili Amerikan kuruluşları söylemektedir. İlaç imalatçıları vitamin konusunda Türkiyede oynanan oyunun çok daha büyüğünü Amerikada sahneye koymuşlardır. Amerikan vatandaşlarına yüksek fiyatla bol bol vitamin yutturmaktadırlar. Bunun üzerinedir ki, ilâçları kontrolle görevli Food and Drug Administration (Gıda ve İlaç İdaresi) harekete geçmiştir. Bu idare, normal beslenmenin dışında vitaminlere hiç bir ihtiyaç olmadığını, vitaminlere boş yere büyük paralar harcadığını ileri sürmektedir. Şimdi ABD'de idare ile büyük ilâç firmaları arasında bir vitamin kavgası başlamıştır. Bu kavganın ortaya koyduğu kesin gerçekleri, vatandaşlarımızı vitamin salgınından korur ve doktorlarımızı bol bol vitamin yazmaktan kurtarır ümidiyle, okuyucularımıza duyuruyoruz.

ya kalacaklarını, «şirketinin ve öteki ünlü ilâç firmalarının çeşitli vitamin müstahzarını hazırlayıp, bunları kullanmayı tavsiye etmekle halka hizmette bulunduğunu» söyleyebilmektedir.

İlaç firmaları bir de taraf-sız görünüşlü iyiliksever bir Milli Vitamin Vakfı kurmuşlardır. İlaç firmalarının paralarıyla yaşayan Milli Vitamin Vakfı, vitaminleri övmekte ve halka vitamin tabletlerini «sigorta» diye tavsiye etmektedir. Tıpkı tütün işinde «Tütün Sanayi Araştırma Konseyi»nin yaptığı gibi, Milli Vitamin Vakfı, tarafsızlık maskesine bürünüp ilâç firmalarının düdüğünü çalmaktadır.

Vitaminler tehlikelerden korudukları gibi, enerji, canlılık, zindelik ve neşe sağlamaktadır! Önce korkutulan vatandaş, böyle sevindirilmektedir. Geritol yorgunlukların defediciyi diye sunulmaktadır. Squibb'in Vigran adlı polivital müstahzarı, erkekleri dağlar devren Ferha' hâline getirmektedir! Vitamin. Lokman Hekim'in her derde deva ilâcidir!

HÜKÜMET, İLAÇ FİRMALARI İLE BAŞEDEMİYOR!

Büyük reklâm harcamalarıyla sıhhatli vatandaşlara bol bol vitamin yutturan firmalar, bu sahtekârlığı az çok frenlemeye çalışan İdare'ye

karşı başarılı bir mücadele vermektedirler. İlaç firmalarının bu parası ve inadı karşısında, İdare'nin vitamin rezaletini kontrol altına alma çabaları boşa çıkmaktadır.

İlaç ve Gıda İdaresi, Federal Ticaret Komisyonu ve Posta İdaresi Vitasafe kapsüllerinin tedavi edici nitelik taşıdığı iddiasını sona erdirmek için 1957 - 66 yılları arasında bir sürü meydan muharebesi vermişlerdir. Federal Ticaret Komisyonunun Geritol için 1962'de başlattığı kovuşturma uzayıp gitmektedir. Uzun ve karmaşık oturumlardan sonra, Federal Ticaret Komisyonu 1965 Ekiminde firmayı, «her türlü yorgunluk, takatsızlık ve sibiriliğin demir noksanından ileri geldiği ve Geritol'un bütün bunları giderdiği» yolundaki kampanyasından vazgeçmeye zorlamıştır. Ticaret Komisyonu Başkanı Paul Rand Dixon, «kaçınılmaz sonuç olur ki, demir ve vitamin noksanı dolayısıyla takatsızlık duyan vatandaşların sayısı yok denecek kadar azdır» demektedir. Ama firma, Lokman Hekim'in her derde deva ilâci gibi, Geritol'u bütün yorgunlukların iksiri diye sunmakta ısrarlıdır. Ticaret Komisyonunun kararı bir işe yaramamıştır. Geritol derhal mahkemelere başvurmuş ve dâvâ uzayıp giderken, «Geritol, bütün yorgunlukları kovar» kampanyasını sürdürmüştür.

HİLELİ İMALAT!

Çağımızın Lokman Hekim ilâci vitamin karışımlarına ve vitamin - mineral müstahzarlarına, firmalar, işe yaramaz bir sürü maddeyi doldurmaktadırlar. İlaç ve Gıda İdaresi, 1966 Haziranında şu açıklamayı yapmıştır: «Piyasadaki vitamin ve vitamin - mineral müstahzarları 75 maddeyi ihtiva etmektedirler. Bu maddelerin yalnız birkaçı, gıdaları tamamlayıcı gerçek bir değere sahiptir. Müstahzarların çoğunda, bazı maddeler gerekenden fazla, bazı maddeler ise gerekenden az bulunmaktadır.» Kapitalistler, vitamin müstahzarlarına pahalı maddelerden az, ucuz maddelerden ise fazla koymaktadırlar! Amerikan Tıp Derneğinin Gıda ve Beslenme Konseyince yapılan araştırmalar da bu görüşü tamamen doğrulamaktadır. Konsey, The American Drug Index'te yer alan bin

Gegen sonbaharda Amerikan İlaç İmalatçıları Derneği ve 12 üyesi Washington'da mahkemeye başvurdular. Maksatları, vitaminler için yeni tedbirler almayı düşünen Food and Drug Administration'un açık oturumlarına gerçekleri kamu oyuna duyurmasını engellemektir. Büyük ilâç firmaları, halkın vitamin meselesinde gerçekçi öğrenmesinden müthiş telaşa kapılmıştır! Bir mahkeme kararıyla açık oturumları durdurmaya çalışıyorlardı. Bunda başarıya ulaşmalar da, vitamin konusunda gerçek er geç anlaşılacaktır. Daha 1963 yılında Amerikan Tıp Derneği Gıda ve Beslenme Konseyi Başkanı ve Washington Üniversitesi Önlüğü Tebbet Bölümü Şefi Dr. Robert Shank, bir Senato Özel Komitesi önünde sunuları söylemekteydi: «Belki en pahalı bir aldatmaca, vitamin ve vitamin - mineral satıcılarının hemen hepsi tarafından sürdürülmektedir.»

Vitamin noksanlığı ABD'de çok ender görülen bir durumdur. Federal Ticaret Komisyonunun, belli başlı iki vitamin mineral müstahzarı olan Geritol ve Vitasafe'e karşı açtığı son dâvalarda dinlenen tıp uzmanlarının belirttiklerine göre, halkın ancak yüzde 1'inden azı vitamin noksanlığı ile karşı karşıyadır. Amerikan Tıp Derneği şöyle demektedir: «İnsanın muhtaç bulunduğu bütün besleyici maddeler, ülkenin her tarafında bütün yıl boyunca satılan günlük gıdalarda bulunmaktadır. Besleyici madde bakımından uygun bir rejim elde etmek için gıdaların ne ihtiva ettiğini bilmeye lüzum yoktur. Süt, et, sebze - meyva, ekmeğe ve hububat gibi dört temel gıda grubundan yiyecekler seçmek yeterlidir.» Yani süt, et, sebze - meyva ve hububat yiyen bir insanın ayrıca vitamin ihtiyacı yoktur. Gıda ve İlaç İdaresi de bu görüşü doğrulamakta ve günlük normal gıda rejimini değiştirmenin asıl kötü bes-

lenmeye yol açabileceğini ileri sürmektedir: «Amerikan gıda arzı, hacim, çeşitlilik ve beslenme değeri bakımından mükemmeldir. Eğer Amerikalılar, iyi beslenmek niyetinde değillerse, normal gıda rejimlerinden ayrılmadıkları.»

İlaç ve Gıda İdaresi yetkililerinden Dr. James L. Goddard da, ekonomik bakımdan fakir bölgelerde, bazı ailelerin çeşitli ve yeter miktarda gıda alamadıklarını ama bunu gidermenin yolunun vitamin tabletleri yutmak değil, yeterli gıdayı sağlamak olduğunu belirtmektedir. (Türkiyede de halkın büyük kısmının fakirlik dolayısıyla kötü beslendiği muhakkaktır. Esasen bunlar vitamin müşterisi de değillerdir. Türkiyede vitamin müşterileri, yeterli süt, et, sebze - meyva ve hububat yiyen orta ve ortanın üstünde gelir gruplarıdır. Yani vitamin aslında ihtiyacı olmayanlar, başboş bırakılan kapitalist propagandanın etkisi altında bol bol vitamin yutmaktadırlar.)

ÖNCE KORKUT, SONRA SEVİNDİR...

ABD'de yılda üç milyar lira değerinde vitamin ve vitamin - mineral müstahzarı, son derece şişirilmiş fiyatlarla, onlara hiç ihtiyacı olmayan insanlara satılmaktadır. Bu, modern ticaretin bir harikasıdır. İlaç sanayii, halkı «eğiterek» ve reklâm yoluyla bu başarıyı sağlamıştır.

Metod, denenmiş «önce korkutma, sonra sevindirme» usulüdür. Geniş bir reklâm kampanyası ile, vitamin almayanları nasıl büyük tehlikelerin beklediği halka anlatılmaktadır. Bu büyük tehlikelerden ilâç firmalarının vitaminlerini yutarak kurtulmak mümkündür. Bu durumda kim vitaminlere boş verme tehlikesini kolay kolay göze alacaktır? «Her gün bir tane» adlı polivital satıcısı Miles Laboratuvarlarının Başkan Yardımcısı Dr. Walter A. Compton 1963'te Senato Komitesine dahi, vitamin tabletleri yutmayan kişilerin çok vahim sonuçlarla karşı karşı-

ABD'DE VİTAMİN SOYGUNU

Yalnız Türkiyede değil, ABD'de de ilâç fiyatları tutturabildiğinedir. Aşağıdaki tablo, aynı mahiyetteki vitaminlerin farklı adlar altında nasıl çok farklı fiyatlara satıldığını göstermektedir. Food and Drug Administration (Gıda ve İlaç İdaresi) teftişleri, aralarında 3 - 4 kat fiyat farkı bulunan bu vitaminler arasında en ufak fark bulunmadığını belirtmektedir. Türkiyede de aynı mahiyette Vitamin B1 200, Vitabiol B1 265, B-vit (Wander) ise 295 kuruşa satılmaktadır. DEVA, bu işe el atmadan önce, yabancı firmalar enjektabl biçimdeki B-12 vitaminini 30 kuruş liraya satmaktadırlar. Şimdi aynı ilâç 7 liradır.

	SQUIBB	ELLILLY	DRUG GUILD	HUDSON VİTAMİN
1 - Thiamin Chloride (Vitamin B1) 50 mgr.'lık tabletler			(Dolar olarak fiyatlar)	
	2.25	2.55	0.65	0.65
2 - Ascorbic Acid (Vitamin C) 100 mgr.'lık tabletler	1.20	1.40	0.44	0.45
3 - Riboflavin (Vitamin B2) 5 mgr.'lık tabletler	1.17	1.30	0.30	0.40
4 - Vitamin A 25 bin ünite	4.09	3.65	0.75	0.75
5 - Vitamin E 100 Int'l. ünite	6.00	6.50	1.95	1.95

AID Başkanına Cevap

AID Başkanı Grant'ın Milliyet'te çıkan ve tarım alanında mucizeler müjdeleyen yazısını, tecrübeli, bir maliyecisi olan Merkez Bankası eski Genel Müdürü Ziya Kayla cevaplandırdı. Grant, «bir ülkenin gerçek anlamda ve hızla gelişmesi, ancak dış dünyanın bilgisinden enerjisinden ve sermayesinden yararlanmak suretiyle mümkün olur» diyerek Amerikan himayesinde kapitalist kalkınmanın övgüsünü yapıyordu. Grant'a göre, bu sayede sağlanan «hızlı gelişme her Türk için bir gurur kaynağı» olmalıydı.

kadar vitamin müstahzarını incelemiştir. Araştırma, bin müstahzarın ancak 7'sinin ölçülere uygun hazırlandığını göstermiştir!

1960'ta piyasaya sürülen ve 1961'de 8 milyon dolar satış sağlayan Nutri - Bio, otuzdan fazla maddeyi ihtiva ettiğini ilân etmiştir. Ama araştırma göstermiştir ki, bu maddelerin yarısının insana hiç faydası yoktur! Gıda ve Beslenme Konseyinin sekreteri Dr. Philip L. White, «Bu maddelerin, Nutri - Bio'ya konulması için hiç bir sebep bulunmamaktadır» demektedir. Ama yetkili organlar fikirlerini açıklaya dursunlar, Nutri-Bio kapı kapı dolaşarak, ailelere altı ay süreyle kullanılacak miktarda satılmıştır. Nutri - Bio vitamin ve mineral tabletleri 24 dolar Nutri - Bio protein tabletleri ise 15.50 dolardan muamele görmüştür. Dört kişilik bir aile, bu ilaç için yılda 316 dolar ödemektedir!

Firmanın beslenme konusundaki araştırmalarını yürütmekle görevli başkan yardımcısı, sinema ve televizyon yıldızı Bob Cummings idi! Beslenme araştırmalarını yürüten sinema yıldızı, firmadan 76 bin 141 dolar yıllık ücret almaktaydı. Ona ayrıca 7453 dolar temettü verilmekteydi. Sinema yıldızının karısı da, değerli hizmetlerine karşılık, 76 bin 141 dolar ücrete bağlanmıştı. Çoğu on yaşın altındaki sanatçı ailenin 5 çocuğuna her biri 166 dolar aylıkla ücret bordrosundaydı.

Soygun ner halde kısa süreli planlanmış olmalı ki, 1963'te sinema yıldızı Cummings firma ile ipleri koparmış ve 1965'te hisselerini satmıştır. Daha sonra Nutri Bio iflâs etmiş, firmanın adı ve varlıkları başka bir şirket tarafından satın alınmıştır. Gıda ve İlaç İdaresinin kayıtları göstermektedir ki, müfettişlerin el koydukları 9 bin 404 dolar değerindeki Nutri Bio ve Baby Bio müstahzarları A ve C vitaminlerinden yoksundur!

Gıda ve İlaç İdaresi, 1962 yılında tek tek firmalarla uğraşmaktansa, vitaminler konusunda genel bir düzenlemeye gitmeyi kararlaştırmıştır. İdare, bozulabilir maddeler ihtiva eden müstahzarlar üzerine, bozulma tarihinin yazılmasını ve beslenme açısından hiç de zorunlu olmayan müstahzarların Lokman Hekim ilaç gibi reklam edilmesinin vasaklanması istemiştir. 1966 Haziranında da polivital cinsi müstahzarların

Kayla, bu iddiayı, görevi dolayısıyla yakından bildiği Amerikan yardımının nasıl kalkınmamızı dahi baltalayacak bir egoizm içinde kullanıldığını belirterek cevaplandırdı. Kayla, Üçüncü Dünyada «dolara alıştırmaya» nasıl bir bağımsızlık aracı olduğu ve gıda yardımlarının tarım gelişmesi çabalarını nasıl baltaladığını üzerinde durarak yardım politikalarının en can alıcı noktasına parmak bastı: «İlkin bu ülkelere zaruri ihtiyaç maddeleri sağlamak şeklinde başlayan yardım, bunların Amerikan dolarına alıştırmalarıyla sonuçlandı. Bu ülkelerin ekonomisi, Amerikan yardımı olmaksızın işleyemez hâle geldi. Bu durumdan faydalanan Ame-

neler ihtiva etmeleri gerektiğini tesbit etmiştir. Bunlar, vitamin A, vitamin D, askorbik asid (vitamin C,) tiamin (vitamin B1), riboflavin (vitamin B2) ve niasin ihtiva edecektir. Ayrıca bu tip müstahzarlara vitamin E, vitamin B6, folikasid, pantotenik asid veya vitamin B12 eklenebilir. Mineral müstahzarlarında ise, kalsiyum ve demir bulunacaktır. Bunlara fosfor, magnezyum, bakır veya iodin katılabilir. İdare, müstahzarlar konulacak bu maddelerin asgarî ve azamî miktarlarını tesbit etmiştir. Böylece pahalı maddelerden az, ucuz maddelerden çok koyarak hileli vitaminler hazırlanması önlenmek istenmektedir.

Bundan başka, vitamin müstahzarlarının üzerine şu yazı yazılacaktır: «Vitaminler ve mineraller, aldığımız yiyeceklerde fazlasıyla mevcuttur. Özel tıbbî bakıma ihtiyaç gösteren kişilerin dışında, bu gibi maddelerin günlük kullanımını tavsiye için bilimsel açıdan sebep yoktur.» Demek ki, Gıda ve İlaç İdaresi ilaçların üzerine bu sözleri yazdırarak, mukaddes ticaret serbestisinin sınırlarını «Vatandaş, boşboşuna vitamin kullanma. Aldığın gıdalarda bol bol vitamin var. Keseni koru» demek istemektedir.

Tabii ki ilaç sanayii, bu tedbirler üzerine tutuşmuş ve firmalar hep birlikte kudretli avukatlarını seferber etmişlerdir. İlaç İmalatçıları Derneği her şeyden önce, geniş halk kütleleri gerçeği öğrenmesin diye açık oturumları engellemeye çalışmaktadır. Şimdi ABD'de ilaç firmaları ve İdare arasında uzun süreceğe benzeyen bir vitamin meydan muharebesi verilmektedir. Ama bu arada, en yetkili kişiler ve kuruluşlar, vitaminlerin ilaç firmalarını zenginleştirmekten başka yararı olmadığını açıklamışlardır. Halbuki fakir Türkiye'de yerli yabancı firmalar, Amerikada vararsızlığı ispatlanan vitaminleri rahatça ve bol bol satabilmektedirler. Millî gelirine göre, Türkiye'de vitamin tüketimi, aşırı ölçüde yüksektir. Bu, önemli bir döviz ve kaynak israfıdır ve halkın kesesine büyük bir zarar vermektedir. Bunun içindir ki, «Türk Doktoru! Bol bol vitamin yazma alışkanlığından vazgeç. Bu fakir memleketi acı! Türk Vatandaşı! Boş yere vitamin utma. Keseni koru!» diyoruz.

rikatlar, başlangıçta hibe şeklinde olan yardımları uzun vadede borçlar hâline soktular. Yeteri kadar altın ve döviz rezervi bulunmayan bu ülkelere ilk zamanlarda üretim fazlaları yerli para karşılığında satılıyor. Gelişmekte olan ülkelerden birçoğu, ekonomilerini bu maddelerin devamlı surette geleceği esasına göre düzenledikten sonra, ABD, bu maddeleri döviz karşılığı satmaya başladı. Yardımların niteliğinde yapılan başka bir değişiklik de, başlangıçta Avrupa ülkelerinden serbestçe mal satın almak üzere verilen borçların bir süre sonra (bağımlı yardım) hâline getirilmesiydi. Uygulanan yeni sisteme göre, Amerikan yardımı ile yalnız Amerika'dan mal satın alınabiliyordu. Bu değişiklikler, Amerikalıların, gelişmekte olan ülkelerin ekonomisi üzerinde gittikçe ağırlaşan bir baskı kurmalarını sonucunu doğurdu. Ekonomileri dolarla yaşamaya

AID Başkan Grant

Niye gurur duyacakmışız!..

alıştırılmış olan ülkelerin bu durumdan kurtulmaları kolay değildir.

Yardımların kesilmesinin, ekonomisi buna alıştırılmış ülkeler için, bir tehdit vasıtası olarak da kullanıldığı sık sık görülmektedir. Bu suretle, ülke üzerinde politik amaçların gerçekleştirilmesi mümkün olmakta, Amerikalıların çıkarlarına hizmet edecek kişilerin iş başına getirilmesi ya da hükümetlerin uluslararası ilişkilerde Amerikan görüşüne uygun hareket etmeleri sağlanmaktadır.»

ABD'yi önemli dış ödeme açığı verdiği halde yardıma iten sebepler nelerdir? Eski Merkez Bankası Genel Müdürü, bu sebepleri 5 maddede hâlinde sıralamaktadır:

— Bugünkü yardım sistemi, ABD'ye üretim fazlalarını satabilme ve tarım üretimi gücünü yüksek seviyede tutabilme imkânı vermektedir.

— Yardım yalnız ABD'de kullanılabileceğinden dünyaya piyasasının çok üstünde fiyatlarla mal satabilmektedir. Fiyat farkı, bazı mad-

delerde yüzde 40'a varmaktadır.

— Malların en az yarısının Amerikan gemileriyle taşınması, proje ve diğer teknik hizmetlerin bu ülke teknisyenleri tarafından yapılması, ek avantajlardır.

— Yardımın belli alanlara yöneltilmesi suretiyle, ABD gelecekte bu ülkelerde kendi üretimiyle rekabete girecek çalışmaları önleyebilmektedir. Kendisinin büyük ölçüde ürettiği maddelerin üretimini arttıracak maddeler yardım yoluyla sağlanamamakta, örneğin gelişmekte olan bir ülke pamuk üretiminin artırılmasında kullanılmak üzere sun'î gübre alamamaktadır. (Yani Türkiye, «Ben pamuk üretimimi arttıracam. Bana iyi tohum ve gübre yardım yap» derse, AID'den hayır cevabını alacaktır).

— Anlaşmalara konulan şartlarla Amerika'dan alınan tarım ürünlerinin benzerlerini ihraç etmek yasaklandığından, yardım alan ülkeler bu maddelerin üretimini geliştirmekten vazgeçmek zorunda kalmaktadır. (Soya - zeytinyağı hikâyesi gibi).

Demek ki yardım, her şeyden önce Amerika'ya yardımdır. Az gelişmiş ülkeleri ise, ekonomik ve politik kontrol altına alma aracıdır. Bu durumdan, Grant'ın söylediği gibi, gurur duyulabilir mi? Ziya Kayla, bu soruyu da şöyle cevaplandırmaktadır:

«İnancımıza göre gurur duyulacak gelişmeler milletlerin kendi gücüne, iç tasarruflarının artırılmasına dayanan, ekonomik istikrarı ve sosyal adaleti sağlayan gelişmelerdir. Ülkelerin kalkınmasını her an başka bir devletin yapacağı yardıma muhtaç bırakan, ekonomik ve politik baskı tehlikeleri yaratan dış yardımlı gelişmeler değil...»

Danıştay ile nasıl alay edilir?

Bugünkü iktidarın Anayasa dışına çıktığını gösteren ilk ve en belirgin ağır davranış, hiç şüphesiz, mahkeme kararlarına uymamasıdır. Arada geçen iki yılın yakın süre içerisinde A.P'nin, Anayasayı çiğneyen veya hiçe sayan daha başka işlem ve eylemlerin ortaya çıkması, özellikle Danıştay kararları karşısındaki tehlikeli ve zararlı tutumunu unutturmamalıdır. Nitekim iktidarın bu konudaki tutumu, Yüksek İdare Mahkemesi ve haksahipleri ile istihza edencesine hâlâ devam etmektedir.

Gerçekten, Resmi Gazetenin 8. Mart 1967 günlü ve 12546 sayılı nüshasında yayınlanan İçişleri Bakanlığının bir müşterek kararnamesinde; Danıştay'ın verdiği bir yürütmenin durdurulması kararı sözde uygulanarak, ilgili daha kötü bir duruma sokulmaktadır. Şöyle ki, Emniyet Genel Müdürlüğünün Mühassıs Müşaviri Hayri İrdel, İzmir Polis Okulu Müdürlüğünde 2000 + 100 lira maaşla çalışmakta iken, İçişleri Bakanlığınca resmen emekliye sevk edilmiş, adigeçen yüksek memur ise, bu işlemin durdurulmasına dair Danıştay'dan karar almıştır. İyi niyetli ve Hukuka saygılı bir idare, bunun üzerine haksahibini eski görevine iade eder, değil mi?

Hayır! Bakanlık bu defa, ilgiliye Mühassıs Müşavirliğe yeniden tayin ederek, maaş ve kadrosu ile Hakkâri Emniyet Müdürlüğünde çalıştırma kararı vermiştir. Ne garip bir tecelli veya gaflettir ki, aynı müşterek kararname ile, Bakanlık emrinde bulunan 800 lira maaşlı 3. sınıf bir Emniyet Müdürü, eski kadrosuna tayin edilmekle beraber, Merkez teşkilatında çalışması uygun görülmüştür.

Böylece iktidar, halk arasında memurların sürgün yeri olarak bilinen ve anılan Hakkâri'ye, mahkeme kararı ile hakkı tesbit ve teslim edilen ve maaşlı birinci derecenin de üstüne çıkmış bir yüksek memuru göndermediği reva görmekte ve üstelik kendini yargı işlemine uymuş saymaktadır.

İşte, Tanrının günü, Türkiye'nin kanun ve Hukuk Devleti olduğunu bas bas bağırarak iktidarın, yalnız Anayasaya karşı değil, iz'an ve vicdan dışında da neler yapmak isteyeceğini gösteren, yüzüne gözüne bulaştırdığı marifetlerden biri daha...

BIRAZ İSTATİSTİK Üyesi bulunduğu OECD'nin yayını organı The OECD Observer. 26 numaralı sayısında OECD ülkeleri arasında bazı ilgi çekici karşılaştırmalar yapmaktadır. Karşılaştırmalar, bulunduğu noktayı tesbit bakımından üzücüdür, fakat öğreticidir.

ÜLKELER	Faal nüfus içinde sanayide çalışan nüfusun payı %	Faal nüfus içinde tarımda çalışan nüfusun payı %	Adam başına milli gelir (1965 cürri fiyatlarıyla ve resmi kurdan dolar olarak)
AVUSTURYA	48.8	20.3	1.270
BELÇİKA	46.5	5.7	1.780
KANADA	33.7	10.1	2.460
DANİMARKA	41.8	17.0	2.100
FRANSA	40.7	18.2	1.920
B. ALMANYA	49.5	11.1	1.900
YUNANİSTAN	20.1	54.7	590 (1964)
İZLANNDA	41.0	19.2	1.470
İRLANDA	27.9	32.4	920 (1964)
İTALYA	40.6	26.1	1.100
JAPONYA	32.2	25.5	850
LÜKSEMBURG	45.7	13.5	1.700 (1963)
HOLLANDA	44.3	9.5	1.550
NORVEÇ	35.4	19.8	1.880
PORTEKİZ	31.5	41.6	420
İSPANYA	34.4	35.1	570 (1964)
İSVEÇ	42.6	11.5	2.500
İSVİÇRE	51.6	9.2	2.330
TÜRKİYE	12.2	75.3	250
İNGİLTERE	47.5	3.5	1.810
A.B.D.	32.7	6.4	3.560

Türk diplomasisine bakışlar

«Kapitalist Dünyada Diplomasi» adlı bir etüd hazırlayan Sovyet araştırmacılarından Alexei Leonidov, Abdülhamitten günümüze kadar uzanan Türk diplomasisinin eleştirmesine genişçe bir yer ayırmıştır. Leonidov, Türk diplomasisinin Abdülhamitçi ve Menderesçi komprador diplomasisi ile Atatürkçü bağımsız diplomasi arasında zigzaglar çizdiği sonucuna varmaktadır. Tabii ki Sovyet bilgini, Stalin'in haksız ve yersiz taleplerini hiç hesaba katmamaktadır. Stalin Boğazlarda üs isteyeceği yerde, bugünkü Sovyet yöneticilerinin yaptıkları tarzda sanayi kredileri verseydi, Türk dış politikası, İkinci Dünya Savaşından sonra bir çizgi üzerinde gelişebilirdi. Leonidov'un incelemesinde, bundan başka daha bir takım yanlış yorumlar ve bazı maddî hatalar vardır. Fakat yine de bir Sovyet bilgini'nin Türk diplomasisini nasıl değerlendirdiğini bilmek, Türk aydınları için ilgi çekicidir.

I- Abdülhamit tipi komprador diplomasisi

AVRUPA, TÜRKLERDEN TITREDDİ.

Yüzyılların tepesinden bakılırsa, Türkiye'nin milletlerarası ilişkiler tarihinde derin bir iz bıraktığı görülür. Bir zamanlar Avrupa devletleri Bâbü'li önünde titrerlerdi. İmparatorluğun hudutları Viyana'ya, Dinyeper steplerine, Kafkasya dağlarına ve Fas çöllerine kadar uzanırdı. Daha yakınlara gelelim: Yirminci Yüzyılın başında, Osmanlı İmparatorluğu Anadolu dışında, Makedonya, Bosna - Hersek, Bulgaristan'ın bir kısmı, Suriye Mezotamya, Filistin, Arap Yarımadası, Mısır Trablusgarp gibi yerleri kapsamaktaydı. Türkiye 5.5 milyon kilometrekare genişliğinde bir devletti, yani Avrupanın yarısı büyüklüğündeydi!

Bugün Türkiye Cumhuriyeti Osmanlı İmparatorluğu arazisinin yedide birine sahiptir. Sultanlar, Paşalar, Yeniçeriler ancak tarihî roman ve manüellerde mevcuttur. Ama Türkiye, dünya haritası üzerindeki mevkiini sürdürmektedir ve bu ülkenin diplomatik denemesi ilgi çekicidir.

Türkiye'nin milletlerarası plânda yüzyıllar boyunca oynadığı rol konusunda, dağlar kadar kitap yazılmıştır. Fakat genellikle bunlar «Şark Meselesi» denilen ve Türkiye etrafında büyük Avrupa devletlerinin giriştikleri rekabetleri anlatan eserlerdir. Aksine, Türk dış politikası ve Türk diplomasisi üzerinde çok az şey yazılmıştır. Bu durum, kolayca izah edilebilir. Osmanlı İmparatorluğu, kuruluşunun ilk yüzyıllarında kudretinin zirvesindeydi. Türk feodallerinin karşısında öteki ülkelerin feodalleri vardı. Türk feodalleri, bunları mülklerinden yoksun bırakmakta güçlük çekmediler. İstanbul diplomasisi, mağlûplarla imzalanan tâbiyet anlaşmalarında, Sultan ve Paşaların fetihlerini hukuk plânına oturtmakla yetinmekteydi. Bu dönemde Türk İmparatorluğunun tarihi, bir askerî genişleme tarihidir.

Osmanlı İmparatorluğunun gerilemesi başlayınca, Ondokuzuncu yüzyılda Türkiye «Hasta Adam» haline gelip öteki devletler topraklarına göz dikince, Osmanlı diplomasisi, azıcık dahi olsa bağımsız bir rol oynamaktan âciz kaldı. Padişahın hükümeti, şartlara göre, şu ya da bu devletin oyuncuğu oldu. Türk diplomasisine ancak Avrupa devlet-

lerinin diplomasi prizmasından bakıldı. Konferans masalarında «Türk Meselesi» görüşülürken, birçok hâlde Türk Dışişleri Bakanının çağırılması unutuldu.

Halbuki pekâlâ bir Türk diplomasisi mevcuttu. Bu diplomasi'nin tarihi, bizim komprador diplomasi adını vermeyi uygun bulduğumuz bir dış politikarın öğretici bir örneğini teskil etmektedir.

Osmanlı Dışişleri Bakanlığı (Hariciye), resmen öteki ülkelerdeki benzerleriyle aynı mevkiî işgal etmekteydi. Hariciye Nâzırı, Sadrazama tâbi idi. Sultan ile ancak Sadrazam temas edebilirdi. Huzura kabul olunduklarında, nâzırlar susmak zorundaydılar. Sultanın vereceği her emri, itirazsız yerine getirme durumundaydılar.

Sultan ve Sadrazamın dışında, Sarayın öteki kişileri, Hariciye işleriyle ilgilenmekteydi. Bir zamanlar Kızlarağası, önemli bir diplomatik rol oynamıştı. Yirminci Yüzyılda da Mabeyn, vâni Sultanın çevresi, dış politikaya müdahale etmekteydi. Ama gerçekte dış politikayı ne Mabeyn, ne Sadrazam, ne de bizzat Sultan yürütmekteydi.

TÜRK DİPLOMASİSİ KİMLERİN ELİNDEYDİ?

Ondokuzuncu Yüzyılın ikinci yarısından sonra, İstanbul diplomasisi, bazı malî grupların pençesine düşmüştür. Türk tekelleri mevcut değildi, ama yabancı tekeller Türkiye'de yorulmak bilmez bir faaliyet göstermekteydi. İmparatorluğun son 30-40 yılında Hariciye Nezaretinin durumu, tarıma dayanan

burjuva devletlerinin tekelci sermayenin eline düşeceğini ileri süren Marksist tezi doğrulamaktaydı. Kendisi tekellere sahip bulunmayan ülke, yabancı tekellerin kanununa boyun eğmektedir.

Türkiye'nin durumu karakteristik. Sultanların fetihleri son bulunca, imparatorluk parçalanmaya başlamıştır. İşgal edilen toprakları eide tutmak için eskisi gibi harplere girişilmiştir. Ama harpler, kazanç (yağma) getirmek şöyle dursun, masraf kapısı olmuştur. 1826 yılına kadar tüfek ve yatağanla silâhlendirilmiş bağnaz yeniçerilere dayanan Türkiye, modern silâhlar satın almak zorunda kalmıştır.

Ondokuzuncu Yüzyıl ortasında, Paşalar, orduyu beslemek ve harpleri sürdürmek için nereden para bulacaklar: hususunda şaşkına dönmüşlerdi. Balkanlarda Slav halkları ayaklanmıştı, bağ ödemesi reddediyorlardı. Ürünlerinin yüzde 40'ını vergi olarak veren Türk köylüsü, tam bir yoksulluk içinde kıvrılmaktaydı. Köylü, o kadar yoksuldu ki, ondan daha fazla bir şey almak mümkün değildi. Rusyaya karşı girişilen Kırım Harbi, İmparatorluğun maliyesini kesinlikle çökertmişti. Sultan, bu durumda ülkenin geleceğini, önceden belirleyen bir karar aldı: Devlet, Batı Avrupa bankalarına ipotek edildi.

İPOTEK EDİLEN DEVLET!

Türk Hükümeti, yıldan yıla çok yüksek faizlerle istikrazlar yapmaya koyuldu. 1854-74 döneminde kâğıt üzerinde 5,3 milyar Frank borç almıştı, ama aslında ele geçen sâdece 2,7 milyardı. Türk istikraz tahvilleri Batıda üzerlerinde yazılı fiyatın yarısına satılmaktaydı. Bunlara Avrupa para pazarlarında câri iskonto faizlerinin birkaç katı uygulanmaktaydı. Yabancı tefeciler, Türkiye'nin zenginliklerine, Avrupa'da işgal edilen topraklarda Paşaların evvelce giriştikleri yağmayı bir çabukluk ve hırsıyla el kovmuşlardır. Türkiye'nin yutulması, İngiliz ve Fransız maliyecilerinin özel olarak kurdukları kudretli bir tekelci grup tarafından yönetilmiştir. Bu kuruluş, Osmanlı Bankasıdır.

Türkiye, bu gruptan ve öteki bankalardan birkaç kez borç aldı. sonra, nihayet iflâsını ilân etmek zorunda kalmıştır. Alacaklıların istedikleri de esasen başka şey değildi. Böylece Türkiye, Osmanlı Bankasının yönettiği bir yarı sömürge-nâline gelmiştir. Osmanlı Bankası, öteki bankalarla işbirliği yaparak, devlet gelirlerinin en verimlilerine el koyan Düyunu Umumiye İdaresini kurmuştur. Para basmak, Hazine görevlerini yerine getirmek ve Hükümete kredi vermek Osmanlı Bankasına aitti. Düyunu Umumiye İdaresi ve Osmanlı Bankası, ortak hareket etmekteydi. Hazinesinin vergi ve öteki gelirlerinden alacaklıların aldıkları pay, Osmanlı Bankası aracılığı ile Türkiye'ye yeniden tefeci faizleriyle ödünç verilmekteydi. Makina, mükemmel işlemekteydi. Dünya borsacıları, Türkiye'nin kaynaklarını öğüten bu değirmenin mükemmel işleyişine hayranlık duymaktaydılar.

Kârlar, sömürge teşebbüsleri kurmaya yaramaktaydı. Osmanlı Bankası patronları ve ortakları, Türkiye'de demiryolu inşa etmekteydi. tabii kaynakların işletilmesi için imtiyazlar almaktaydı ve önemli ticarî faaliyetleri yürütmekteydi. Onlar, bu işlerde, yerli tüccarlar ve birçok halde yabancı komisyoncular tarafından yardım görmekteydiler.

Devrinin en büyük ko

Bunlar, İstanbul, İzmir ve Selânik gibi büyük limanlarda, yabancı firmaların ajanlığını yapmaktaydılar. Böylece burjuvazi teşekkül etmiştir. Ne var ki, komprador burjuvazi yalnız tüccarlar, komisyoncular ve öteki aforistlerden ibaret değildi. Komprador, Türk feodalizminin kalesi olan Sultanın sarayına sıkı sıkıya bağlı idi.

BOSFORDA HER SEY SATILIR!

Bu geri tarım ülkesinde iktidartaki sınıf, ekilen toprakların üçte ikisine sahip olan ve ülema ve bürokrasi ile ittifak hâlinde bulunan toprak sahipleriydi. Fakat bu sınıfın Sultanın etrafında toplanmış en nüfuzlu temsilcileri, köylüleri insafsızca sömürmekle yetinmiyorlardı. 1870'ten sonra, toprak sahiplerinin Saraya yakın nüfuzlu temsilcileri, yabancı sermayeyle girişilen en önemli komprador alışverişlerine katıldılar, toptan ya da parken de satın alınmaya rıza gösterdiler.

Türkiye'de iş çeviren kişilerden bazıları, daha sonra, meselâ Deutsche Bank ve Bağdat Demiryolları Direktörü Von Gwinner gibi, Bosforda her şeyin üstünde bahşiş (rüşvet) gelir, diyeceklerdir. Her alışverişin vazgeçilmez ön şartı (sine qua non) rüşvettir. Giriştığımız teşebbüsün önemine göre rüşvet ödemek zorundayız...

İngiliz Avam Kamarasında diplomat Sykes, Birinci Dünya Savaşından önce bu konuda şunları söylemiştir: «Belirtmem gerekir ki, eğer Türkler rüşvete başvuruyorlarsa, bunda Avrupalılar tarafından rüşvete teşvik edilmelerinin de payı vardır. Avrupalıların malî faaliyetlerinin kötü sonuçları, ülkenin fena yönetimi açısından, herhangi bir Türkün yaptığından çok daha berbat olmuştur...»

BAS KOMPRADOR PADİŞAH İDİ...

Suçlunun rüşveti veren mi, yoksa alan mı olduğunu araştırmak tarihçiyi ilgilendirmez. Tarihçiyi başka şey ilgilendirir: Türk halkının rüşvet sistemiyle ilgisi yoktur ve bundan en çok o zarar görmüştür.

Maliye Nâzırı Cavit Bey

adoru Sultan Abdülhamit

ris, Sultanın mal müşaviri idi. Yabancı alacaklılar konsorsiyumunun direktörü Sir Vincent Caillard ?ki sonradan Vickers tekelinin sefi olmuştur — uzun yıllar Sultan ile İngiliz Başbakanı arasında gizli aracılık yapmış idi. Türkiye'nin yağmasında Abdülhamit Han'ın aldığı pay küçümsenecek gibi değildir. Sultan, bir ara ülkenin bütün petrol kaynaklarını kendine mal etmeyi düşünmüştür. Osmanlı Bankasının sömertçe sağladığı altınlarla Sultan, saraylar inşa etmiş ve yakınlarını hediyelere boğmuştur. Türkiye'ye borç verilen paraların çoğu, Sultanın özel kasasına gitmiştir. Müslümanların Halifesi, İngiliz Fransız terecilerinin en büyük müşterisiydi. Deutsche Bank, Bağdat Demiryolu ile Osmanlı Bankası grubuna galebe çalınca, Sultan, sevresini Deutsche Bank'a yöneltmiştir.

Türkiye, Abdülhamidin mülkü idi. Türkiye'nin politikası, «Kızıl Sultan»ın eliyle yürütülmekteydi. Türkler, Abdülhamit yönetimine zulüm rejimi adını vermektedirler. Avrupada rejime «anarşinin ılımlı kıldığı despotizm» denilmekteydi. Ama şarklı despotun gerisinde Paris, Londra ve Berlin'den gelmiş, tamamen «medenî» maliyeciler bulunmaktaydı. Türk dış politikası, açıkça bu maliyecilerin etkisi altındaydı. Komprador saray, komprador bir diplomasi yürütmekteydi.

PAŞALARI SATIN ALMA BAREMİ!

Türk diplomasisinin özelliği, yalnızca işadamlar-Sultan'ın direktiflerinden ya da çevresinin rüşvetçiliğinden ileri gelmiyordu. Hiç şüphesiz, bu durum önemliydi. Ama Hariciye Nezareti de birçok bağlarla büyük firmalara bağlanmıştı. Meselâ önce hukuk müşaviri, sonra da Hariciye Nâzırı olan Noradonekyan aynı zamanda Osmanlı Bankasına bağlı Genel Sigorta Şirketinin İdare Meclisi Başkanı ve İzmir-Selânik Elektrik şirketinin İBaskan Yardımcısıydı. Bâbüâlde herkes bilmekteydi ki, Hariciyenin yüksek kişileri, sefirler de dahil, özel teşebbüslerden memnuniyetle hediyeler almaktaydı. Hariciyenin bazı kişileri için bir fiyat baremi mevcut idi. Avrupada ve başka yerlerde de durum farklı değildi. İngiltere, Fransa, Amerika ve Almanya'da anonim şirketlerin büyük hissedarlar listesinde ve idare meclislerinde, rejimin ön plânda kişileriyle diplomatların çoğu yer almaktaydı. Osmanlı diplomasisi, belki dünyanın par en düşkün idarelerinden biriydi. Ama önemli olan, kimin kimi satın aldığına tesbitiydi...

Doğrudan doğruya, ya da dolaylı biçimde yabancı tekelere tâbi olan Türk diplomasisi, bağımsız bir dış politika tesbit etme ve uygulama bakımından, hemen hemen tam bir imkânsızlık içindeydi. Milletlerarası politikanın «buyurucu» değil, «buyurulan» olma durumundaydı.

Paşalar, birdenbire parlamakta ve sonra gözden düşmekteydi. Sultan büyük ziyafetler vermekte ve Ermeni katliamını emretmekteydi. Evvelce Avrupa hükümetlerini titreten Bâbüâli, şimdi onların önünde eğilmekteydi. Yabancı büyükelçilerin, Sadrazaman huzuruna paltolarını çıkarmadan girdikleri görülmekteydi. Türk Hükümetine, yabancı hükümetlerin direktiflerini sefaret arabacıları sunabilmekteydi. Onaltıncı Yüzyılda başlayan ve yabancıların Türk mahkemelerinde yargılanmalarını engelleyen kapitülasyonlar yürürlükteydi. İstanbul, her şey tahammül ediyordu. Dışarıda Türkiye'ye saygı gösteren yok gibi idi.

Süpnesiz Türk diplomasisi, her zaman bu acıklı duruma düşmüş değildir. Bütün Türk diplomatlarını, ülkelerini bu duruma düşürmekten suclu tutmak haksızlıktır. Bazı dönemlerde Türkiye yabancı baskılarına inatla karşı koymuştur. Ne var ki Abdülhamit zamanında durum, yıldıan yıla kötüleşmiştir. Sultan, az çok bağımsız davranış gösteren siyaset adamlarını tasfiye etmiştir. Hariciyenin adım adım gerileyen önemli kişileri, ancak kurtarılması mümkün olanı kurtarmayı düşünmekteydiler.

ABDÜLHAMİT KURNAZ BİR DİPLOMAT MIYDI?

Padışahın komprador diplomasi politikası ne idi? Bu diplomasi, vasi durumundaki alacaklı gruplar arasında mekik dokumaktan ibarettir. Malî gruplar, Saraydaki nüfuzlarına, hemen azamî kâr teklif edebilme veya gelecek için parlak vaatlerle zihinleri çelebilmeye imkânlarına göre, politikanın tâyininde hâkim duruma gelebiliyorlardı.

Birinci Dünya Harbinden önceki on yılda Abdülhamit, Türkiye'nin parçalanmasını geciktirmek için «Şark Meselesi» ile ilgili devletler arasındaki çelişmeleri ustaca kullanarak Avrupa politika sahnesinde rol oynayan kurnaz bir diplomat sayılmaktaydı. Bu görüş, tamamen yanlıştır. Sultan, gerçekten Avrupalı devletler arasında didinmekte, çırpınmaktaydı. Kendini belki de çok maharetli bulmaktaydı. Fakat, onun bütün manevralarından Türkiye kayıplı çıkmıştır. Büyük kazançları, komprador diplomasi-nin yabancı hâmilileri toplamışlardır.

1854'te Sultan Abdülmecit, İngiltere ve Fransa ile ittifak yaparak Rusya'ya karşı Kırım Harbine girmiştir. Londra, Sultana Kafkasyayı ve hattâ Kırım'ı vaat etmiştir. Çar Birinci Nikola harpte yenilmiştir, ama Türkiye'ye hiç bir şey verilmemiştir. Aksine o tarihten itibaren Türkiye, malî çıkmaza sürüklenmiş ve bankerlerin eline düşmüştür. Kırım Harbinden sonra manzara şöyledir:

İki büyük sömürgeci devlet — İngiltere ve Fransa — Orta Doğuya yerleşmişlerdir. Cezayir'i aldıktan sonra Fransa, İngiltere'den önce davranıp Mısır'ı ele geçirmeye koyulmuştur. Türk Ordusu, bir Fransız askeri misyonunun kontroluna verilmiştir. İngiliz - Fransız ortaklığına dayanan Osmanlı Bankası İstanbul'a yerleşmiştir. Paris'ten gelen direktifler, Sarayın aracılığı ile Hariciyeye iletilmektedir.

1877'de Abdülhamit de, Abdülmecit gibi Rusya'ya karşı harbe girmiştir. Sultanın bütün hesapları, onu Rusya ile ilişkilerini kesmeye teşvik eden İngiltere'nin desteğine dayanmaktadır. Ama İngiltere bu sefer harbe girmemiş ve yalnız kalan Sultan ağır bir yenilgiye uğramıştır. Böylece Türkiye, yeniden ele geçirme ümidi olmadan Sırbistan, Romanya ve Bulgaristan'ın büyük bir kısmını kaybetmiştir. Balkan İmparatorluğu çökmüştür. Buna karşılık İngiltere, Kıbrıs'ı ele geçirmiş ve birkaç yıl sonra Mısır'ı işgal etmiştir. Fransa, Tunus'u istilâ etmiştir. Rusyayla bir yıl süren harpten sonra, Türkiye, ikinci kez olarak iflâsını ilân etmiştir. Komprador diplomasi yenilmiştir, ama bu oyunu oynamakta ısrarlıdır. Yenilgiden alınan tek ders, patronu değiştirme gerektiği yolundadır.

İNGİLİZ PATRONDAN ALMAN PATRONA...

Bu amaçla, Abdülhamit 1883'te, bir Alman askeri misyonunu Türkiye'ye çağırmıştır. Türk Ordusu, Al-

manlı tarafından yeniden düzenlenmiştir. Krupp topları sağlamıştır. Bu, İstanbul'a Alman İmparatoruna yakın malî tekel Deutsche Bank'ın yerleştiği dönemdir. Abdülhamit'in sempatisi şimdi Deutsche Bank'a yönelmiştir ve Türk politikası da Deutsche Bank'ın arkasında Alman dümen suyuna girmiştir.

Deutsche Bank, 1903 yılında, Bağdat Demiryolunu inşa etmek üzere Sultandan kesin olarak imtiyaz almıştır. Bağdat Demiryolu, bundan böyle, Türkiye'ye karşı Batı politikasının anahtarını teşkil edecek bir sömürge tesebbüsüdür. Demiryolunun idare meclisinde Sultanın şahsî temsilcisi Hamdi Bey'dir. İdare meclisinde ayrıca Wilhelmstrasse'in sömürge servisinden İmparatorun mutemed adamı K. Helfferich ve Alman diplomasisinin yarı resmî ajanı banker von Schwabach yer almaktadır. İstanbul sarayı, böylece, onu daha önce Fransız - İngiliz bankerlerine bağlayan altın zincirlerle Alman tekeline bağlanmış bir Türk diplomasisi, Almanya'nın izinden yürümekte ve Rusya'ya karşı yeni bir savaş hazırlanmaktadır. Çok yıllar sonra bu konuda Amerikan tarihçisi Earle sunları yazacaktır: «Bağdat demiryolu imtiyazının sonucu, Türkiye'nin 1914 harbine giriş olmuştur.» Harp, Osmanlı İmparatorluğunun yıkılması ile bitmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu Rusya'ya karşı neden sonu gelmez harplere girişmiştir? İstanbul'da neden Türk politikasının mızrağının değişmez biçimde Kuzey komşuya çevrilmesi gerektiği düşünülmüştür? Hariciye bu soruyu, «Çarlık Rusya'sının Türk toprakları üzerinde talepleri vardı» diye cevaplandırmaktadır. Çarlık Rusya'sının toprak taleplerinde bulunduğu doğrudur. Ama bu, Türkiye'nin Batılı müttefikleri için çok daha doğrudur. Fransa, Cezayir ve Tunus'u ele geçirdikten sonra gözlerini Suriye'ye dikmişti. İngiltere, Kıbrıs ve Mısır'dan sonra, Filistin, Mezapotamya ve Arap prensliklerini almayı hazırlanmaktaydı. Almanya, bütün Türkiye'yi Berlin'den Bağdat'a kadar uzanan Alman Reich'ına katmayı tasarlamaktaydı.

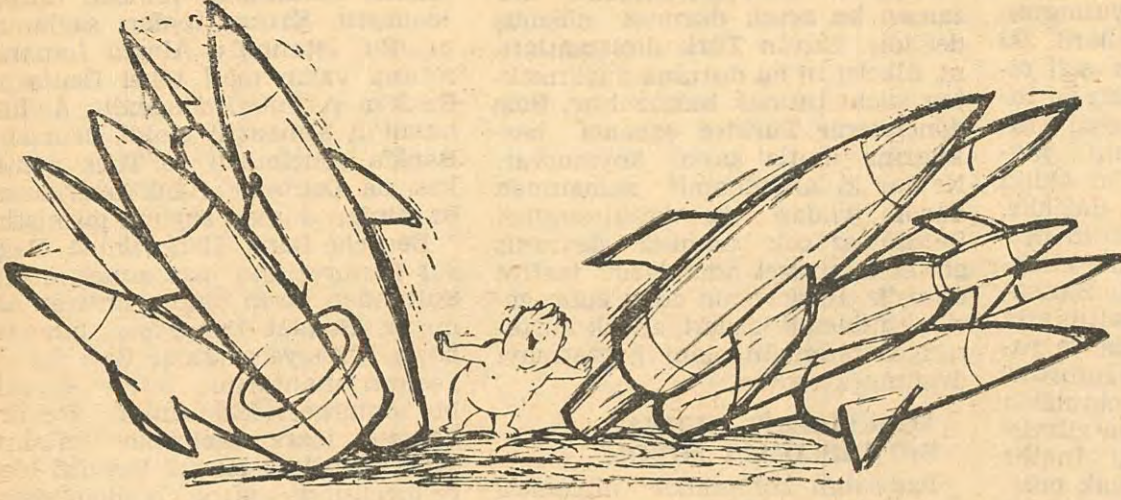
Demek ki, Osmanlı hükümetlerini, Batının dümen suyuna girmeye iten neden, millî çıkarlar değildi. Komprador diplomasi-nin bağımsız bir dış politika izlemeye ne niyeti, ne de kudreti vardı. Düşünce tarzı, yarı sömürgecilikten öteye gitmiyordu. Osmanlı diplomasisinin mekanizması, ülkeye yabancı güçler tarafından harekete geçirilmekteydi.

JÖN TÜRKLER DE ABDÜLHAMİT POLİTİKASINI UYGULADI!

Abdülhamit'in diplomatik oyunu 33 yıl sürdü. Kasa tamtakır kalınca ve ülke felâkete sürüklenince, Sultan tahtından indirildi. Halk tarafından tutulmayan Sultanlar diplomasisi, bütün dünyanın alaylı bakışları arasında sahneyi terketti. Ama komprador diplomasi kaldı.

Birinci Dünya Harbinden birkaç yıl önce iktidara gelen Jön Türkler, her şeyi tepeden tırnağa kadar değiştirmek ve yeni bir çığır açmak vaadinde bulunmuşlardı. Ama Boğaziçi kıyısında vukuu bulan olay, hâlâ tarihçileri şaşırtmaktadır. Zira Abdülhamit'i deviren Jön Türkler, on yıllık hükümetleri sırasında, tarihin garip bir tekerrürü ile, Kızıl Sultan'ın diplomasisinin gettiği aynı vollardan geçmişlerdir. Önce İn-

Washington - Moskova Anlaşması

Küçük Devletlerin İsyanı

Le Monde'un dış politika uzmanı André Fontaine, Washington ile Moskova arasında varlığını ileri sürdüğü anlaşmanın küçük devletler bakımından doğuracağı sakıncaları incelemektedir. Bu önemli meselede, bütün görüşleri bilmek gerektiğine inandığımız için Le Monde'un yazısını aynen yayımlıyoruz.

Mart ayı, Truman Doktrin'in yirminci yıldönümüdür. Muzaffer fakat tükenmiş İngiltere, Truman Doktrin'i ile, Yunanistandaki komünist ayaklanmasına karşı girişilen hareketin ve Türkiye üzerindeki Sovyet baskısının vükünü Amerikaya devretmiştir. ABD, yükü pek tereddüt etmeden kabullenmiştir. Birkaç hafta sonra, General Marshall, Avrupa ekonomisini sıhate kavuşturmak amacıyla, kendi adını taşıyan plâni ortaya atmıştır. Sovyetler Birliği ile nüfuz bölgesindeki hükümetlerin Marshall Planını reddi üzerine, Avrupanın bölünmesi perçinlenmiştir. O günden beri Avrupa, General de Gaulle'in deyimi ile iki «hegemonya» arasında yaşamıştır. Bu süre zarfında, bu dutlarda en ufak değişiklik vuku bulmamakla beraber durum baştan aşağı değişmiştir. Yirmi yıl önce, iki hegemonya, genel harp dışında her türlü yolu deneyen tam bir zıddiyet halindeydi. Her iki taraf da

uzlaşmanın tamamen imkânsız olduğu görüşünü taşımaktaydı. Doğu, iç çelişmelerinin etkisiyle, Batının çökmesini beklemekteydi. ABD, «esir milletlerin kurtarılması» tezini savunmaktaydı. Bugün de Sovyetler Birliği ve ABD, hasım, hiç değilse rakip durumdadırlar. Ama artık birbirlerine düşman değillerdir. Adım adım ilerleyerek, John Kennedy'nin deyimiyle, «oyun kurallarında» anlaşmışlardır.

Anlaşma, üç temel noktada toplanmaktadır:

1 — Taraflar, kendi nüfuz bölgelerinin sınırlarını değiştirmeyi denemekten vazgeçmişlerdir.

Bu durum, bize halen çok tabii görünmektedir. Yalnız hatırlamak gerekir ki, önce Stalin, sonra Kruşçov Berlin kilitini havaya uçurmaya çalışmışlardır. Kore'de Kuzeyli birliklerin 38. arz dairesini aşışını, müttareke eski sınır üzerinde sağlanıncaya kadar, Güneylilerin ABD'nin desteği ile

Kuzeye geçişi izlemiştir. Batı propagandası, dışarıdan yardım görme imkânları bakımından ölçsüz hayaller yaratarak, isyan eden Macarları, sosyalist bloktan ayrılma hususunda cesaretlendirmiştir. Kennedy, Castro rejimini devirme yollarını aramıştır. Kruşçov, gerçek bir «stratejik cep» açma amacıyla Küba'ya füze yerleştirmiştir. Bu dönem, hiç değilse geçici olarak, geride kalmıştır. Kruşçov dahi iktidardan düşüşünden önce, mevcut bütün sınırların olduğu gibi dondurulmasını teklif etmiştir. Öte yandan Johnson, 7 Ekim konuşmasında Almanya'nın birleşmesinin önce gerginliğin ortadan kaldırılmasıyla mümkün olacağını açıklamıştır. Böylece Johnson, Avrupa'da statükoyu fiilen tanımış olmaktadır.

İranda Kremlin, uzun yıllar en şiddetli propagandasına hedef aldığı, ABD'nin müttefiki bu ülkeye silah satmakta tereddüt etmemektedir. Moskova,

Güney Amerikada, komünist ağı düzenleyen hükümetlerle — Küba'nın protestalarına aldırış etmeden — ticari anlaşmalar imzalamaktadır. Bu ilk ders olamamakla beraber, Küba'lılar, «Sosyalizmin ilk vatani»nin davranışlarında ideolojinin pek az yer tutuşunu anlamakta güçlük çekmektedirler.

Eğer Vietnam bir istisna ise, bu ülkeyi yıkıp yakan savaş, süper devletlerin, özellikle Sovyetler Birliğinin geniş ölçüde iradesinin dışında kaldığı içindir. Fakat ABD her fırsatta, Kuzey Vietnamda sosyalist bir rejimin varlığını kabullendiğini belirtmeye dikkat etmektedir. Eğer istihbaratımız doğruysa, Kuzeye akınlar başlamadan önce, Kosigin de Harriman'a şunları söylemiştir: «Kuzeye dokunmayınız. Bu takdirde biz de Güneyi kendi haline bırakacağız.»

2 — İki süper devlet, birbirlerini güç durumda bırakmaktan genellikle kaçınmaktadırlar.

Bu bakımdan, Svetlana Stalin olayı özellikle dikkat çekicidir. Svetlana birkaç yıl önce «özgürlüğü» seçseydi, Amerikanın konuyu nasıl istismar edeceği, Sovyetler Birliğinin nasıl homurdanacağı kolayca tahmin olunabilir. Bugün Washington, yıllar boyunca en büyük düşmanı olan kişinin kızımdan İsviçrede uslu uslu oturmasını istemektedir. Moskova, Svetlana'nın kaçışında CIA'nın oynadığı rol hakkında tek bir kelime söylememektedir. Böyle bir tutumun, kararlı bir davranışın sonucu olduğu açıktır. Aynı biçimde, gerek Sovyetlerin, gerekse Amerikalıların Hindistan ekonomisini ve savunmasını desteklemek, te birbirlerine yardımcı olmaları anlamlıdır. Her iki taraf da, Romalı deyimi ile «müş terilerini» elde tutmakla beraber, onları yatıştırmaya çalışmaktadır. Esasen Orta Doğu da ve başka bölgelerde ilgililer, iki süper devletin onların kavgalarına destek olacağı havasını geniş ölçüde bırakmışlardır.

3 — İki süper devlet, dünya barışının korunmasında, büyük sorumlulukları bulunduğunu karşılıklı olarak kabul etmişlerdir.

Bu demektir ki, iki devlet, birbirlerine güvenmektedir.

Evvelce, her Sovyet teşebbüsünü Amerikalılar, her Amerikan teşebbüsünü Sovyetler, bir tuzak olarak görmekteydiler. Halen durum değişmiştir. ABD, Kosigin'in Taşkent'te Mareşal Eyüp Han ile talihsiz Şaştri arasında yaptığı hakemliği alkışlamıştır. ABD, Kuzey Vietnama getirdiği büyük yardıma rağmen, Sovyetler Birliğinin Vietnamda barış istediği yolundaki inancını devamlı tekrarlamaktadır. Washington, Moskova'dan kontrol sözü etmeden füzesavar silah üretiminden vazgeçmesini istemiştir. Moskova, ilk tepkiler aksini düşündürdüğü halde, tamamen evet dememekle beraber, Washington'un talebini olumlu karşılamıştır. Özellikle her iki süper devlet, nükleer silahların yayılmasını önlemeyi öngören anlaşma konusunda tam görüş birliği halindedirler. Klasik Alman militarizmi şarkısı bir yana bırakılırsa, Cenevre Konferansında, Sovyet delegesi, kelimesi kelimesine Amerikan delegesinin sözlerini tekrarlamaktadır. Bu anlaşmanın amacı nedir? Anlaşma, yeryüzünde birbirinden tamamen farklı iki kategori milletin varlığını onaylamaktadır. Bir yanda, akıl sahibi sayıldıkları için, hiç bir denetlemeye tabi tutulmaksızın her türlü silaha sahip olabilecek süper güçler vardır. Öte yanda ise, nükleer silahlardan kesinlikle vazgeçmeye çağrılan milletler bulunmaktadır. Milletlerarası bir teftiş heyeti, bunların taahhütlerine sadakat gösterip göstermediklerini her an denetleyebilecektir.

YENİ BİR YALTA MI?

Basında ve politikacıların nutuklarında yıllardır «yeni bir Yalta» korkusu işlenmektedir. Yeni Yalta gerçekleşmiştir. Sarılmasının ki, nükleer silahları yayılmasını önleme anlaşmasıyla dünyanın paylaşılması sağlanmazsa bağlanmış olacaktır. Yalta'da Batılılar esas itibariyle bu paylaşmayı önlemeye çalışmışlardır. Konferansı izleyen birçok çatışmanın nedeni budur. Yalta, aslında, Roosevelt ve Stalin'in arzuladıkları üzere, dünya barışını koruma görevi verilen olgun ve sorumlu milletler ile iki büyüğün küçümsemekte birleştikleri ve önemsemedikleri çocuk milletler arasında temel bir ayırım yapmıştır. Bu karşılaşma sırasında, Vişinski, Charles Bohlen'e şunları söylemiştir: «Küçük devletlerin büyüklerin davranışları hakkında hüküm vermelerine asla müsaade etmeyeceğiz.» Roosevelt, küçüklerin ağır silahlara sahip olmasını vasaklamak istemiştir. Nükleer silahların yayılmasını önleme anlaşması, 1945 Yalta iddialarının, çağımızın boyutlarına uydurulmasından başka bir şey değildir.

Bu durumda, büyüklerin tanrılaşmasını koltuklarında uslu uslu seyretmeye çağrılan küçüklerin tepkileri kolayca anlaşılabilir. Bu ülkelerin çoğu atom silahlarına sahip olma arzusunda değildir. Hatta iflas ettirici bir yarıştan kurtulmak için, genel güvenlik duygusunu güçlendirecek biçimde mevcut durumun dondurulmasında ciddi avantajlar görmektedirler. Bu tutumlarına rağmen küçükler anlaşmanın taşıdığı tehlikelerin tamamen farkında değildir. Tehlikeler şunlardır: Nükleer devletlerden herhangi birinin girişeceği şantaj, sanayi casusluğu, teknolojik iler-

giltelere ve Fransa'ya yönelmişlerdir, sonra Almanya'ya dönmüşlerdir. Durumun izahı basittir: Abdülhamit sarayını tasfiye eden Jön Türkler, yabancı tekelere dokunmamışlar ve onlardan önce gelenlerin yaptığı gibi, yabancı tekellerle sıkı sıkıya birleşmişlerdir.

GÜLBENKVAN VE SHELL

Başlangıçta, Abdülhamit'in para sağlavıcısı Osmanlı Bankasının yerine aynı görevi yapacak başka bir İngiliz - Fransız mali grubunu getirmeyi denemişlerdir. Jön Türk Hükümetinin tasvibiyle, İstanbul'da Osmanlı Bankasının imtiyazlarını miras alan bir millî banka kurulmuştur. Jön Türk hareketine mensup kişiler, bankanın idare meclisinde idiler. Ama kontrol İngiliz Shell petrol tekelinin temsilcisi Gülbenkvan ve Vickers'in ajanı Cassel'in elindeydi. Gülbenkvan, Jön Türklerin Maliye Bakanı Cavit Beyin müsaviri olmuştur. Vickers'in İstanbuldaki müsavir avukatı Kont Östörög, elçi payesi ile Türk

Hükümetinin müşavirliğine getirilmiştir. Türk filosu için yeni askeri tersane ve dokların inşası Vickers konsorsiyumuna verilmiştir. Gülbenkvan ve Shell Musul petrollerinin değerlendirilmesi için imtiyaz elde etmişlerdir. Musul petrolü daha sonra emperyalist devletler arasında sert bir mücadele konusu olmuştur.

Türkiye'de yeni bir komprador bina kurmak için her şey hazır. İnanılabildi ki Türk diplomasisi, Palmerston ve Disraeli zamanında olduğu gibi, den Times kıvılcıklarında ciziledir. Fakat gelişmeler...

İngiliz ve Fransızlarınkinden daha avantajlı bir kredi teklif etti. Türk yöneticileri, Avrupanın müthiş şaşkınlığı içinde, birkaç hafta da Berlin ile anlaştılar. Bir süre sonra anlaşıldı ki Alman İmparatorunun bankası Jön Türkleri elde etmişti. İkinci Wilhelm, onlara Rusya'ya doğru Türk sınırlarını genişletme vaadinde bulunmuştu. Böylece, yeniden Abdülhamit döneminde olduğu gibi, Alman bir takım İstanbul'a yerleşmişti. Gözde Jön Türk-

ler — Ticaret Bakanı Hulûsi Bey, Maliye Bakanı Nail Bey, Bayındırlık Bakanı Ziya Bey — Deutsche Bank demiryolları kumpanyası idare meclisine girmişlerdi. Bundan böyle, Türk Hariciyesinin politikası Türk işlerinde Alman İmparatorunun müşaviri ve Bağdat Demiryolu ile Deutsche Bank'ın Direktörü Helfferich tarafından dikte edilecekti.

1910'da Türkiye 11 milyon liralık bir kredi elde etmiştir. 1914 Ocağında Alman generali Otto Liman von Sanders Türk Ordusuna genel müttetis tâvin edilmiştir. 2 Ağustos 1914'te Türkiye ve Almanya arasında gizli bir anlaşma imzalanmıştır. 29 Ekim 1914'te Berlin'in emri üzerine Türkiye, Karadenizde Rus limanlarına hücum ederek harbe sürüklendi.

Gelecek vazı :

II — ATATÜRKÇÜ BAĞIMSIZ DİPLOMASİDEN KOMPRA-DOR DİPLOMASİYE DÖNÜŞÜ

lemenin frenlenmesi, bütün stratejik özgürlüğün kaybedilmesi.

Her istediklerini yapma hakkına sahip olduklarına inanan büyüklerin karşısında, küçüklerin hayli yaygın isyanı bundan ileri gelmektedir. Nükleer denemelerin durdurulması müzakereleri sırasında, nükleer silahlardan yoksun ülkelerin çoğu, anlaşmayı hararetle desteklemişlerdi. Bugün durum tersine dönmüştür. Küçükler, bir sürü sakınca ileri sürmekte ve teminat istemektedir.

Başka zamanlarda, böyle bir küçükler ayaklanması düşünülmezdi. Ama ayaklanma, gerginliklerin ortadan kalkışının doğal sonucudur. Başkalarının imtiyazlarını kabul eden nedenler zayıfladıkça ya da ortadan kalktıkça, bu imtiyazlara tahammül gittikçe güçleşmektedir. İhtilallerin çoğunun, özellikle 1789 ihtilalinin nedeni budur. Ayrıca, ABD'nin son yıllarda Almanya tepeden bakan davranışı hesaba katılmalıdır. Bu davranıştır ki, Kisinger'i Paris'e yaklaştırmaya ve ihtiyatlı biçimde Doğu'da şansını aramaya itmiştir.

ÜÇÜNCÜ BİR YOL BULUNMALIDIR

Bütün bu çalkantılardan endişe duyan iki süper büyük, nüfus bölgelerinde dizginleri yeniden ele almak için güçlü bir çabaya girişmişlerdir. Bükreş ve Bonn arasında diplomatik ilişkilerin kurulmasından sonra, Moskova, bu örneğin tekrarlanması için gerekeni yapmıştır. Varşova, Doğu Berlin ve Prag arasında bir sürü anlaşma imzalanmıştır. Nihayet Romanya yöneticileri Kremlin'e çağırılmışlardır. Ama görülmüşse göre Romanya, dayatmaktadır. Aynı oyun Batıda da oynanmaktadır. Anglosakson askerlerinin Alman yada bulunuşlarının gerektirdiği giderlerin yarattığı dikenli mesele, çözülme yolundadır. Böylece Almanya'da yerleşmiş İngiliz ve Amerikan askerlerinin sayısının azaltılması önlenecektir.

Batı Almanyanın bazı teminat elde ederek, nükleer silâhların yayılmasını önleme anlaşmasına katılacağı şimdiden kesinleşmiş sayılmaktadır. Çeşitli itirazlara rağmen, Hindistan, Japonya, İsveç gibi belli başlı ilgililer, prensip itibarıyla anlaşmanın lehine bir tutum takınıyorlardı. Belli bir sürede, büyükler, önemli ölçüde silâhların azaltmadıkları takdirde, anlaşmanın hüküm ifade etmeyeceği yolunda anlaşmaya bir madde koydurmaya çalışan İtalyanın bu çabasının başarıya ulaşacağı şüphelidir. Bununla beraber, bu madde bütünlüğe karşı gerçek bir baskı aracıdır. Böyle bir fırsat her zaman ele geçmediği için, fırsatı değerlendirme çabası kuvvetlidir.

Pek yakında nükleer devletler haline gelecek Çin ve Fransa için katılmayı reddettikleri anlaşma hüküm ifade etmeyecektir. Fakat anlaşmayı imzalayanlar gibi, onlar da, bu kitle tahrip silâhlarından üçüncü devletleri yararlandırmayı hiç bir zaman düşünmemektedirler. Esasen General de Gaulle, Sovyet yöneticileri ile birlikte, nükleer silâhların yayılmasını kınayan bildirimleri imzalamıştır. Öte yandan kim aksini söyleyebilir ki, Çin, nükleer silâh gücündeki hızlı gelişmelerin ilk sonucu, Çin'in komşularının nükleer devletlerin himayesini kaçınılmaz göreberek bu devletlerle bağlarını kuvvetlendirmelerine yol açmıyacaktır?

Hâlen eğilim, Fransa ve Çin kâr-zarar hesabına aktarıldıktan sonra, blokların dağılmasının devamından çok, onların gruplaşmasına doğrudur. Bu, tatmin edici bir durum değildir. Avrupa ikiye bölünmüştür. Washington ve Moskova'nın bugün bir cins parantez içine alma hususunda anlaşlıkları Vietnam savaşı onların ihtiyatlıklarını bir gün boşa çıkarabilir. Giderek Doğu-Batı çatışmasının yerini, geliş-

miş ülkeler ile ötekiler arasındaki Kuzey-Güney çatışması alabilir. Bu gelişme, gelecekte yeni felâketlerin tehdidini taşıyabilir. Tarih göstermektedir ki, bütün nüfus bölgeleri paylaşma denemeleri, bir gün açık bir mücadeleye yol açmaktadır.

Bu sebeple Sovyet - Amerikan diyaloguna, üçüncü bir yol eklemek her zamankinden fazla lüzumludur. Üçüncü yol, gerekli hakemlikleri teklif ederek ve ne Kızıl ve ne de Yıldızlı bayrak altında yaşamayan halkların dünyanın yönetimine katılmasını sağlayarak, hegemonyaları gevşetebilmelidir. Çin'in bu rolü oynayabileceği şüphelidir. Esasen Çin'in hiç değilse bu anlamda bir iddiası yoktur. General de Gaulle ise, Avrupalı kanadı altında toplayamadığı gibi, son seçimlerin bütün Fransa adına konuşabilecek durumda olmadığını göstermiştir. Generalin dışardaki prestiji, bundan zarar görmüştür.

Gerçekte, Fransa ile İngiltere'nin nükleer silâhlarını getirecekleri bir Avrupa Birliğinin dışında, ikili hegemonyaya karşı gerçek bir ağırlık taşıyacak başka bir çözüm yolu gözükmemektedir. Bunun içindir ki, anlaşmayı imzalayacak Avrupa devletleri, gelecekteki bir gruplaşmanın kapılarını açık tutmaya dikkat etmelidirler.

Üniversitede Casusluk

CIA ve Milli Emniyet FBI gibi Amerikan teşekküllerinin marifetlerinin hikâyesi artık bıkkınlık verdi. Ama Türkiyede de at oynatan bu tip teşekküllerin bütün marifetlerini bıkmadan, usanmadan izlemek zorundayız. En son Amerikan üniversitelerinde FBI'nin kurduğu casusluk şebekesi açıklanmıştır. Duke Üniversitesinde Tommy Taft adlı talebe, vatanperverlik uğruna arkadaşlarını FBI'ye devamlı jurnallediğini ağlayarak itiraf etmiştir. New York Devlet Üniversitesine bağlı Brockport College'de FBI, beş profesör kiralamıştır. Bunların görevi, Vietnam Savaşı aleyhindeki gösterilere katılan öteki profesör arkadaşları hakkında bilgi toplamaktır. Utah'da Brigham Young Üniversitesi Başkanı Wilkinson, geçen yıl liberal görüşlü profesörleri jurnallemek için talebelere bir casus şebekesi kurdurttuğunu kabul etmiştir. Başkan Wilkinson, ateşli bir Goldwater hayranıdır. Kurduğu talebe casus şebekesinin gayretli çalışmaları sayesinde, altı profesör «politik nedenlerle» istifaya zorlanmıştır. Şimdi Üniversite Başkanı, «Bir daha böyle bir şey yapmıyacağım» vaadinde bulunmaktadır. Duke Üniversitesinde, dekanlar, talebeler hakkında fişler tutmaktadırlar. Talebelerin dosyasında hizmetçiler ve ev sahiplerinden toplanan bilgiler dahi yer almaktadır. Dosyasını görme imkânını elde eden bir talebe, orada ana-babası hakkında «tahrikçiler» notunun düşüldüğünü görmüştür. Başka bir talebenin kütüphaneden Troçki'nin kitabını alıp geri getirmeyişi «çok şüpheli bir olay» olarak belirtilmektedir!

Bütün bunlar vahim olaylardır. Bir toplumda üniversite çevreleri dahi Gestapo teşkilatına dönerse, o toplum çürümüş demektir. Üstelik biz, bu casus - profesörlerden gençlerimizin eğitilmesi ve bize akıl hocalığı etmeleri için şuursuzca yararlanmaya kalkmaktayız!

Castro, Komünistleri Komünist saymıyor!

Pravda'nın Mao'yu sahte komünist ilan etmesi gibi, Castro da, Güney Amerika komünist partisi yöneticilerini, komünizme ihanetle suçlamıştır. Castro dağlarda gerilla yoluyla geri diktatörlüklerle mücadelede yanadır. Güney Amerika komünist partileri ise çok uslanmışlar ve şehirlerde uslu demokratik mücadeleye yönelmişlerdir. Castro, bu tutumu peşinen yenilgiyi kabul etme ve ihanet saymaktadır. Castro, özellikle, «demokratik barış ihtimalini kabul eden ve silâhlı mücadeleye son vermeyi düşünen» Venezuela Komünist Partisine çatmıştır. Castro'ya göre, bu parti yöneticileri, «komünistlikten hiç bir nasipleri olmadığı halde, komünist olduklarını iddia eden» kişilerdir.

Castro aleyhtarı New York Times, bu konuda şunları yazmaktadır: «Castro, onun için komünizmin ihtilalci hattı izleme ve gerilla mücadelesine katılma anlamına geldiğini açıklamıştır. Bu görüşü reddeden komünist partilerini ise (reformist) ve (sahte ihtilalci) diye suçlamıştır. Gürsüne katılanları, komünist olmasalar dahi desteklediğini belirtmiştir...»

Öte yandan Castro, Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa ülkelerinin Güney Amerikanın komünist olmayan ülkeleriyle ilişkilerini iyileştirme çabalarını eleştirmiştir. Sovyetler Birliğinin bir gerilla faaliyeti yürütülen Colombia devleti ile son zamanlarda müzakereye girişmesinin, Güney Vietnam ile müzakereye girmek gibi utanç verici bir şey olduğunu söylemiştir.

Stalin idaresinde, bir milli komünist liderin böyle bir küsfahlığı, onun derhal afaroz edilmesine yetecekti. Bugün Çin rekabeti ve komünist dünyadaki genel karışıklık dolayısıyla Moskova uydularına karşı davranışta çok daha dikkatlidir. Herhalde Castro, Kıtadaki mevkiini çok önemli bulmakta, canının istediği gibi davranacağı halde, Sovyet desteğinin devam edeceğine inanmaktadır. Eğer Castro, bu sapmasında devam ederse, komünist dünya içinde yeni çeşitlilik ve bölünmeyi teşvik edecektir.»

Troçki, Mao ve gençlik

Sovyetler Birliğinde olduğu gibi, Komünist Çin'de de Troçki taraftarı olmak en büyük küfürlerden biridir. Mao'nun üzerinde Troçki'nin bir etkisi olduğu söylenemez. Bununla beraber, Troçki'nin biri 1936, öteki 1923 tarihli iki yazısı, Mao'nun kültür ihtilaline ışık tutacak niteliktedir. Troçki 1936'da şöyle yazıyordu:

«Farzedelim ki Sovyet bürokrasisi, eski bolşevikliğin bütün kalitelerine sahip ve ayrıca son zamanların dünya tecrübeleriyle zenginleşmiş bir devrimci parti tarafından iktidardan kovulmuştur. Bu parti, sendikalarda ve şûralarda, demokrasiyi yeniden kurmakla işe başlayacaktır (...) Kütlerle birlikte ve kütlelerin başında devlet dairelerinde mer-

Hindistan Parlamentosunda CIA çatışması

CIA'nın yalnız sendikaları ve aydınları beslemekle, profesör ve talebeleri casus olarak kullanmakla kalmayıp, seçimlerde bol para harcadığı artık iyice ortaya çıkmıştır. CIA, İtalyan ve Fransız seçimlerinde dahi taraftarlarını kazandırmak için bol para aktarmıştır.

Bu durum, geçen hafta Hindistan Parlamentosunda hem çok eğlenceli, hem de ibret verici uzun tartışmalara yol açtı. Parlâmentonun genel saskısı karşısında Hükümet, «Hindistan'daki CIA faaliyetleri ile ülkenin politik hayatını etkilemek amacıyla yabancı fonların kullanılması» konusunda «ciddi bir tahkikat» açacağını vaad etmek zorunda kaldı.

Tartışmayı Çin taraftarı komünist milletvekilleri başlattı. Komünist milletvekili, CIA'nın Yeni Delhi'deki istasyon şefi olduğunu söylediği Amerikan Elçilik Müşaviri Leonard Weiss «seçimleri hazırlamak» amacıyla Kalküta ve Bombay'a gitmekle suçladı. Seçim kampanyasında, komünistlerin kuvvetli oldukları Kerala Eyaletine giden Amerikan Büyükelçisi de aynı suçlamalara hedef olmuştur. Komünistler ve öteki solcular, bundan başka, CIA parası alan bir gençlik teşekkülünü yöneticileri arasında bulduklarını için Başbakan Gandhi ile Yardımcısı Desai'ye şiddetle çattılar. Bu suçlama üzerine, iktidarın cevabı, Kongre Partisinin sol kanadına mensup olan ve komünistlerce de desteklenen eski Savunma Bakanı Krishna Menon'un çok tuttuğu bir teşekkülün de Amerikalılardan 10 bin dolar aldığını açıklamak oldu. Hattâ komünistler bile, Amerikan fonlarından yararlanmışlardı. Komünist bir gençlik teşekkülüne mensup bir heyetin Finlandiya ve Batı Almanya gezilerinin finansmanını CIA karşılamıştı! İktidar, dengeyi kurma endişesiyle olacak, seçimlerde ötekilerin kutsallığını savunarak başarı sağlayan Jansangh Partisine yüklenmeyi de unutmadı. Partinin lideri Formozaya çok şüpheli bir gezi yapmıştı. Kut sal Öküz Partisi, bu hücumlara Pekin ve Moskova faaliyetlerinin de tahkikini isteyen bir önergeyle karşılık verdi.

Bu eğlenceli sahnelerden sonra konuşan Dışişleri Bakanının sözleri, ortalığı yatıştırmak şöyle dursun, şüpheleri arttırdı nitelikte oldu. Bakan, istihbarat faaliyetleri ile casusluk faaliyetleri arasında garip bir ayırım yapmaktaydı. İstihbarat yapmak tamamen

Bayan Indra Gandhi

normal idi, normal olmayan casusluk idi. Bakan daha sonra, gıda maddeleri satışları dolayısıyla Amerikan Büyükelçiliğinin eline geçen muazzam miktarda Hint parasının nasıl harcandığını anlattı. Bakan'a göre bu harcamalar konusunda, çok sarıh muhasebe kayıtları istemek «saçma» idi! Halbuki daha iki hafta önce, bu işleri en iyi bilebilecek durumda bulunan eski Maliye Bakanı Krishnamachari, Amerikan diplomatlarının yüz milyonlarca Hint lirasını nasıl harcadıklarını hiç bir zaman öğrenemediğini açıklamıştı.

Meselenin en ciddi tarafı budur. Türkiyede de, gıda maddeleri satışı ve öteki yollardan ABD Büyükelçiliği elinde yüz milyonlarca lira tutarında Türk parası toplanmaktadır. Bu paranın önemlice bir kısmının nereye harcandığı Türk makamlarının meğhûlüdür. Bu durumda, paraların casusluk faaliyetlerine gitmesi ve hatta seçimlerde kullanılması ihtimalinden haklı olarak şüphe edilmektedir. Nitekim 1965 seçimlerinden sonra bu kısmı CHP milletvekilleri «seçimler de Amerikan parmağı meselesini bir önerge ile gruba getirmek istemişlerdi. Teşebbüs, önü tarafından durdurulmuş tur. Ama dünyanın her yerinde ABD'nin elindeki muazzam miktarda yerli parayı, politik hayata istediği yönde etkilemek için kullandığı muhakkaktır. Bu durumda, hiç değilse, Amerikan Büyükelçiliği emrindeki muazzam paraların kullanılmasını sıkı bir kontrol altına almak gerekmez mi?

hametsiz bir temizliğe girişecektir. Rütbeleri, nişanları, imtiyazları kaldıracaktır. Eşitsizliğe, ancak Devlete ve ekonomiyeye zorunlu olduğu ölçüde emeğin ödenmesinde müsaade edecektir. Gençliğe serbestçe düşünme, öğrenme, eleştirme, tek kelimeyle kendini yetiştirme imkânı verilecektir.»

Troçki, 1923 yılında da gençliğin rolü konusunda şunları yazmaktaydı: (Talebe gençlik), «bürokratizme karşı ö-

zellikle güçlü bir tepki göstermektedir. Bunun içindir ki Lenin, bürokratizme karşı mücadelede yolunda, talebelere geniş ölçüde çağrıda bulunulması teklif etmiştir. Sosyal menşei ve bağları bakımından talebe gençlik, partimizin bütün sosyal gruplarını ve düşünce biçimini yansıtmaktadır. Gençliğin duyarlılığı ve atılganlığı, onu bu düşünce biçimine, derhal aktif bir güç vermeye itmektedir.»

Gizli İngiliz Belgelerinde Türkiye : XIII

Ermeni katliamını kimler yaptı?

Derleyen : Erol Ulubelen

1878 Berlin Kongresinden sonra İngiltere, Osmanlı İmparatorluğunu parçalama ve onun toprakları üzerinde kendine bağlı millî devletler kurma politikasını uygulamaya başlamıştır. Bu politika çerçevesinde, Ermeniler, millî bir devlet kurma yolunda faaliyete geçtiler.

Ruslar, Ayastafanos Andlaşmasına Ermenilerle meskûn bölgelerde ıslahat yapımına ve Ermenilerin Kürtleri ile Çerkezlerle karşı korunmasına dair bir hüküm koydurmışlardır. Bu hüküm, Berlin Andlaşmasına da geçirilmiştir. Aynı zamanda Osmanlı Devleti, yapılan ıslahattan büyük devletleri zaman zaman haberdar etmeyi de taahhüt etmiştir.

Gladstone, 1880 yılında iktidara gelince, hemen Ermeni meselesini ele alarak Berlin anlaşması devletlerinin Osmanlı Devletine ortak bir nota vermesini sağlamıştır. Devletler, ıslahat ve Ermenilerin güvenliğinin korunmasını istiyorlardı. Osmanlı Devleti, ıslahatın yapıldığı ve alınan her tedbirin bir Ermeni katliamı gibi aksettirilmesine son verilmesi gerektiği cevabını vermiştir.

İngiltereden destek bulacaklarına inanan Ermeniler 1880'de Tiflis'te bağımsız Ermenistan kurma amacını güden Ermeni Cemiyeti'ni kurmuşlardır. Londra, Vıvana, Rusya ve İranda bulunan Ermeni Komiteleri geniş bir faaliyete girerek 1885'ten itibaren Osmanlı Devletindeki Ermenileri ayaklanmaya teşvik etmişlerdir. Tahrikler sonucu, Anadolu'daki Ermeniler tedhis hareketlerine koyulmuşlardır.

1894 yılında büyük bir Ermeni ayaklanması vuku bulmuştur. Ayaklanma bastırılmışsa da İngiltere, Rusya ve Fransa ıslahat istemişlerdir. ıslahat, Erzurum, Bitlis, Van, Sivas, Diyarbakır ve Harput bölgelerinde yapılacak-

tır. İngiltere, bu vilayetlerin valilerinin de yabancı devletler tarafından tayin ve azlını istemişse de, öteki devletlerin itirazıyla bu önlenmiştir.

İngiliz, Fransız ve Rus temsilcilerinden bir heyet, bölgeye girerek tetkikat yapmıştır. İngiltere, kuvvet kullanarak ıslahat projesini uygulamak çabasında. Ruslar, İngiliz faaliyetlerinden şüphelenerek karşı çıkmışlar, Osmanlı Devleti de bundan cesaret alarak 1895 tarihli ıslahat projesini reddetmiş ve bir fermanla kendisi ıslahat yapacağını vaatmiştir.

Ermeniler, bunun üzerine İstanbul'da bir nümayiş düzenlemişler, nümayişi dağıtmak isteyen askerlere ateş açmışlardır. Hareket genişlemiş, halk da işe karıştığından İstanbul'da sert bir mücadele olmuştur. Mücadele, Trabzon, Erzurum, Harput, Diyarbakır, Sivas, Antep ve Maraş illerine de yayılmıştır. Avrupa, yeni baştan Ermeni mezalimi havasıyla çalkalanmıştır. Büyük devletler, İstanbul önelimine harp gemileri yollamışlardır. İngiltere müdahaleye hazırdır, ama müdahaleyi Rusya engellemiştir. Osmanlı Devleti ayaklanmaları etkisiz kılmıştır. 1895 Ağustosunda bazı Ermeniler bombalarla Osmanlı Bankasını basmışlardır. Olay, yeni bir Ermeni kırımına yol açmıştır. İngiliz harp gemilerinin karaya asker çıkarma tehdidi, sonuçsuz kalmıştır.

Böylece körüklenen Ermeni meselesi, Amerikanın da Ermenilerin hâmisisi kesilmesiyle Kurtuluş Savaşı yıllarına kadar sürmüştür. Ayrıca bir de Kürt meselesi geliştirmiştir. İngiliz Hariciyesinin büyükelçileriyle yaptığı muhaberatı açıklayan aşağıdaki belgelerde, emperyalistlerin, Kürt ve Ermeni politikalarının işyüzünü bulacaksınız.

Kollejler vasıtasıyla oldu. İstanbul'daki Kolej, 1840'ta Cyrus Hamlin tarafından kuruldu, sonradan Robert Kolej adını aldı. İlk talebelerinin hepsi Ermeni gençlerindendi. Birkaç yıl sonra Boğazdaki şahane yerine geçti. Bu kolejin mezunları, zamanla birçok milletin liderleri duruma geldiler. Buradan mezun olan Bulgar talebeleri, Bulgaristandaki millî hareketin başına geçtiler. Bu teşkilat, Türk ihtilâli sırasında çok sıkıntı geçirdi. İstiklâl Harbinden sonra milliyetçiler, misyonerlere cephe aldı ve sadece 6 tane misyoner doktor bıraktı...

Türkiyede Amerikan Misyonerleri:

Kapitülasyondan istifade eden Amerikan misyonerleri tamamen Osmanlı Devletinin aleyhine çalışıyorlardı. Bunlar Ermenilerin Gregorian Kilisesini protestan yapmaya uğraşıyorlardı. Amerikan protestanlarına göre, müslümanlar kâfirdir, bu yüzden onların aleyhine sistemli propaganda yapıp insan kasabı oldukları efsanesini yayıyorlardı. Ermenilere ise sun'i olarak evliyalık payesi veriyorlardı. (The Rebirth Turkey-Clair Price).

Önasyada Amerikan Misyonerleri:

Misyonerler tamamiyle din tesirinde kalarak Ermenileri müslümanlara karşı hazırladılar, dinamit yapmasını öğretiler ve her fırsatta onları İslamlara karşı kullandılar. (Foreign Affair, Cilt: 7, Sayfa: 398 - E. M. Earle).

1913-1914 ERMENİ REFORMLARI

(23 Ocak 1913, S. 424, Vesika No. 475, Sir E. Grey'den Sir F. Bertie'ye):

...Ermeni meselesinin şu sırada ortaya çıkarılması uygun değildir. Küçük Asya meselesini daha uygun bir zamanda ele alalım.

(17 Nisan 1913, S. 425, Vesika No. 477, Sir A. Nicholson'dan Sir E. Gaschen'e):

...Jugow bana iki kere Önasyadan bahsetti. Bu, Türkiye'nin Asyadaki topraklarının parçalanmasından başka bir şey ifade etmiyor. Almanlar hisselerini almak istiyorlar. Jugow, Anadolu'daki sonsuz Alman menfaatlerinden bahsediyor. Bu zengin memleket, Almanların göz diktikleri olgun bir meyva gibidir. Samyorum ki, İstanbul'da karışıklıklar ümit ediyorlar ve bu karışıklıkların ardından Kürtlerin Ermenileri ya da Ermenilerin Kürtleri kesmesini bekliyorlar. Bu durumda da Rusların müdahale edeceğine umuyorlar. Böyle bir vaziyette Almanlar da derhal menfaat bölgelerine gireceklerdir. Almanların niyeti bu olduğuna göre, Rusların Ermeni meselesine daha dikkatli davranacaklarını ümit ederim.

Jugow'a göre, Türkiye'nin parçalanması üç yoldan olabilir:

- 1 — Adalarda ve Anadolu'da yaşayan Rumlar vasıtasıyla,
- 2 — Bulgarların Çatalca hatını geçip İstanbul'a yürümesiyle,
- 3 — İstanbul'da başlayan sıkıntılar neticesi, Anadolu'da ayaklanmalar ve Asya Türkiye'sinde katliam ile.

(24 Nisan 1913, S. 426, Vesika No. 478, Sir G. Lowther'den Sir E. Grey'e):

Majetslerinin Anadolu'daki Viskonsülü, Ermeni papazları ile görüşerek bölgelerine bazı Almanların geldiklerini ve bunlardan şüphede olduklarını, zira Almanların bu bölgelerde reform istediklerini söyledi.

(21 Mayıs 1913, S. 434, Vesika

ka No. 485, Sir E. Grey'den Sir F. Bertie'ye):

...Rusya ve Fransa ile, Ermenistanda derhal reform yapılması için anlaşmaya varıldı. Fakat Türkler bundan şüphe etmemelidirler.

(26 Mayıs 1913, S. 438, Vesika No. 492, Mr. O'Beirne'den Sir E. Grey'e):

... Rus Elçisi, Ermeni vilayetlerini reorganize eden İngiliz memurlarından memnun değil. Ermenilerden temsilci bir grup, Rusyaya giderek Ermenistanın Rusyaya katılması için ricada bulundular. Ruslar, Ermeni meselesinde ikinci planda kalmak istemiyorlar. Şayet Türkler, yabancı müfettiş fikrini kabul etmezlerse, herhangi bir düzensizlikte Ruslar müdahale edebilirler.

(27 Mayıs 1913, S. 441, Vesika No. 492, Mr. O. Breine'den Sir E. Grey'e):

... Rus Dışişleri Bakanı, Ermeni temsilcilerinin devamlı olarak Rusya ile birleşmek istediklerini söyledi. Zira Türkiye'nin Doğu bölgesinde Ermenilerin en fazla nüfusun yüzde 30'unu teşkil ettiklerinden kendi başlarına bir devlet kurmalarının mümkün olamayacağını ve bu sebeple Rusya ile devamlı olarak birleşmek istediklerini söyledi. Rusya, bu katılımın imkânsız olduğunu ve kendileri tek başlarına sorumluluk almak istemediklerini bildirmiş. Buna rağmen, Ermeni temsilcileri devamlı müraacaatlarla Ruslara sorumluluklarını hatırlatıyor. Ben de bir Ermeni katliamı olursa, Rusların seyirci kalmalarının doğru olmayacağını hatırlattım.

(28 Mayıs 1913, S. 443, Vesika No. 496, Sir E. Grey'den Sir F. Bertie'ye):

... İngiliz jandarmaları tek başlarına Ermenistana gidemez. Fakat İstanbul ve civarındaki vilayetlerde kalıp yavaş yavaş yayılabilirler. Rusya, Ermeni reformlarını üstüne alırsa çok memnun olacağız. Birkaç hafta zarfında bir katliam olabilir. Türkler bu konuda bizden yardım istedikler. Sağlam bir durumda olmak istiyoruz.

(2 Haziran 1913, S. 444, Vesika No. 499, Sir E. Grey'den Sir G. Goschen'e):

... Alman Büyükelçisi, Türkiye'nin bütünlüğünü istediklerini, fakat diğer devletler Türkiye'yi bölörlerse Almanyanın da kendi hissesini alacağını söyledi. Ben kendisine İngiltere, Fransa ve Rusya arasında Türkiye'yi bölme plânları yapılmadığını, sadece Ermeni vilayetleri hakkında konuşulduğunu söyledim.

(19 Haziran 1913, S. 460, Vesika No. 516, Sir E. Grey'den Sir G. Lowther'e):

... Fransız Büyükelçisi, Ermeni reformlarının altı vilayette bugünlerde bir katliama sebep olacağını söyledi. Bu sebeple reformların dışında yüksek bir komiserin Sultana kabul ettirilmesi gerektiğini ileri sürdü.

(24 Haziran 1913, S. 463, Vesika No. 523, Sir E. Grey'den Sir E. Goschen'e):

... Alman Büyükelçisi, devletler kendi aralarında Ermeni meselelerini görüşürken, büyükelçilerin de hiç değilse durumu Türk hükümetine bildirmeleri gerekir dedi.

İNGİLİZLER, «BASRA BİZİM» DİYOR...

(27 Haziran 1913, S. 465, Vesika No. 526, Sir E. Grey'den Sir E. Goschen'e):

... Asya Türkiye'sinin parçalanması, devletlerin menfaati-

ERMENİ MESELESİ

(25 Ağustos 1908, S. 304, Vesika No. 210, Dahili kaynaşmalar):

Doğu Anadolu'da Majestenin Konsülü tarafından verilen raporda, durum, olduğundan karanlık gösteriliyor. Van, Ermeni ihtilâlcilerin merkezi hâline geldi. Şubat ayında bu şehirde büyük sayıda mühimmat ve silah ele geçirildi. Ermeni fedailer, dinamitle 20 askeri öldürdüler. Mart ayında da 50 kişi yi vurdular. Bunun üzerine Türk otoriteleri harekete geçti. Vali, 18 Ermeni başkanı ile 100 kadar adamı tevkif etti. 200 kilo kadar dinamit ve silah ele geçti. Fedailer, harikulâde bir teşkilatla, Türk otoritelerini tehlikeli bir duruma sokuyorlar. Hareketleri gayet hesaplı bir genel katliam gayesi taşıyor. Bütün bu işler aynen köylerde de cereyan etti. Tevkifler üzerine, diğer ihtilâlciler kaçtılar. Bu durumlar karşısında, Türk otoriteleri gayet mutedil hareket ediyor.

1907'de Dersim'de Kürtler, etraftaki köylere baskınlar yapıyorlardı. Bu yıl da aynı şeyi tekrarladılar. Fakat çok ileri gittiklerinde, üzerlerine kuvvet gönderildi.

(14 Aralık 1913, Cilt: X, S. 381, Vesika No. 429, Mr. O'Beirne'den Sir E. Grey'e):

Ermeni ayaklanması, Türk'lere bir harp ilân etmenin en iyi vasıtasıdır. Bu da Rusların

silahla müdahalesini sağlayacaktır. Alman Ordularının Türklerin yanında olması Üçlü İttifakı kuvvetlendirecek, bu da reformlara yol açacak ve bunu tâkiben de bir Ermeni isyanı olacaktır.

(19 Aralık 1913, S. 390, Vesika No. 440, Sir G. Buchanan'dan Sir E. Grey'e):

...Ruslardan elde edilen itibâ, maalesef savaşmıyacakları merkezindedir. Maamafih üç yol takip edebiliriz:

- 1 — Mali baskı,
- 2 — Ermenistana Rus ve Fransız müfettiş göndermek,
- 3 — Rusların, Beyazıt ve Erzurumu işgalini sağlamak.

(23 Aralık 1913, S. 394, Vesika No. 446, Sir G. Buchanan'dan Sir E. Grey'e):

....(Majeste Çar), Ermeni meselesinde bir Rus müfettişinin kabul edildiğini ve Erzuruma bir general göndermekten hoşlanmamasına rağmen, mecbur kalırsa bunu yapabileceğini söyledi.

BATILI BİLİM ADAMLARI NE DİYOR?

Profesör Philip Marshall Brown: Avrupalı devletler, emperyalist gayelerine varmak için, Orta Doğu halklarının ihtiyaçlarına kulak tıkadılar. Hatta bu insanları, kuvvet muvazenesi için kurban gibi feda ettiler. (Hadisel Seneler, Cilt: II, S. 148 - 149).

Stanford Üniversitesi profesörlerinden Mears: Ermenile-

rin bugünkü durumundan tamamen mesul olanlar, Avrupalı emperyalist milletler ve onların diplomatlarıdır.

Colombia Üniversitesi profesörlerinden John Dewey (Orta Doğuyu ziyaretten sonra): Bu insanların ıstıraplarıyla yakından temas etmek insanı titretiyor. Azınlık, çoğunluk bütün halka merhamet duyuyorsunuz. Şimdi bu halkın nefret ettiği yabancı kuvvetler, bu memleketlerde elde ettikleri kukla hükümetleri öyle haince kullandılar ki, işte emperyalizm... (Politik Yeni Cumhuriyet, S. 268, 12 Kasım 1924).

MİSYONERLERİN MARİFETLERİ

...Türkiyede Amerikan protestan misyonerleri: Orta Doğu'ya misyonerler İslamlar ve Museviler için gittiler. Fakat üç faktör yüzünden çalışmalarını Hıristiyanlara teksif ettiler:

- 1 — Müslümanları hristiyan yapmanın zorluğunu gördüler.
- 2 — Yerli hıristiyanların arasında çalışmalarının parlak neticesini farkettiler.
- 3 — Hıristiyanlığın o günkü haliyle İsanın hakiki dinini temsilden uzak olduğunu gördüler.

Misyonerler, bütün faaliyetlerini Rum ve Ermenilere yönelttiler. Başlangıçta Ermeni Kilisesi buna direndi. Fakat 1850'de Türk Hükümeti protestan Ermeni kilisesini tanıdı. Fakat Amerikan misyonerlerinin en büyük başarısı Robert

ne bağlıdır. Bu da Osmanlı İmparatorluğunun parçalanması ya da tamamen ortadan kalkması şeklinde olacaktır. Fransa birinci durumu tercih ediyor. Alman Elçisi ile bu konuyu görüştüm. Türklerin hakimiyetini tercih ettiklerini söyledi. Fakat Türkiye tamamen çökerse, Almanya kendi menfaati olan bölgelerde ilerleyecektir, dedi.

Ben, bizim en çok istediğimiz yerlerin Basra Körfezi bölgeleri olduğunu söyledim.

(2 Temmuz 1913, S. 470, Vesika No. 532, Sir E. Goschen'den Sir E. Grey'e):

... Alman Büyükelçisi, Rusların Ermenistan plânlarını beğenmediklerini, Osmanlı İmparatorluğunun Asya toprak bütünlüğünü muhafaza etmek istediklerini, fakat Türk yurdu parçalanırsa, kendi hisselerini almak istediklerini söyledi.

(3 Temmuz 1913, S. 471, Vesika No. 533, Mr. Marling'ten Sir E. Grey'e):

... Türklerin verdiği sözlü nota, yalnız Ermeni bölgelerini değil, bütün İmparatorluğu kaplıyordu. Fakat biz, Rusların tekliflerinin ötesine gide-meviz.

(3 Temmuz 1913, S. 474, Vesika No. 537, Sir E. Grey'den Sir E. Goschen'e):

... Alman Büyükelçisi, Rusların Ermenistan hakkındaki tekliflerinde çok ileri gittiklerini, Asya Türkiyesinde ayrı bir devlet kurulmasını öngördüğünü ve bunun Lübnanı bile içine aldığını söyledi. Şimdilik, Fransız teklifinde yer alan Yüksek Komiser ile yetinmenin gerektiğini söyledi.

(6 Temmuz 1913, S. 482, Vesika No. 542, Sir G. Buchanan'dan Sir E. Grey'e):

... Rus Dışişleri Bakanı, Osmanlı İmparatorluğunun bütünlüğünü muhafazanın en samimi arzuları olduğunu söyledi. Devletler, Makedonyada yaptıklarını Asya Türkiyesinde de tekrararlarsa, Osmanlı İmparatorluğunun geriye kalan kısmının çöküp gideceğini, Ermenistan durumunun gittikçe ciddileştiğini, devletler tarafından buraya devamlı olarak silâh kaçırıldığını ve Rusyanın sınırları dibinde bir ihtilale tahammül edemeyeceğini, durumun 1895'ten çok farklı

İngiliz Dışişleri Bakanına verilen «çok gizli» rapordan :

... Ermeni ve Kürt bölgeleri Türk bölgelerinden ayrıdır ve Batı Anadolu'dan farklıdır... Eski süvari birliklerinde Ermeni ve Kürt subayları vardı, şimdi bunların işlerine son verildi, biz bunları Ermeni ve Kürt bölgelerinde kullanabiliriz, bu çok normaldir...

Sir A. Nicholson'dan Sir E. Gaschen'e :

... Jugow bana iki kere Önyasından bahsetti. Bu, Türkiye'nin Asya'daki topraklarının parçalanmasından başka bir şey ifade etmiyor. Almanlar hisselerini almak istiyorlar Jagow, Anadolu'daki sonsuz Alman menfaatlerinden bahsediyor. Bu zengin memleket, Almanların göz diktikleri olgun bir meyva gibidir. Sanıyorum ki, İstanbul'da karışıklıklar ümit ediyorlar ve bu karışıklıklarından, Kürtlerin Ermenileri ya da Ermenilerin Kürtleri kesmesini bekliyorlar. Bu durumda da Rusların müdahale edeceğini umuyorlar. Böyle bir vaziyette Almanlar da derhal kendi menfaat bölgelerine gireceklerdir. Almanların niyeti bu olduğuna göre Rusların Ermeni meselesinde daha dikkatli davranacaklarını ümit ederim.

Jugow'a göre, Türkiye'nin parçalanması üç yoldan olabilir :

- 1 — Adalarda ve Anadolu'da yaşayan Rumlar vasıtasıyla.
- 2 — Bulgarların Çatalca hattını geçip İstanbul'a yürümesiyle.
- 3 — İstanbul'da başlayan sıkıntılar neticesi, Anadolu'da ayaklanmalar ve Asya Türkiyesinde katliâm ile.

olduğunu, Türkiye'nin parçalanmasında Rusyanın rol almayacağını ve hatta bunu en gelleyeceğini bildirdi.

Majestelerinin Hükümetinin Türkiye üstünde şeytanî bir plânının bulunmadığını, Arnavutluk ve Adriyatik meselesi gibi, Ermeni meselesinin de Rusyanın hayati menfaatleri ile ilgili olduğunu söyledim.

(8 Temmuz 1913, S. 486, Vesika No. 545, Sir G. Buchanan'dan Sir E. Grey'e),

... Rusya, Türk hududunda bir anarşiye tahammül edemeyeceğini bize bildirdi. Majestelerinin Hükümeti, Türk hududunda yaşayan Kürtler arasında huzursuzluklar çıkartıyor. Zayıf Türk otoriteleri isyanı bastıramaz ve biz buna tahammül edemeyiz, diyorlar.

(22 Temmuz 1913, S. 501, Vesika No. 562, Sir E. Grey'den Lord Granville'e):

... Alman Hükümeti, Asya Türkiyesi hakkındaki plânlarını bana verdi. Alman Hükümeti, Ermeni reformlarında Rusları tatmin edecek projeyi iyi karşılıyor. Ancak altı vilâyetin birleşik bir Ermenistan için ayrılması, Asya Türkiyesindeki diğer ırkların da aynı yolu tutmasına sebep olacaktır. Bu sebeple Türklerin verdiği projeyi de incelemek ve bu yürümediği takdirde tadilat yapmak uygun olur, diyor.

KARAKTER SAHİBİ TÜRK YOK-

(27 Ağustos 1913, S. 504, Vesika No. 567, Mr. Marling'ten Sir E. Grey'e «çok gizli» kaydı ile):

... Altı devletin elçileri, altı Ermeni vilâyeti hakkında Rus teklifini esas alarak Türklerin yeni vilâyet kanununu tatbik başladılar. Almanların, Ermenilere acıma hissi duymalarının nedeni daha çok politiktir. Ermeni bölgelerinin Rus nüfuzuna girmesini istemiyorlar. Biz, Alman Büyükelçisini zorlayarak, Türklerle baskı yapmasını sağlamalıyız. Yeni Türk kanunu, Ermenilere birçok haklar veriyorsa da, bu ancak Abdülhamit devrindeki Ermenileri tatmin ederdi. Ermeniler şimdi kendi millî varlıklarına sahip olmak istiyorlar. Almanya şu ara Türkiye'nin parçalanmasını istememekte samimi olabilir. Türkiyeden en büyük parçayı kapmak için zamana ihtiyacı var, daha kuvvetlenmesi gerek...

(Vesika No. 567'ye Mr. Fitzmaurice'in eki):

... Türkler memleketlerinde reform yapmak, yani iyi hükümet kurmak istiyorlar. Raf-lar, kanun ve reform projeleri ile dolu. Fakat devamlı olarak kötü sonuç alıyorlar. Bunun sebebi, Türkler arasında karakter sahibi insan olmaması, reformları tarafsız olarak uygulayacak insan yokluğudur. Türkler bu eksikliklerini kısmen bildikleri için Avrupalı memurları kullanıyorlar. Benim tavsiyem, yeni reformlar telif etseler bile, Türk Hükümet mekanizmasını Ermeni ve Kürt bölgelerine sokmamaktır. 35 senedir bekleyen Erme-

nilerin bu bekleyişi ve arzuları, özel reformlarla karşılana maz.

1880 senesinde, Asya Türkiyesindeki Ermenilerin durumunu ilk defa İngiliz Büyükelçisi bildirmiştir. Ayrıca 1876 da Lord Salisbury, Türkiyede reform yapılması gerektiği fikrini Avrupaya duyurmuştur. Ermeniler 35 seneden beri ihtilâlcî gruplar kuruyorlar ya da kurulanlarla birleşiyorlar. Ve Ermenilerin Rusların nüfuzuna düşecekleri doğru değildir. Ermeni ve Kürt bölgeleri, Türk bölgelerinden ayrıdır ve Batı Anadolu'dan farklıdır. Ermeni ileri gelenleri Adana vilâyetini de istemektedirler. Ermeniler, yakında Almanların Türk dostluğu maskesini atıp Anadolu'dan büyük bir parça koparacaklarına inanıyorlar. Ruslarla Almanlar arasında bir tercih yapmak gerekirse, Rusları tercih ediyorlar. Bal-kan zaferinden sonra, haklı olarak, Ermeniler ümide kapılmıştır. Ve Hakkı Paşanın reformları onları sınırlandırıyor. Kendileri için en büyük zıyanın, İngilizler ile Rusların müşterek çalışmamasından meydana geleceğini söylüyorlar. Kürtler ve Ermeniler, birbirlerini sevmemekle beraber aynı şeyi istiyorlar.

Hint müslümanları, İngilterenin aldığı sert kararlardan rahatsızlık duyuyorlar. Bu, neticede Ermeniler için çok feci olabilir. Eski Sultan arada bir Panislamizmden bahsedirdi, ben bunun tamamen bir blöf olduğunu biliyorum. Şimdiki idareciler daha modern... Eski süvari birliklerinde Ermeni ve Kürt subaylar vardı, şimdi bunların işine son verildi, biz bunları Ermeni ve Kürt bölgelerinde kullanabiliriz, bu çok normaldir...

(31 Ekim 1913, S. 522, Vesika No. 573, Sir L. Mallet'den Sir E. Grey'e):

... Mr. Crawford bana Talât'ın hakiki reformlar yapmak kararında olduğunu söyledi. Fakat en çok ekonomik ve mali meselelerle karşı karşıyadır. Bu bakımdan büyük devletlerin sözünü dinleyecektir. Türk Hükümeti, Mr. Crawford'a çok inandığı için onun

tavsiyelerini tamamen tutacaktır. Durum harikulâde iyi... (Mr. Crawford, gümrüklerin başına getirdiğimiz bir İngilizdir. E. U.)

(4 Kasım 1913, S. 523, Vesika No. 575, Sir E. Grey'den Sir E. Goschen'e):

... Türk Hükümeti, İmparatorluğun çeşitli dairelerinde çalışan İngiliz memurların Ermenistanda devamlı vazife almalarını istiyor. Ben, ancak yeni hariciye memurları tayin edebileceğimizi, aksi halde diğer devletlere danışmadan memur yollayamayacağımızı söyledim...

(1 Aralık 1913, S. 534, Vesika No. 586, Sir L. Mallet'den Sir E. Grey'e):

... Sadrazamla görüştüm. Şayet Ermeni grupları iyi bir tarzda idare edilirse, Türk Hükümeti için bir kuvvet kaynağı olacaktır, dedim. Ermeni papazları beni ziyaret ederek, kat'iyen özgürlük istemediklerini söylediler. Sultanın sadık bir tebaası olarak yaşamayı tercih ettiklerini belirttiler. Yalnız reformların çok önemli olduğunu, bütün Avrupanın bu meseleyi izlediğini söyledim. Ermeni problemi tatminkâr bir tarzda çözülsün, bunun İmparatorluğun Doğu vilâyetlerini kuvvetlendireceğini ve yeni projeyi kabul etmeleri gerektiğini ısrarla bildirdim.

Ayrıca şu ara Türklerde, Ermenilere karşı düşmanca hisler kuvvetlenmekte, gazeteler müslümanların hislerini körüklemektedir.

Ek : Majestelerinin Hükümetine, Ermeni Patriğinin ricası : Bu doküman, 1878-95 ve 1908 senelerinde Ermenilere verilen sözleri hatırlatıyor ve Majestelerinin Hükümetinin hâlâ Türk Hükümetinin güvenini taşıdığına göre, kendilerine yardım etmelerini rica ediyor.

Gelecek Yazı :
**EMPERYALİZMİN
KÜRDİSTAN
PLANI**

BİR ADET

OPON

SİZİ
HUZURA KAVUŞTURUR

Boş yere ıstırap çekmeyiniz
OPON,
baş, diş, adale, lumbago,
romatizma ve sinir
ağrılarına teskin eder.
OPON,
günde 6 tablete kadar
alınabilir

REKLAMINIZI
GAZETE VE DERGİLERLE
DEĞERLENDİRİN!

**BASIN
İLAN KURUMU**

YURT İÇİ VE YURT DIŞI REKLAMLARINIZ İÇİN
HİZMETİNİZDEDİR.

Genel Müdürlük :
Cağaloğlu, Türkocağı Caddesi No. 1
İstanbul

Telefon : 27 66 00 - 27 66 01
Telgraf adresi : BASINKURUMU

ORTA DOĞU'DA ORDU VE POLİTİKA

Bernard Vernier, «Orta Doğu'da Ordu ve Politika» adlı ilgi çekici bir araştırma yayınlamıştır. Bu kitap üzerine Le Monde'un Orta Doğu uzmanı Eric Rouleau'nun yazısını okuyucularımıza duyuruyoruz.

Orta Doğu'nun uzun süredir hayli basitleştirilmiş imajı şöyledir: Az çok sun'î ve birbirine düşman ufacak devletler, devamlı askerî darbeler ve silâhlı çatışmalara yol açan buhranlara sahne olmaktadır. Politik davranışlarıyla, eski Balkanları ve günümüzün bazı Güney Amerika Cumhuriyetlerini hatırlatmaktadır. Birçok Avrupalı için, Arap ülkelerinin bir kısmında yerleşen askerî rejimler, halkın sevmediği geri «diktatörlükler»dir. «Demokrasi» ancak genel oyla, muntazam biçimde seçilmiş siviller tarafından yürütülebilir.

Son yıllarda Orta Doğu ülkelerinin çoğu hakkında kitaplar yazılmıştır. Fakat bildiğimiz kadarıyla, Orta Doğu'da askerlerin rolü meselesi bir Fransız yazarı tarafından ilk kez ele alınmaktadır. Bernard Vernier, bu boşluğu doldurmayı denemiştir. «Bugünkü Irak» kitabının yazarı, metoduna sâdik kalarak, imkân ölçüsünde değer yargıları vermekte kaçınmaktadır. Gözlemlerde bulunmakta, onbir farklı ülkede, Orduyu harekete geçiren politik, sosyal ve ekonomik ortamı anlatmakta ve geniş ölçüde oranın davranışını açıklamaktadır.

Okuyucu böylece ilk sonuçlara varmaktadır: Belli bir devletin ordusu, mütecanis bir bütün değildir. Bir yanda «m. dernistler», «radikaller» ve hattâ «ihtilâlciler» vardır, öte yanda ise «muhafazakârlar» ve «gericiler» bulunmaktadır. Bağımsızlığın elde edilmesi ve harp okullarının halk çocuklarına açılması, mütevası çevrelerden gelen, kuvvetli milliyetçi ve reformist eğilimlere sahip bir subaylar grubunun yükselmesini kolaylaştırmıştır. Bu subaylar yaşadıkları topluma özgü gelişmelerin bilincine çabucak varmaktadırlar: Köhne politik kurumlar - ki onları savunmakla görevlidirler - hızlı bir ekonomik kalkınmaya engel teşkil etmektedir. Müthiş baskı imkânları, halkı ya da burjuva teşekkülleri felce uğratmaktadır. Bu teşekküller, iktidarın dizginlerini demokratik ya da devrimci yoldan ele geçirmekte âciz kalmaktadırlar. Meselâ Mısır, Suriye ve Irak'ta bu başarısızlığa mahkûm siyasi teşekküllerin yerine geçme işi, orduya (daha doğrusu ileri fikirli ordu kadrolarına) düşmektedir. Ordu kendini bu işle görevli saymaktadır. Az gelişmiş bir devletin yönetimi için zorunlu veteneklere sahip bulunması, orduda bu görev duygusunu kuvvetlendirmektedir: Disiplin, organizasyon ve karar kudreti, kadrolar ve

çıkartılma doküman sınıfların mukavemetini kırmak için gerekli maddî güç orduda mevcuttur.

Bernard Vernier, «askerî intelligensia»nın çeşitli dönemlerde oynadığı öncü rolü belirtmektedir. 1909'da Türkiye'de 1789 Fransız İhtilâlinin çoğu olan ihtilâli ordu yapmıştır. Bu ihtilâl, çağımızda Orta Doğunun birçok vatansız subayına ilham kaynağı olmuştur. Mısır'da 1881'de, Arabî Paşa liderliğinde Kraliyete karşı ordu dikilmiştir. Nâsir ihtilâline, önce millî, sonra sosyal muhtevasını ordu vermiştir.

Bununla beraber, askerlerin zihniyeti ve dolayısıyla oynadıkları rol, bir devletten ötekine değişmektedir. İsrail'de kışla, çeşitli etnik grupların kaybaşmasına yaramaktadır. İran, Ürdün, Suudi Arabistan gibi aşiret toplumunun hâkim olduğu ülkelerde, ordu, krallıkların vurucu gücüdür. Subayların seçilişi, çevrelenişi, tasfiyeler ve subaylara tanınan imtiyazlar, lîrliklerin sadakatını sağlamaya yardımcı olmaktadır.

Böylece, ister Kraliyet, ister Cumhuriyet, ister muhafazakâr, ister ilerici olsun, bütün Orta Doğu ülkelerinde ordu baş mevkî işgal etmektedir ve devlet işlerinde gittikçe artan ve birçok halde kesin bir rol oynamaktadır.

Kitabın son bölümünde Vernier, ordunun giderek «bir politik güç ve sosyal dönüşüm» amili hâline geldiğini söylemektedir. İnkâr edilmez bir gerçektir ki, bazı devletlerde ordu, yabancılarla bağli büyük burjuvazi ile feodal sınıfların «bel kemiğini» kırarak, millî bağımsızlığı güçlendirmiştir.

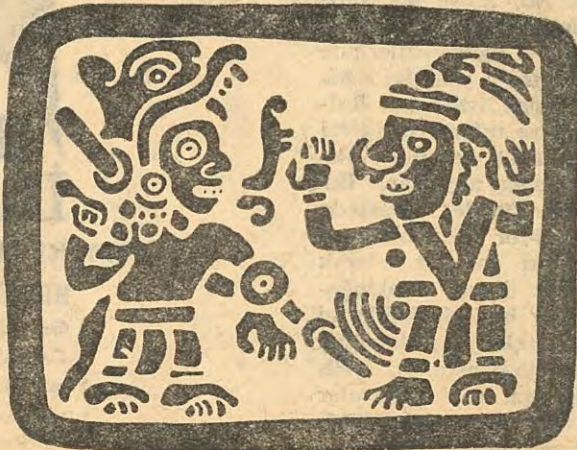
Fakat askerler, millî bütçenin yüzde 30 ilâ 60'ını alarak ve imtiyazlı bir kast hâline gelerek yeni burjuvazilerin gelişmesini teşvik etmediler mi? Açıkça ki, askerler, iki temel sorunu çözmek zorundadırlar: Önce demokratik kurumlar saîneye konulmalıdır. Bu boşluk doldurulduktan sonra, askerler, köklü sosyal ve ekonomik dönüşümleri gerçekleştirebileceklerini göstermelidirler. Bunlar yapılmadıkça, gelişme hâlinde bir ülkenin istikrara kavuşmasına imkân yoktur.

Bernard Vernier gelecek hakkında tahminlerde bulunmaktan kaçınmaktadır. Bazı askerî rejimleri kemirmeye başlayan dekadans faktörlerini de tahlil etmiş değildir. Bununla beraber, bu konudaki ilk araştırma olarak bazı maddî hatalara rağmen, kitap değerlidir.

nun kararıyla sahneden kaldırdı. İstanbul'da Bakırköylü mukaddesatçı gençler, Halkevi sahnesinde oynanan «Yobaz» adlı oyunun oyuncularını ölümle tehdit ettiler. Bakırköy Emniyet Amiri de, «Mal ve can emniyeti bakımından Yobaz pi-

yesi kaldırılmalı» fetvasını verdi. Yobaz'ın yazarı Halkevi Başkanı Orhan Tuğsavul, oyunda değişiklik yaptıysa da yobazları yatıştıramadı.

Dünya Tiyatro Günü, 1967 yılında Türkiye'de bu ortam içinde kutlandı...

Dünya Tiyatro Günü

Dünya Tiyatro Günü'nü kutlamamak galiba daha isabetli olacak. Zira tiyatro günü dolayısıyla, Doğuda, Batıda, Kuzeyde, Güneyde birçok ülkede perde kalkmadan okunacak demec, bu yıl Brecht'in dul karısına ait olduğu için, yalnız Türkiye'de olumsuz tepkiler yarattı. Kültür düşmanı Kültür Müsteşarını hatırlatan bir üslupla AP'li basın, dev Brecht'in karısının mesajını, komünistlerin yeni bir oyunu diye karşıladı. Malatyada Bölge Tiyatrosu, Melih Cevdet Anday'ın «İçerdeki» oyununu, «toplumun ahlâkî değerlerini zedeleyici nitelikte olduğu için» Tiyatro Yönetim Kurulu-

KİTAPLAR

samih emre

«AMERİKAN SARGISI»

Belli bir yaş ve beğeni düzeyine seslenen özel yöntemli «tefrika romanlar» dışında kalan eserlerin, yirmi dört saat aralıklı parçalarla gazete sayfalarında bölük pörçük yayımına öteden beri hayıflanır dururum. Onun için Cumhuriyet'te tefrika edilen «Kapumbağalar»ı okumak için kitap halinde çıkışını beklerken yazılışını duymadığım yeni bir romanı geldi Fakir Baykurt'un. İştahlı ve devamlı bir okumaya elverişli tatil günleri içindeydin. Böylece «AMERİKAN SARGISI»nı okuyup sonuna geldiğim zaman yazılışına uygun düştüğünü gördüğüm hızlı ve kesintisiz bir tempoyla bir oturuşta bitirdim diyebilirim. (BİLGİ Yayınları 40, Roman dizisi 8, Ankara, Şubat 1967, 449 sayfa, 10 lira.)

Yakın günlere kadar genel başkanı olduğu Türkiye Öğretmenler Sendikası'ndaki çabaları, yurt sorunlarını vakitinde izleyen güncel dikkatleri, «İnce» sayfalarında görünen hikâyeleri, çocuk ve halk kitaplarıyla yoğun bir çalışma hayatı içinde gözlenen Fakir Baykurt, okuyucu karşısına çıkan beşinci romanında da yaşadığımız günlerin tartışma kavramlarından en önemlisini, bağımsızlığımıza gölge düşürecek kadar çoğalmış Amerikan yaklaşımını konu alıyor. «Yazarken bütün endişesinin, içinde doğup yetiştiği köylülerin hallerini, sanatın gerekçelerini de göz önünde tutarak ortaya sürmek; sanatın en iyi amacının, hem konuyu olan insanı, hem de okuyanı bulunduğu durumdan biraz daha ileri sıratmak olduğunu belirten Baykurt, bu tutumuy-

la gerçekçi-ülkücü romancılarımız arasında yer alıyor» yarısında doğruca özetlenen kişiliği (Behçet Necatigil, Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü, 3, baskı, 47) gene herşeyin önünde. Her romanında bir hak kavgasının son sınırlarına kadar direnen katı ilkel kahramanlar yaratan tutumu (İzaca Ana, Onuncu Köy'ün öğretmeni, Kır Abbas..) burada da köy bekçisi Temeloş'un uyumaz inaçılığında ileri çıkıyor.

Yüz otuz haneli Kızılöz korucusu, önce iyimser, hoşnut, tok gözlü, güvenli ve doygundur. «Bizim köyümüz güzeldir. Hiç bir şeye eytaçlığı yoktur. Odunu, tezeği boldur. Toprağımız ekin verir, ot verir. Mallarımız koyun verir, süt verir. Dereniz ki, iki yanına dikmeler dikeriz, güzel ağaçlar olur, tutturabildiğimizden satarız. Tepemiz vardır, püfül püfül eser durur yazları. Suyumuz ilâçlı mı, şifalı mı. avratlarımız habire doğurur. Sokaklarımız bebe doludur. Her evin birer beşiği vardır, boş kalmaz. Belkim bu iş köyün otundan, bitgisinden böyle oluyor belkim başka bir hikmeti var. Cenaballah dökmüş düşünmüştür helbet. Hastalık, maraz yoktur köyümüzde. Sağlık bakımına hükümete yük olmayız. Kel, uyuz, kuduz arama. Düşük, şaşık bilmez kadınlarımız.» (47.) diye diye toprağına tutunmuş, kızlarının ardından kondular Ankara'ya göçmemiştir. Bu tasvir-bütün yoksunlukların yanısıra iyilikler sağlıkları gören bu tasvir-Porsuk bozkırına bakan Ahmet Celâl «Yaban'ın karanlık yorumundan alabildiğine uzaktır. Muhtar İzzet'le, köy çocuğu Cemal öğretmenin sağlamlık güvenleri de öyle. Köye dıştan gelenle, içinden yetişenin ayrı açıları.

Örnek köy projesiyle Çubuk dolaylarına dalan kaymakam vali kılavuzluğundaki yabancılar grubunun, tatlısu frengi Amerika görmüş teknik uzmanlarla düzenini kurmuş fırsatçı vurguncuların karşısına köyden çıkan lider örnekleri bunlardır Fakir Baykurt'un çizdiği tabloda cami de, imam da yer tutmaz. Birkaç yerde yedi sekiz kişilik cemaate omuz silkeleyen Temeloş, yobazlıkla ilgisiz köy sağduyusunun, bayram-ramazan dışın-

KAR KAR

Her sürmeli buzağının ardında
Bir sürmeli çocuk (ikinci)
Tartışmasın kimse. İnekler damlara
Kadırlar sütlere. Bir şey söylenmesin
Her kapıda yeterince söyleniyor rüzgâr
Kar kar.

İsmahlyız. Herkes kendi yüreğini
Sevişme. Daha dingin günlere kalsın
Kurt inerse. İnsin. Köpekler daha aç
Sonra ölümler var. Gömütleri derin açamadık
Sonra ölümler var Sesleri ve üzgâr
Her kapıda yeterince duruyorlar
Kar kar.

Dam çökecek. Bir kırık nal iki göz boncuğu getirin
Muskı nerde? En'am nerde Si nerdesiniz?
(Gece) Kara gece. Gaz kibrit pencere?
Yoksa dam cöktü mü. Ölmeden önce mi öldük biz
(Sessizlik)
Yalnız ölümler sesleri dağlarda
Kar kar.

Dursakta gitsekte ölüm olunca (sabah)
Atları yükleyin gidelim gidelim
Hastalar binitli sağlar yürüsün
Patates (parası doktora)
Yukarı Fizmeden çekip bismillâh

İnce dert Firengi kırmızı delimiz hey delimiz
Dam'arda kalmasın hey kalmasın ölümüz
Düşüm yollara. Yolumuz kar kar...

GÜLTEN AKIN

KIYIM ÇİÇEKLERİ

Anamur yolları kayrak döşeli
Yaz günler bulut olmaz üstünde
Bir ulu çınar Toros'lar, geçince
Dallarında kuşların en güzeli
Maviler sıyrır Akdeniz'e.

Bir gece yarısı dağların soluğu
Ulu çınarın tepesinde
Ta dipte kayrakların üstünde
Üç öğretmen götürdüler, bir de Bursa Nutku'nu.

Boğazlıyan dağlarında yangın bulutu
Girmiş yellere uzak, yakın
Getirmiş yağmurunu, umudunu
Bir ak badanalı evin, bağımsızlığın.

Keçiborlu akşamında sarı kükürt dumanı
Eğmiş yaprakları ölüme
Bir öğretmen çıkmış gelmiş gencecik, körpe
Bağ bahçe yaprak nisar baharı.

Sonra bir çeşit çakal oyunu
Ayaz gecede, karda
Amasya koruklarında, Horasan çamlarında
Bir karşı-devrim ordusu.

1919 dağlarından bir yaman ışık
Samsun'da, bir sınıfta
Çıktı yürüdü bayır, ova
Bir ırmak göğünün altından
Sömürüye, istatistiklere bağımsızlığa.

Bir şafak dokuyorsunuz, kıyıla kıyıla
Türkiye kadar geniş, büyük
Bir Fırat suyundasınız, bir Meriç suyunda
Bir bakıyorum hapiste, işlek elleriniz
Kelepçe çözüyor Çarşamba yollarında.

Mehmet KARABULUT

Attilâ İlhan'ın defteri

6880 numaralı
mahkûm: Cilâs

27 Mart, Pazartesi

Tenha bir yemek yiyeyim diye erkenden gitmiş, o akşam, Ste-Genevieve öğrenci lokantasında ıssız bir köşeye çekilmişim. Çatalı henüz elime almıştım ki Nizayi Bişo sökün etti: kapı gibi bir adam, ağzında yine sönme bilmez piposu, yanbaşıda saçları usturayla alınmış kadar kısa, zebecet gözlü ve erkek düşkün sevgilisi. Önüne bir kitap attılar:

«Okudun mu şu paçavrayı»

Baktım, Renaud de Jouvenel'in kitabı «Hainler Mareşali, Tito». Okumuştum. O tarihte, Kominform'la arası açılan Yugoslav komünistlerine karşı üst üste yayım kapılıyor, Dominique Desanti'nin «Tito'nun Suratları ve Maskeleri»ni, diyelim ki, «Tito çetesinin baskısı altında Yugoslavya» gibi kavgacı broşürler izliyorduk. Bulgaristan'da Kostov, Macaristan'da Rajk davaları görülmüş, Polonya'da Gomulka «yanlış tutumu» yüzünden safdışı edilmişti. Heyecanlı ve gerilimli bir dönemdi o dönem!

Nizayi Bişo hem Arnavut olduğundan, hem de Enver Hoca'nın koyu Stalinciliğine direnip aklı bir güzel troçkiste çıkardığından dehşetli bir merak içindeydi; savaş sırasında ve sonrasında yiğitlikleri göklere çıkarılmış olan Yugoslav önderlerinin - Tito, Ranković, Cilâs, Kardelj - şimdi birden bire İngiliz ve Amerikan gizli servislerinin ajanı olduklarını yazıyorlardı ya, öfkesinden küplere biniyor, basıyordu kalayı!

Bana kalırsa da, Avrupa'da sahici bir devrimle iktidara gemiş tek komünist partisinin Moskova'yla bozuşması çağını anlamağa çalışan her aklıbaşında aydın için önemli bir sorundu. Uzun yıllar boyunca bu bozuşmanın Kominform plânlamasında Yugoslavya'yı bir tarım ülkesi olarak bırakmak istemelerinden, Mareşal Tito'nunsa buna direnmesinden doğduğu sanıldı. Yenilerde daha ilginç başka açıklamalar da ileriye sürdüler: Savaşın gerçek efendileri, Amerika, Rusya ve İngiltere. Yalta Konferansından gizlice yeryüzünü paylaşırken, Yugoslavya «Batılı», «nüfuz» alanına bırakılmıştı; İtalyan, Fransız, vb. Komünist Partilerine olduğu gibi Mareşal Tito'ya da «burjuva» iktidarına katılması, düzeni değiştirmeye kalkışmaması önerilmiş; İtalyan ve Fransızların tersine o kimseye kulak asmayıp bildiğini okumuştur: Yugoslavya'ya özgü koşullar içinde kendi anladığı biçimde bir sosyalizm uygulaması denemek istiyordu Draga Mihailoviç'i daha her iki taraf Balkan dağlarında Almanlarla uğraşırken «taşfiye etmesi» neyi gösterirdi başka?

Mareşal Josip Broz Tito'nun Mareşal Stalin'e karşı tutumu hangi nedenlerden ilginç ve incelenmeye değerse, Yugoslav önder takımının en ileri gelenlerinden Milovan Cilâs'ın Mareşal Tito'ya karşı tutumu aynı nedenlerden ilginç ve incelenmeye değerdir, sanırım. On yıl kadar sonra mı ne. Ankara'da, Gündespas'ın buz ve kar yansıklarıyla pırlı pırlı bir odasında «Yeni Sınıf»ı okurken, Milovan Cilâs, Yugoslavyanın bilmem hangi cezaevinde 6880 numaralı mahkûmdu artık, «batının sevgilisi» olmaktan çıkmıştı. Ne'ler yazıyordu Cilâs? Kuramsal programla uygulamanın nasıl halde çatıştığını, bu çatışmadan «yeni sınıf» adını verdiğini bürokrasinin sebeblendiğini. Pek derin gerçekler söylemiyordu şüphesiz, lâfı dağattığı da oluyordu ya içtenliği ve gözlemciliği su götürmezdi. Kitabı bitirdikten sonra bir kenara şuna benzer bir şeyler karalamıştım:

«... Cilâs öğretile-ri (doctrine) insanlara mutlu kılmak için yaratıldıkları gerçeğine inanıyor; insanların öğretileri doğru çıkarmak için yaratıldıkları gerçeğine değil.

Sosyalistliğine sosyalist, ama en somut özgürlükleri getirdiğini ilân eden bir düzenin, önceden elde edilmiş öteki özgürlükleri yönetmesini benimsemiyor. Zira bu özgürlükler olmazsa iktidarın etkili olarak denetlenmesi olanağı ortadan kalkacak, bu da hâliyle lagar bir büroksiye ve bürokrasi içinde çeşitli iç çürümelerine ve kokuşmalara yol açacaktır.»

Milovan Cilâs sonradan başka kitaplar da yayınladı, başka hükümler de giydi (1955,1956, 1957 ve 1962). Düşüncesi sosyalist bir düzen içinde toplumcu çelik partili bir demokrasi özlemine doğru geliyordu. Fikir ve tartışma özgürlüğünden yanaydı. Mareşal Tito'dan sosyalist bir muhalefet partisine izin vermesini dilemekten çekinmedi. (Bir başka sosyalist önder, o sarkık bıyıkları üstünden gözleri köylü yumuşaklığıyla bakan İmre Nagy, Macar ayaklanması sırasında kurdu kura yazdı bu düzeni ya, koşullar yeterince olgunlaşmamıştı henüz, sonu yürek parçalayıcı bir dram oldu). Mareşal Tito, ülkesinde şaşkıncı yenilikler denese de, biraz da Rankoviç'in sakar disiplin anlayışı yüzünden, Cilâs'ı bağışlamadı bir türlü, canına kıymadı ama, yıllar yılı serbes de bırakmadı.

Bir kaç ay oluyor. Yalnız bir akşamım, oturmuş banda okuduğum gazellerini dinliyorum Nedim'in. Gece ajansları birden Belgrad'dan Rankoviç skandalını bildiriyorlar İçişleri Bakanı olarak, siyasi polisi ve Millî Emniyeti elinde tutan Rankoviç, Mareşal Tito'nun ölümlünden sonra yerini kaptırmamak telâşi içinde, işi onun özel dairesine saklı mikrofonlar yerleştirmeğe kadar götürmüştü. Rezalet paçadan akıyor. Soruşturma, koğuşturma, araştırma derken... Rankoviç'i önce devlet ve parti hiyerarşisindeki önemli yerinden uzaklaştırıyorlar, sonra da partiden çıkarıyorlar. Mahkeme dur bakalım neler ortaya çıkaracak demeye kalmıyor Belgrad'dan yeni, daha da müthiş bir bomba patlıyor: Devlet Başkanı, Rankoviç'e ilgili soruşturmayı durdurmuş, Cilâs'ı da bağışlamış. İyi ama, ikisi arasında ne gibi bir bağlantı olabilir diyeceksiniz. Ben de demişim. İster misiniz, onu da size, Yugoslav sorunlarını iyice bilen bir Fransız gazetecisi, Gilles Martinet anlatsın:

«...Rusya'da Beria'nın vaktiyle oynadığı role benzer bir rol oynamakla suçlanan Rankoviç'in davası bazı Yugoslav yöneticilerinin hic de hoşuna gitmeyen bir gelişme gösteriyordu. Şöyle diyordu bu yöneticiler: «Stalinciliği başka yerlerde var diye yeriyoruz ya, işte bizde de kökler olduğu meydana çıktı. Yalnız polisde değil hem, ekonomik yapının ikelliliğinde, ülkemizin geri kalmışlığında filân da! Tam ortadan kaldırdık artık diye övündüğümüz sırada, bürokrasinin ateşi meğerse bacayı sarmışmış. Eğer soruşturma daha da derinleştirilecek olursa, sonuç belki de yönetim mekanizmasında geniş bir temizlik gerektirecek, bu da dolaylı yoldan Cilâs'ın tezlerinin doğruluğunu kabul etmek anlamına gelecekti. Tito ne birini istedi, ne öbürünü! İş kesip atmak için Rankoviç davasını durdurdu. Cilâs'ı serbest bıraktı. Aksaklıklara gelince, yaptığı ekonomik reformların ve kendi-kendini-yönetim sisteminin onları yavaş yavaş düzelteceğine güveniyor.»

Tahmin edeceğimiz gibi, Sami Kohen'in «Cilâs'la konuştum» başlıklı yazılarını okurken düşündüm bunları Cilâs'ın bir sözünü başlığa çıkmışlardı. «Komünizm liberalleşiyor, kapitalizm sosyalleşiyor» diye, onun üstünde de epeyce durdum. İlk söyliyen o değil bu sözleri, son söyleyen de o olmayacak ya, yüzyılım önümüzdeki çeyreğini iyice anlamak isteyen her aydın bu konuyu üstelik yazageldiklerimi de unummadan, enine boyuna ele alması gerekli gibi göründü, bana. Yanılmış da olabilirim.

da yaşamasını dindaşı öğelerle kuragelmış yerli insanımızın özelliklerini kendinde toplamış gibidir Milli Mücadele ordusunda bilinçli payı olan bu seferberlik artığı eski köylü, yerinde tatlı dilli konuksever, onurlu cömert, özgeçimli boynu eğik; yerinde taşkın gururlu, uzlaşmaz inatçı, atak bir kavgacıdır. Bu köşeli mizaç, doğup yetiştiği ortamın bütün ölçülerine uygun içgüdüsel bir davranış tutarlığında açık vermez bir bütündür. İlk günden, yarım sözünün rahatsızlık veren iğnesini duyar, tedirgin ve dirençli, teklifler karşısında boyun kırmaz bir bağımsızdır: «Yeni demek isterim ki «Türk»ün büyük Amerikan dostları üzülmeyinler. Oturup Ankara'da keyiflerine baksınlar. Biz burda eiyiz. Memnunuz halimizden, çulumuzdan. Merdiven basak basak; dün öyleydik, bugün de böyleyiz. Emma yarın bir türlü daha oluruz. Gün doğmadan neler doğar, Yani demek isterim ki kendi yarımızı kendi saranlardanız, bir namus yoluna ölenlerdeniz.» (65).

«Az gelişmiş toplumların bu primitif gururu» (67), yabancıların hem bilip hem hesaba katmadıkları bu duygusal tepki, pilot proje diyerek Kızılöz'de tepe yikan, bahçe kuran, Vaşington tohumuyla tavukdana-buğday-sebze yetiştirme işine girişen özenti çabalara son oyununu gösterir, bir gecenin içinde verimsiz, dölsüz, gereksiz herşey yıkılıp yığılmıştır Aktepe'nin yerine.

Mecburi bir kültür değişiminin köy katındaki imkânsızlığını göstermek isteyen Fakir Baykurt, bütün taklit hevesleriyle değişik denemelerin eleştirisindedir. «Belki ağaçlar sizin toprağı sevmedi» diye başarısızlık gerekçesi arayan Tuğ Paşaya, «Bizim toprak bu ağaçları sevmedi» diyen Temeleş'un (269) sesiyle karşı çıkar. Yerli hayatımızın hiç bir öğesini bilmeden köye kadar sokulmak istenen yabancı güçlere, bu iklimin, bu toprağın, bu

insanın, bu tarihle geleceğin isyan edeceği umudundadır. Daha önce de öne sürülmüş bu tez, Tanzimat Batıcılığının yanlışlığını göstermeye çalışan Prof. Mümtaz Turhan'ın kelimeleriyle şöyleydi: «Toplumdan çıkan bir grubun üstünlüğüne inandığı yabancı bir kültür mensup olduğu cemiyete zorla kabul ettirmesi demek olan güdümlü kültür değişiminde yer'i hareket tazyike maruz kahr ve irticai sanılan bir aksülamel yaratır. Bu bakımdan cemiyet yalnız mazesini veya kültürünün geçmişdeki bazı safhalarını tebcil etmekle, talassürle anmakla kalmayıp onları yeniden şuurlu bir şekilde ihya etmeye çalışır. (Kültür Değişimleri, 101-112)

Ne var ki Fakir Baykurt'un Kızılöz'lüleri, kendilerini devamlı bir denetimin içinde tutan komşu köy meraklarıyla yanlış çıkmış hesapların başarsız sonucunda iyice küçülmüş görmekteydiler. Burada, ilk örneklerin yanlışlığı daha iyi belirtmek istercesine cana yakın bir Bobby ile Tülay öğretmenin aşklı yakınlıkları konur ortaya. Bütün yasak sınırlarının ötesinde yalnız insanı bağıntılarla birdenbire yaklaşan bu kişiler, yapılmış bir yanlışlığın arkasında kalan biricik sevgi dayanağını yaratırlar. Önce herşeyi kabul edip hoşgörülle bağirlarına basan köy sağduyusu, utanç veren bir küçülmüşün içinde umulmadık bir zamanda ayağa kalkar; Tepe yeriden yığılır; artık rahattırlar

Tam burada, bugünlerde yayımlanmış yepyeni bir kitabın şu satırlarını hatırlamamak elde değil: «Köylünün aydın karşısındaki tutumunda birbirleriyle çelişir görünen iki yön vardır. Köylü, aydının, genel olarak da devlet görevlilerinin durumuna hayranlık duyar. Ama, kimi, zaman, onu aşağı görüyormuş gibi davrandığı olur. Başka deyişle, onun hayranlığı, içgüdüsel olarak, kıskançlık ve aşırı öfkeyle yoğrulmuştur. Aydınlar karşısın-

daki bu kulluğu hesaba katılmaz, somut olarak incelenmez ve derinleştirilmezse, köylünün ne kolektif hayatından bir şey anlaşılabilir, ne de ondaki gelişme tohumlarından ve gelişme mayasından. Köylü yığınının her organik gelişmesi, bir noktaya kadar, aydınların davranışlarına bağlı ve bağımlıdır.» (Antonio Gramsci - Aydınlar ve Toplum, Denemeler, Çan Yayınları, 33-34).

Amerikan Sargısı'nı bir solukta ve rahatça okuduğumu söylemişim. Anlatım ustalığının et-

kisi yanısıra kitabın röportaj yöntemindeki çeşitliliği, ağız taklitleri ve sözdizimi kolaylıklarıyla köylü dilinin yakın kullanılışı, ilkel ve hızlı bir olay seyirciliğinin insanı yormayan yöntemi var. Bazılarına ne kadar güçlü görünürse görürsün olayın sembolik değeri ni düşünmedim hiç. Ne meyvasız ağaçların kofluğunu, ne başsaksız ekinlerin marazını, ne yasak bahçenin katı sınırlarını, ne ücretli köylülerin satılmış emeklerini.. olduklarından başka değerlendirdim. Örneğin kü-

çüklüğü olayın değerini azaltmaz. Hiç bir uyarılma aşaması aramadan bir dünyanın ölçülerini başka bir dünyaya uygulama sakatlığının bütün tarafları yeterince gösterilmiştir. Fakir Baykurt, köy çevresindeki yanlışlıkları ve tepkilerini kendi dilince anlatmış oluyor; başka alanlardakini de başkaları söylemektedir. Nizayi Berkes'in incelemeleri, Aziz Nesin'in röportajları yanına konan aynı konuda roman adında bir değerli eser; kendi tarihinde, kendi dilinde.

Son on yıl içinde yurdumuza gelen yabancı sermaye ile ortaklaşa kurulan şirketlerin durumlarını inceleyecek olursak, dikkat çekici bazı sonuçlara varmamız mümkündür. Şöyle ki:

1 — ORTAKLIK ŞEKİLLERİ VE SERMAYE MİKTARLARI

Yurdumuzda yabancı sermaye ile ortaklığa giden mutlu kişilerin kurdukları şirketlerin yüzde 33'ü 1 ilâ 10 milyon lira arasında sermayeye sahiptir. 53 şirkete de 236 milyon lira sermaye yatırılmıştır.

Daha büyük sermayeli 15 şirket ise 361 milyon lira sermaye ile kurulmuştur. 50 milyon liradan daha yüksek sermayeli iki şirketin sermayeleri toplamı 102 milyon liradır. Bu şirketler, kayıtlara göre anonim şirket hâlinde görülmekte ise de, gerçekte ortaklık payları hisım akraba arasında bölüşülmekte ve yabancı sermayenin ortalama yüzde 36'dan aşağıya düşmeyen kârları, mutlu azınlığın belirli kişileri arasında dağılmaktadır. Bu sayede yerli işbirlikçiler yaratmak emperyalizmin önemle izlediği politikalarından biridir.

Resmî kayıtlara göre, yabancı sermaye ile ortaklaşa kurulan 104 şirketin çeşitleri şöyledir:

Ortaklığın çeşidi	Firma sayısı	Yerli sermaye (Mil. TL.)	Yabancı sermaye (Mil. TL.)
Anonim	72	284	322
Limited	26	17	71
Diğerleri	6	6	60
TOPLAM	104	308	408

Yine resmî kayıtlardan aldığımız bilgiye göre, 1964 yılında Kurumlar Vergisine matrah teşkil eden brüt gelirlerin sermayeye oranı, ortalama yüzde 36 olduğuna nazaran, yukarıdaki cetvelde gösterilen 380 milyon liranın sahipleri 110 milyon lira civarında kâr sağlayarak koydukları sermayenin üçte birini aralarında bölüşmüşlerdir. Bunun 31 milyon lirası Hazineye vergi olarak ödendiğine göre yerli sermaye sahiplerinin hiselerine düşen 15 milyon lira civarındaki vergiyi kâr toplamından çıkarak olursak, yine de net kazançları toplamı 95 milyon liranın altına düşmemektedir.

Bundan önceki bir yazımızda imalat sanayine yatırılan 26 milyar liralık sermayeden ancak 663 milyon lira net gelir elde edildiğini ve bunun da yüzde 2,5 oranında rantabilite demek olduğunu açıkladığımızdan, yabancı ortaklıkların dağıttıkları ortalama yüzde 36 kâr oranının, yerli sanayimize yatırılan paraların kâr oranlarından 10 kat fazla olduğu meydana çıkmaktadır. Bu çelişmenin iki şekilde izahı mümkündür:

1 — Yabancı sermaye yatırımları, kazançlarını gizlemeye lâzım kalmıyacak kadar verimli olduklarından kârlılık oranları yüksektir.

2 — Veya yerli sermaye yatırımları, gerçek kazançlarını Hazineden gizlediklerinden verimlilik oranları düşük görünmektedir.

Her iki şekilde de kamu kararları aleyhine bir sonuca vardığımızdan, «Özel Sektörcü» bilim adamlarımızın bu konudaki değerli görüşlerini öğrenmek isteriz.

II — TRANSFER EDİLMİYEN KÂRLARIN SERMAYE OLARAK KULLANILMASI

Yurdumuzdaki yabancı sermaye yatırımları o kadar kârlı sonuçlar vermektedir ki, yabancı sermaye sahipleri, bu kârları transfer yoluyla yurt dışına çıkaracakları yerde, otofinansman kaynağı olarak dahilde kullanmakta ve bu kârların işletilmesinden normal faiz oranlarının çok üstünde net gelirler elde etmektedirler. Bir çeşit mürekkep faiz şeklinde üretilen bu paralar, 5-10 yıl sonra normal döviz kaynaklarımızla ödenemeyecek miktarlara ulaşacak ve belki de

Yabancı Sermaye Ortaklıkları

Hilmi Özgen

kamu ekonomik teşebbüslerinin malları bu kârlara karşılık gösterilerek yurdumuzda yeni bir rejim idaresinin temelleri atılacaktır.

Resmî kayıtlardan aldığımız bilgilere göre, 1955-64 yılları arasında transfer edilebilir kârların 131 milyon lirası ve gayri maddî hakların transfer edilmeyişi ile biriken 23 milyon lira, otofinansmanda kullanılmış olup, şimdilik yurt içinde bırakılan bu paraların toplam kârlara oranı yüzde 59'dur. Yabancı bir ülkede kazandı; paraların yüzde 59'unu o memlekette bırakan sermaye sahibi, bu fedakârlığı her halde kara gözlerimiz için yapmamaktadır.

«Dünyu Umumiye» idaresinin ilk kurulduğu yıllarda, milliyetçi «Türk Yurdu» dergisindeki makaleleri ile Osmanlı idarecilerini uyarmaya çalışan Paryus adlı Alman sosyalisti, bu sakıncaları öne sürerek «Bir gün devlet vergilerinin bile Osmanlı borçlarının taksitlerini karşılamayacağını ve en önemli gelir kaynaklarının bu borçlara karşılık olarak yabancıların eline geçeceğini» acı acı anlatmıştır.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısında, geri kalmış toplumların ileri sanayi memleketlerince nasıl sömürüldüğü bir bilim dalı hâlinde üniversite programlarında yer almış iken, Devlet Plânlama Teşkilâtının Özel İhtisas Komisyonunca hazırlanan raporda otofinansman konusunda şöyle denilmektedir:

«Yabancı sermayeli şirketlerin sermayelerine nisbetle büyük kârlar elde etmeleri ve kâr transferleri ile dış tediyeye muvazenesine menfi tesir yapmaları ihtimalini de müzakere konusu yapan komisyonumuz, şimdiki kadar vâki tatbikatta büyük kâr transferlerinin mevzuu bahis olmadığını müşahede etmiştir. Hakkı olan kârları traasfer etmemek suretiyle işletme bünyesinde bırakan yabancı sermaye, memleketimizde câri faiz haddi ile millî ekonomiye yeni bir kredi temin etmiş demektir.»

İhtisas Komisyonunun bu iyimserliği, eğer yabancı sermaye ekonomik kalkınmaya gerçekten önemli bir katkıda bulunabilecek alanlara gelse ve fâhiş kârlarla çalışmasa, belki faydalı olabilirdi. Meselâ son açıklamaların, ekonomik kalkınmamıza hiç de yararlı olmadığını gösterdiği yabancı ilaç firmalarının kârları yüzde 100'ü aşmaktadır. Bu kârlar, transfer edilmeyip içerde aynı biçim kârı işlere yatırıldığı takdirde İhtisas Komisyonunun deyimi ile, «millî ekonomiye yeni bir kredi» sağlanacaktır, ama bu kredinin faizi yüzde 100'ün üstünde olacaktır. Böyle bir tefeci kredisini, İhtisas Komisyonu dahi, herhalde çok avantajlı bulmayacaktır.

Tabii Senatör Şükran Özkaya, Maliye Bakanlığı Bütçesi üzerinde yaptığı konuşmada önemli bir gerçeğe parmak basmıştır. Sayın Özkaya, bazı alanlarda yabancı sermaye teşebbüslerine ham madde ve kâr transferi için ödediğimiz dövizin, doğrudan doğruya ithalattan fazla olduğunu açıklamıştır. Meselâ dışarıdan ithal edilen bir otomobil lastiğine ödenen döviz, yabancı sermayenin içerde imâl ettiği aynı lastiğe ham madde ve kâr transferi olarak ödenecek dövizden azdır! Sayın Özkaya, bu gerçeği şöyle ifade etmektedir: «Münferit müşahedeler gelen yabancı sermayeden Türk ekonomisinin fayda sağlamadığı, intibahı uyandırmaktadır. İlaç sanayii ile lastik sanayii, bunun belli başlı örnekleri olarak gösterebiliriz.

Yabancı sermayenin endüstri kurması için, gümrük himayesinin temin edilmesi, Türk müstehlikinin ihtiyaç mallarına daha yüksek fiyat ödemesi sonucunu doğururken, ham madde için ödenen döviz ile kâr transferleri dolayısıyla ödenen dövizin, bu malları mamûl olarak ithal ettiğimiz yıllarda ödediğimiz dövizden aşar bir durumda olduğu müşahade edilmektedir. Bu durumu düzeltmek için, yabancı kurumları vergilendirme konusuna veya kâr transferleri konusuna müdahale etmek gerektiği ortaya çıkmaktadır.»

İşte kârın transfer edilmeyip içerde bırakılışı, millî ekonomiye astarı yüzünden pahalı bir kredi getirmektedir. Üstelik yabancı firmalar, millî kredi imkânlarından da bol bol faydalanmaktadırlar. Devlet Plânlama Teşkilâtının 1965 yılı ortalarında yaptığı bir araştırmaya göre, 216 milyon lira yabancı sermayeye sahip 38 firmaya içeride 441 milyon lira kredi sağlanmıştır! Ortak Pazar Sanayiciler Birliği (U.N.I.C.E.) dahi, geçen hafta yayınlanan bir deklarasyonunda, Avrupadaki Amerikan ortaklıklarının teknolojik bilgi getirmedikleri gibi, mahallî sanayinin kredi imkânlarını daralttığını belirtmektedir. Bu şartlarda yabancı sermayenin kârlarının önemi bir kısmını içerde bırakması seviyilecek bir olay değildir. İhtisas Komisyonu, «millî ekonomiye yeni bir kredi» diye memnuniyetini belirtmeden önce, bu yoldan gerçekleştirilen yeni yatırımların hiç bir kontrola tâbi olmadan yürütülmesinin zararları üzerinde durmalıydı. Ayrıca keyfi kullanılan bu çok pahalı kredilerin bir gün döviz olarak transfer edileceğini hatırlamalıydı.

Hiç şüphe yok, dağdan yuvarlanan bir çığ gibi yuvarlandıkça büyüyen yabancı sermaye heyulası bir gün altından kalkamayacağımız bir ağırlıkla yurt ekonomisini çığneyip geçecektir.

11 kişilik İhtisas Komisyonunun 4 üyesini iş adamlarının temsilcileri olan Sanayi Odaları mensupları işgal ettiğine ve resmî sektör temsilcilerinden bir kısmının toplantılara katılmadığı raporda not edildiğine göre, masalardaki binbir işin yorgunluktan kurtulamıyan resmî görevli temsilcilerin bu konuların derinliğine inmeden rapora imza koyduklarını sanmaktayız. İhtisas komisyonunun iyimserliğini başka türlü izah mümkün değildir.

Bütün bunlar yetmiyormuş gibi, Türkiye'ye gelen Amerikan şirketleri, Amerikan hükümetinin elinde çeşitli yollardan biriken bir kısım Türk Paralarından yararlanmaktadır. Amerikan hükümeti, elindeki Türk paralarının bir kısmını, Türkiye'ye yerleşmiş Amerikan şirketlerine çok avantajlı şartlarla kredi olarak vermektedir. Bu amaçla, «Cooley» adlı bir fon kurulmuştur. Türkiye'ye pek az sermaye ile - ki o da aynı olarak - gelen Amerikan şirketleri, Cooley Fonu ya da yerli bankaların sağladığı kredilerle gelişmekte ve ileride altından kalkamayacağımız ölçüde transfer edilebilir kârlar sağlamaktadır.

Yabancı sermayeye karşı tedbir alma zamanı çoktan gelmiştir. Herşeyden önce, ekonomik kalkınmamıza yararlılığı açısından, yabancı sermayenin Türkiye'ye kabulünde son derece titiz davranılmalıdır. Kâr transferleri hiç değilse yabancı sermaye

hayranı Yunanistan, İspanya gibi ülkelerin yaptığı gibi sınırlandırılmasıdır. Yunanistan Yabancı Sermaye Kanununda, «yapılacak transferler, ithal edilmiş olan ana sermaye ve bunlara eklenen kârlar toplamının yılda yüzde 10'unu geçemez» denilmektedir. Ancak Türkiye ve İran gibi bir iki ülke, kâr transferleri konusunda sınırsız cömert davranmaktadır.

Devlet Plânlama Teşkilâtı, Memduh Aytür'ün müsteşarlığı sırasında, yabancı sermayenin belli başlı sakıncaları üzerinde durmuş ve bu konuda Demirel'in bile imzasını atmakta tereddüt etmediği tedbirler ileri sürmüştü. DPT önce, transfer edilmeyen kârların başıboş kullanılmasını eleştirmektedir: «Ekonomik yönden yabancı sermaye iştiraki ile kurulan teşebbüslerin Türkiye gibi gelişen bir ekonomideki artan talep şartlarına paralel olarak kontrolsüz büyümeleri, bu teşebbüslerin karşısına yerli teşebbüslerin çıkma şansını zamanla azaltmaktadır. Bu durum, yabancı sermayenin gelecekteki transfer edilecek kârlarını çoğaltma ve Türkiye'deki yatırılabılır fonları azaltma gibi eğilim gösterebilir.»

İhtisas Komisyonunun, «millî ekonomiye yeni kredi» dediği transfer edilemeyen kârlar hakkında Devlet Plânlama Teşkilâtının görüşü budur. Ve bu görüş, Demirel'in imzası ile 1966 yılı programında resmîleşmiştir. Demirel, 1966 programıyla, yabancı sermayeye karşı aşağıdaki tedbirlerin uygulanması beklenmektedir. İşte siz, sene 1967'dir ve 1966 programında yer alan Demirel imzalı tedbirlerin uygulanması beklenmektedir. İşte Demirel'in imzasını taşıyan, fakat kâğıt üzerinde kalan 1966 programındaki tedbirlerden bazıları:

— Yabancı Sermayeyi Teşvik Komitesinin incelemelerini kolaylaştırmak ve süreleri kısaltmak amacıyla kanunun aradığı «memleketin ekonomik kalkınmasına yardım» şartının bir hükümet kararı şeklinde tanımlaması yapılacak ve komitenin görevi, yatırım talebinin bu tanıma uygunluğunu araştırmaktan ibaret olacaktır.

Bu kararda özellikle:

- Hangi sektörlere yabancı sermayenin kabul edileceği,
- Fazla kapasite tanımları,
- İhracata yönelme yolları belirtilecektir.

(Not : Bu yapılsa idi, herhalde Coca-Cola'nın Fanta gazozu bir mesele hâline gelmezdi!...)

— Yabancı sermayenin her türlü otofinansman yoluyla büyümesi, Komitenin önceden müsaadesine tâbi tutulacaktır.

— Yabancı Sermayeyi Teşvik Komitesi kararında gösterilen alanlarda başka alanlarda faaliyet gösterilmesi kanunî müeyyideye bağlanacaktır.

— Kârın plafone edilmesi imkânları araştırılacaktır.

— Yabancı sermayenin yerli finansman kaynaklarından sınırsız olarak faydalanması, sermaye çoğunluğunun yerli müteşebbislerde olması hâline in hisar ettirilecek, bunun dışındaki hallerde kredi rasyonları öngörülecektir.

— Bütün sektörlerde, müsaade verilirken belirli dönemler sonunda ihracata geçme şartı aranacak, bu yerine getirilmediği takdirde, bazı memleketlerde olduğu gibi, transfer edilecek kâr yüzdeleri sınırlandırılacaktır.

Bütün bunlar, sosyalist hatta devletçi tedbirler değildir. Yabancı sermayeden azamî ölçüde yararlanmayı amaç edinen kapitalist ülkeler dahi, bu yolda tedbirler almaktadırlar. Bunun içindirki, Sayın Demirel'e imzasını taşıyan bu tedbirleri hatırlatmayı bir görev bildik